Een korte interventie met PBS

Wat doet het met je?

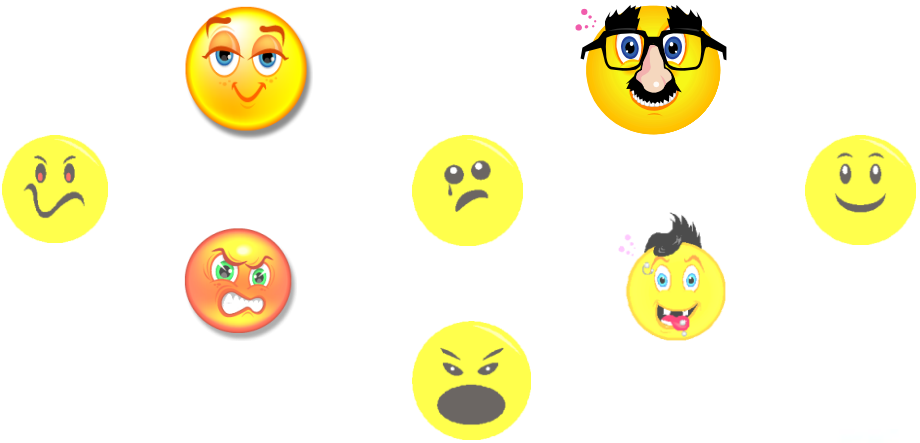

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Master Special Educational Needs
Leerroute: MSEN Coachend Innoveren
Begeleid door: Nico Schouws

Gerard Kruisdijk
Zaanstad, mei 2011
Studentnummer: 2177247
g.kruisdijk@chello.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting 3

Hoofdstuk 1 Inleiding 5

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing 7

2.1 Gedragsproblemen in de school 7
2.1.1 Classificatie 7
2.1.2 De sociaal-ecologische en interactionele benadering 8

2.2 Het omgaan met gedragsproblemen op school 9

2.3 De invloed van de Wet Passend Onderwijs 10

2.4 Positive Behavior Support (PBS) 11

2.5 Goed gedrag kun je leren! 15

2.6 De SCOL, meetinstrument 16

2.7 Leer- en gedragsproblemen in groep B3 18

2.8 Conclusie 18

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie 19

3.1 Onderzoeksvorm 19

3.2 Doel van het onderzoek 19

3.3. Triangulatie 19

3.4 Wijze van data verzamelen 19

3.5 De opzet van het onderzoek 20
3.5.1 De eerste cyclus Analyse van situatie door middel van de SCOL 20
3.5.2 De tweede cyclus 21
3.5.2.1 Enquêtes 21
3.5.3 De derde cyclus Groepsgesprek
3.5.4 De vierde cyclus week 1 22
3.5.5 De vijfde cyclus week 2 22
3.5.6 De zesde cyclus week 3 23
3.5.7 De zevende cyclus week 4 23
3.5.8 De achtste cyclus Herhaling van afname van de SCOL 24

3.6 Samenvatting 24

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten 25

4.1. De eerste cyclus Analyse van de situatie door middel van de SCOL 25
4.1.2 De PBS piramide 28
4.1.3 SCOL versus ervaringen groepsleerkrachten 28

4.2. De tweede cyclus 29
4.2.1 De enquêtes 29
4.2.2 Groepsgesprek 30

4.3. De vierde cyclus week 1 31

4.4 De vijfde cyclus week 2 33

4.4 De zesde cyclus week 3 33

4.4 De zevende cyclus week 4 34

4.4 De achtste cyclus 34

4.5 Samenvatting 39

Hoofdstuk 5 Beantwoording van de onderzoeksvraag 40

5.1 Welke effecten heeft het invoeren van elementen van PBS op mijn groep? 40
5.1.1 De enquête 43
5.1.2 De SCOL 43
5.1.3 De piramide 45
5.1.4 Conclusie 45

5.2 Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op mijn collega's? 46
5.2.1 De enquête 46
5.2.2 Conclusie 47

5.3 Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op gedrag en motivatie van en motivatie van de twee groepsleerkrachten? 48
5.3.1 De enquête 48
5.3.2 Conclusie 50

5.4 Is de SCOL als instrument in te zetten om een korte interventie met PBS te meten? 50

5.5 Samenvatting 50

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen 51

6.1 Conclusies uit het literatuuronderzoek 51

6.2 Conclusies uit het actieonderzoek 51

6.3 Aanbevelingen 53

Hoofdstuk 7 Evaluatie 56

Bijlage 1 Leer- en gedragsproblemen in de onderzochte SBO groep 62
Bijlage 2 Uitwerking van de gehouden enquêtes 65
Bijlage 3 Omzetten van SCOL naar PBS 74
Bijlage 4 Een gedragsplan voor leerling 3 78
Bijlage 5 Scoringsinstrumenten gedragsincidenten 80
Bijlage 6 Besproken regels 83
Bijlage 7 Enquêtes 84

Samenvatting

In dit actieonderzoek probeert de onderzoeker een antwoord te krijgen op de vraag of een korte interventie met PBS resultaten teweeg brengt in een groep 8 in het Speciaal Basisonderwijs. Het actieonderzoek heeft plaatsgevonden in april 2011.

PBS is de afkorting van Positive Behavior Support. PBS is in de Verenigde Staten schoolbreed geïmplementeerd op meer dan 13000 scholen en leidt op die scholen tot significante verbeteringen in gedrag. Hierdoor worden de leerresultaten eveneens op positieve wijze beïnvloed. Schoolbreed implementeren van PBS vergt een periode van drie jaar.

Positieve gedragsverandering wordt bewerkstelligd door o.a.:

- Een veilige positieve leeromgeving
- Structurele bekrachtiging van goed gedrag
- Schoolbrede aanpak vanuit gedeelde waarden
- Duidelijke consequenties voor ongewenst gedrag
- Gedragsregistratie
- Sturing op gedrag
- Beloning van goed gedrag: uit onderzoek is bekend dat kinderen gaan ‘groeien’ als zij vier positieve punten horen ten opzichte van een correctie.

PBS bouwt op de peilers Verantwoording, Respect en Veiligheid.

In de literatuur worden de veranderde inzichten met betrekking tot het behandelen van probleemgedrag bestudeerd. Zienswijzen van o.a. de auteurs Van der Wolf en Bateman en Golly worden vergeleken met het veelgebruikte classificatiesysteem DSM-IV.

Op grond van deze literatuur worden de volgende PBS elementen ingevoerd: belonen (bekrachtiging van gedrag door middel van beloningskaartjes); opstellen van duidelijke groepsregels; opstellen en bespreken van duidelijke regels in de vrije ruimte; gedragsregistratie; lessen sociale competentie.

Data worden verzameld door middel van enquêtes - voor en na de interventie - voor de leerlingen, de collega’s en de groepsleerkrachten. Als meetinstrument wordt de SCOL en de LeerlingSCOL gebruikt voor en na de interventie. Bij een controlegroep, een parallelgroep 8 op dezelfde locatie, wordt hetzelfde instrument eveneens twee keer afgenomen. Om de

verschillende structuur tussen SCOL en PBS te overbruggen wordt een formule bedacht waarmee op basis van SCOL-scores een PBS piramide kan worden gecreëerd. Op deze PBS piramide is de gedragsopbouw van een groep in een oogopslag inzichtelijk.

Het onderzoek maakt duidelijk dat elementen van PBS uitstekend en met succes zijn te gebruiken in een korte interventie in een groep; dat de SCOL goed te gebruiken is als meetinstrument voor PBS en dat het welbevinden na een korte interventie met PBS stijgt bij alle betrokkenen.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Sinds 1987 ben ik werkzaam in het Speciaal Basisonderwijs. Leerlingen met leerachterstanden en/of oppositioneel gedrag werden vanuit de basisschool verwezen naar onze school. Veel leerlingen kampten met faalangst, demotivatie of angstig gedrag.

Onze werkwijze was als volgt. Wij zorgden voor controle op het werk in de groep en duidelijke sancties op gedrag. Wij hanteerden een digitaal rooster: 's morgens beginnen met individueel rekenen en taal, ´s middags handvaardigheid, wereldoriëntatie en gymnastiek. Er was controle en bescherming in de gangen, op het schoolplein en bij de busjes. Wij gaven het kind werk dat het aan kon, zodat hij/zij er plezier in kreeg om op school mee te doen. Vanuit die basis volgden we de 'zone van de naaste ontwikkeling' (Wikipedia, 2010). De nadruk lag bij al het werk op kwaliteit.

En… het werkte. Het was steeds een plezier om te ervaren dat de meeste leerlingen opknapten: zij straalden meer vertrouwen uit; de werkhouding verbeterde; gedragsproblemen verminderden. De uitstroom van de school was vrijwel altijd regulier Voortgezet Onderwijs. Ik haalde veel energie uit die successen.

Slechts enkele leerlingen kregen op den duur problemen met de eisen voor kwaliteit, resulterend in verzet, gevolgd door gepaste repressie van de leerkracht.

Vanaf de Millenniumwisseling werd het moeilijker. Het aantal kinderen met ernstige gedragsproblemen nam toe. Hierdoor bleek genoemde aanpak bij een groeiend aantal kinderen niet meer de juiste aanpak. Als gevolg van studies Intern Begeleider/Remedial Teacher(1998) en Preventief Ambulant Begeleider (1999) ben ik naast genoemde methode gaan werken met belonen van goed gedrag en het creëren van een goede sfeer in de groep. Mijn werkplezier, en dat van de leerlingen, werd erdoor verhoogd. Het ging weer fijn.

Het werkte tot…. dit schooljaar. Samen met mijn duocollega (twee dagen) draai ik (drie dagen) een groep 8 van 15 leerlingen. En… kinderen praten herhaaldelijk door mijn instructie heen; maken brutale opmerkingen; zijn nauwelijks gemotiveerd om te werken of naar een ander te luisteren; maken elkaar te vaak het leven zuur. Kortom, ze houden zich niet aan de regels.

Op 12 november 2010 bezochten mijn duocollega en ik in Arnhem het symposium Passend Omgaan Met Gedrag. De sprekers straalden hier zoveel enthousiasme uit over de succesvolle

aanpak met Positive Behavior Support (PBS) dat ik mij realiseerde dat ik hiermee wel mee aan de slag zou willen. PBS vergt een invoeringtraject van jaren. Ik ben echter benieuwd of ik door het invoeren van enkele elementen van PBS al na korte tijd successen kan boeken en daardoor mijn groep beter op de rails kan zetten.

Mijn onderzoeksvraag luidt daarom als volgt:

Welke effecten heeft het invoeren van elementen van PBS op mijn groep?

Ik wil kijken of ik met het invoeren van elementen uit PBS een positieve gedragsverandering bij de leerlingen in mijn groep teweeg kan brengen.

Deelvraag 1:
Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op mijn collega´s?

Ik wil kijken naar de reacties van mijn collega´s op mogelijke effecten van invoering van elementen van PBS.

Deelvraag 2:
Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op gedrag en motivatie van de groepsleerkrachten?

Ik wil kijken of het invoeren van PBS onze motivatie vergroot. Voor mijzelf houdt dat in: werk ik tot mijn pensionering (nog 5 jaar) met meer plezier met een SBO groep 8?

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk geef ik de bevindingen weer die ik in de literatuur gevonden heb over gedrag en de aanpak van gedrag.

2.1 Gedragsproblemen in de school

Gedragsproblemen zijn van alle tijden. Reeds 1900 jaar geleden stelde de Romein Tacitus: "Er wordt niet meer ingegrepen als kinderen een grote mond hebben. En de leraren? Die weten zelf nergens van. Lezen, geschiedenis, concrete feitenkennis, nergens wordt in het onderwijs genoeg aandacht aan besteed."
Het is tegenwoordig niet anders: globaal genomen kunnen we er vanuit gaan dat 10% van de jongeren lichte en 5% ernstige gedragsproblemen vertonen. Dit impliceert dat het overgrote deel van de schoolkinderen geen gedragsproblemen heeft. Gemiddeld geven kinderen tussen 8 en 12 jaar het cijfer 8,3 aan hun leven, 86% zegt dat ze het thuis meestal naar hun zin hebben, 95% kan goed met de ouders opschieten, 88% vindt het (een beetje) leuk op school, 77% vindt dat ze het (heel) goed doen op school, 85% hebben geen ruzie met de leraar en 86% vinden het (heel) leuk op school .
Veel kinderen hebben het weleens moeilijk en tonen dan opvallend gedrag, maar deze problemen zijn vaak van voorbijgaande aard. Er zijn echter ook problemen die zo ernstig zijn dat ze de normale ontwikkeling in de weg kunnen staan (van der Wolf, 2009).

Men spreekt van een *gedragsstoornis* als het probleem niet te verhelpen is en de persoon ermee moet leren omgaan. Een stoornis, bijvoorbeeld ADHD, vindt haar oorsprong vooral in het lichaam en is voornamelijk in aanleg meegegeven. Beïnvloeding van buitenaf is beperkt. Het komt meestal neer op bescherming en leren omgaan met de beperking.

Bij *gedragsproblemen* vindt men de oorsprong veeleer in de omgeving en is de mogelijkheid van beïnvloeding van buitenaf groter. Zowel bij gedragsstoornis als bij gedragsprobleem kan de interactie tussen het kind en zijn opvoeders de in aanleg aanwezige problematiek verminderen of juist verergeren (van Lieshout, 2009).

2.1.1 Classificatie

In de psychiatrie spreekt men meestal pas van stoornissen als specifieke kenmerken tenminste een bepaalde tijd continu voorkomen. Voor toelating tot het speciaal onderwijs wordt vaak het

DSM-IV model gebruikt voor het classificeren van emotionele stoornissen, gedragsstoornissen of ontwikkelingsstoornissen. Vijftien gedragingen worden genoemd waarbij er drie of meer moeten voorkomen en minstens één al langer dan zes maanden. (Delfos, 1997). De meest voorkomende diagnoses zijn:

- De oppositioneel-opstandige gedragsstoornis (Oppositional Defiant Disorder) , prevalentie 3,2% (komt voor bij 3,2% van de kinderen).
- De antisociale gedragsstoornis (Conduct Disorder), prevalentie 2%
- Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD), prevalentie 3 tot 5%
- Autismespectrumstoornis (ASS), prevalentie 1%
- De angststoornis. Bijna 10% van de jongeren blijkt voor het zestiende levensjaar last te hebben gehad van een angststoornis. Deze kinderen hebben last van extreme verlegenheid, depressieve gevoelens en worden in hun angsten sterk geremd in hun maatschappelijk en sociaal functioneren (Delfos, 1997)

Een kind met een *geëxternaliseerde*, naar buiten gerichte, gedragsstoornis is gebaat bij het leren omgaan met zijn stoornis d.m.v. psychotherapie. Een kind met een *geïnternaliseerde*, naar binnen gerichte gedragsstoornis loopt risico dat het in een depressie terecht komt. In beide gevallen is professionele hulp d.m.v. gedragstherapie, psychiatrisch-psychologisch en/of sociaalpedagogisch, bij agressiebeheersing is medicatie noodzakelijk (Delfos, 1997).

Voordeel van classificatie is dat kennis van ernstige emotionele stoornissen, gedragsstoornissen of ontwikkelingsstoornissen een leraar kan helpen om bepaald gedrag beter te begrijpen en de leerkracht kan behoeden voor inadequate acties. Nadeel is dat de kennis kan leiden tot een gevoel van machteloosheid en het idee dat de oplossing voor de problemen van professionele hulpverleners moet komen. Dit kan leiden tot hardnekkige externe attributies die het oplossen van problemen bemoeilijken (van der Wolf, 2009). Nadeel is tevens dat te veel gefocust wordt op de defecten van de leerling en niet op de oplossingen van zijn probleem of het functioneren met zijn probleem door gebruik te maken van zijn mogelijkheden. Van Lieshout, (2009) geeft bij veel diagnoses, naast de aanpak van specialisten, praktische tips (de beste aanpak) die in de groep goed te gebruiken zijn.

2.1.2 De sociaal-ecologische en interactionele benadering

Deze benadering legt de nadruk op de relatie tussen de leraar en de leerlingen en de situatie (schoolcontext) waarin het gedragsprobleem zich voordoet. Men stelt dat probleemgedrag

afhankelijk is van de situatie, en ook van de personen die zich in die situatie bevinden; er een wisselwerking is tussen het gedrag dat de leerling vertoont en de reactie van de leraar daarop; de maatstaven van de leerkracht van het beeld van de klas rekbaar zijn omdat leraren de neiging hebben om een kwart als goed te beoordelen, de helft als middelmatig en een kwart als slecht; de meeste gedragsproblemen van tijdelijke aard zijn, ze fluctueren. In bepaalde perioden kunnen gedragsproblemen heftig zijn, in een volgende periode nemen zij weer af. De groep probleemleerlingen wisselt regelmatig van samenstelling. Een Amerikaans onderzoek van Ruben & Balow (1978) wees uit dat gedurende de basisschoolperiode 58% van alle leerlingen bij ten minste een meetmoment als gedragsproblematisch werd beoordeeld (van der Wolf, 2009). Dit impliceert dat bij verandering van leerkrachtgedrag het leerling-gedrag beïnvloed wordt.

2.2 Het omgaan met gedragsproblemen op school

Uit onderzoek is gebleken dat kinderen met een ongunstige voorgeschiedenis een grotere kans hebben om er bovenop te komen wanneer zij positieve ervaringen op school hebben. Dat blijkt het meest op scholen die kinderen het vertrouwen schenken dat zij in staat zijn om moeilijkheden het hoofd te bieden. Dit kunnen leersuccessen, sportieve prestaties, dragen van een bepaalde verantwoordelijkheid zijn. Op deze scholen zijn de minste gedragsproblemen. Op deze scholen zie je een mix van traditionele kenmerken (als discipline, nadruk op de intellectuele vakken, hebben van hoge verwachtingen) en progressieve waarden (als inbreng van kinderen in de lessen, actieve participatie van de kinderen in het draaiend houden van de school en ontvankelijkheid van leraren voor de problemen van kinderen) (van der Wolf, 2009). Belangrijk is dat het kind zich op zijn gemak moet voelen, in een goede 'onderwijsatmosfeer' komt te verkeren. Het gedrag en de houding van de leraar hebben grote invloed op het welbevinden van de leerlingen. Het is daarom belangrijk dat de leraar zorgt voor een open sfeer, waarin kinderen serieus worden genomen, maar waar ook duidelijke regels gelden en een goede organisatie de veiligheid waarborgt (de Hoop, 1998). Ook Hallowell benadrukt het grote belang dat leerkrachten voor alle kinderen een veilige omgeving creëren waarin ze fouten mogen maken (Hallowell, 2009). Een begeleider is een bereikbaar en aanspreekbaar iemand die op de ander een gevoel van veiligheid moet kunnen overbrengen. Echter, ook de gevolgen van het gedrag moeten duidelijk gemaakt worden. Het bieden van de nodige structuur, duidelijke communicatie en kindvriendelijke afspraken bieden rust en veiligheid. Opvoeders moeten dus duidelijk aangeven wat zij verwachten.

(Baert, 2009). Bij het stellen van grenzen zijn strafmaatregelen soms gewoon nodig. Belangrijk is dat de leraar de reden kort ervan uitlegt en aangeeft welk gedrag de leerling moet laten zien om weer normaal mee te doen in de klas. De straf dient zoveel mogelijk onder vier ogen gegeven te worden. Leerlingen vinden een straf acceptabel als die niet overdreven is en in direct verband staat met de overtreding. De straf is het meest effectief als die snel na de overtreding gegeven wordt (van der Wolf, 2009). Maar: herhaaldelijk straffen in combinative met slechte leerprestaties maakt het problem alleen maar erger. Na de correctie is het belangrijk om de leerlingen te complimenteren als ze het juiste gedrag laten zien (Golly, 2009).

Belangrijk is dat een leerling niet alleen succeservaringen opdoet, maar ook in staat wordt gesteld om deze ervaringen zelf (en vaak) te organiseren. Stel regels bij voorkeur samen met de leerlingen op. Benadruk wat de leerling kan doen om een concreet doel te bereiken, dus minder op wat hij niet moet doen (van der Wolf, 2009). Ook Bateman en Golly benadrukken het belang van een positieve, veilige omgeving, duidelijke regels, duidelijke consequenties van onaanvaardbaar gedrag. Zij stellen echter ook dat in sommige gevallen de leerkracht zijn gedrag moet veranderen (Bateman, 2008).

2.3 De invloed van de Wet Passend Onderwijs

In Nederland is al tientallen jaren een uitgebreid stelsel van speciale scholen. Dit Speciaal Onderwijs groeide significant (Schuman, 2010). De minister spreekt nu van financiële onhoudbaarheid (Bijsterveld, 2011). Een verandering ten goede moet de Wet Passend Onderwijs brengen die op 1 augustus 2012 moet ingaan.
Passend Onderwijs is geen inclusief onderwijs waarbij alle leerlingen opgevangen worden in het regulier onderwijs (Keesenberg, 2010). Passend onderwijs betekent dat elk kind onderwijs krijgt dat het beste bij zijn of haar talenten en beperkingen past. Ook de kinderen met een stoornis, ernstige ziekte of handicap. Zij kunnen extra hulp krijgen op een reguliere school of op een school voor speciaal onderwijs. Staatssecretaris Dijksma (Dijksma, 2009) schetste nieuwe contouren voor passend onderwijs: o.a. betere toerusting voor leraren; meer handen in de klas; rugzakjes worden afgeschaft en het geld hiervoor gaat naar de besturen; het kind of de specifieke zorgvraag komt centraal te staan; om te garanderen dat alle leerlingen onderwijs krijgen dat bij hen past wordt per 1 augustus 2012 de zorgplicht ingevoerd. Scholen

en schoolbesturen worden dan verplicht te zorgen voor een passende onderwijsplek en passend onderwijs voor elke leerling.

Het gevolg zal zijn dat de groepssamenstelling op de basisschool zwaarder wordt. Immers, de speciale scholen en afdelingen uit clusters 3 en 4 voor speciaal onderwijs (zware zorg) maken vanaf nu deel uit van het samenwerkingsverband. Een aantal cluster 3 en 4 leerlingen zal op het regulier basisonderwijs geplaatst worden. De bezuiniging op Passend Onderwijs van 300 miljoen betekent dat de ambulante hulp voor deze leerlingen wordt afgeschaft (Bijsterveld, 2011) . De groepen in het SO worden 10% groter.

Echter, vooruitlopend op de wet Passend Onderwijs worden S(B)O medewerkers in het RDDF gezet (Zaan Primair 2011). Deze mensen met expertise voor zorgleerlingen worden niet in het basisonderwijs ingezet maar worden ontslagen. Het gevolg is dat onze SBO directie verwacht dat de groepsgrootte op onze twee SBO-scholen het volgend schooljaar 18 à 19 zal bedragen. Dit betekent ook in de SBO-school waar ik werkzaam ben verzwaring van werkdruk.

2.4 Positive Behavior Support (PBS)

Hoe nu om te gaan met deze verzwaring van de problematiek in basisschool en grotere groepen in het S(B)O.

Wapstra (2010) stelt dat de hoge werkdruk die leerkrachten ervaren verminderd kan worden door op een andere wijze met gedrag om te gaan. Hij noemt SWPBS (School Wide Positive Behavior Support) een positief initiatief. “School Wide” betekent dat PBS op de hele school is ingevoerd en dat iedereen PBS ondersteunt en volgens PBS werkt.

Op het symposium Passend Omgaan Met Gedrag in Nederland op 12 november 2010 werd ik geraakt door het enthousiasme en de succesverhalen over scholen die op deze methodes zijn overgegaan. Zo toonde Tim Lewis verbluffende resultaten van PBS op de Field Elementary school waar in enkele jaren positieve verschuivingen in de piramide betreffende leerresultaten bewerkstelligd zijn, dankzij de vermindering van gedragsinterventies (Lewis, 2010). Onderzoek wijst uit dat op Busselen een zeer grote vermindering optreedt van antisociaal

gedrag (Wapstra, 2010) . Siegel (2008) haalt resultaten uit een onderzoek van Ellis (2005) aan :

- Significante reductie van disciplinaire maatregelen
- Meer tijd om les te geven omdat er minder gedragsproblemen zijn

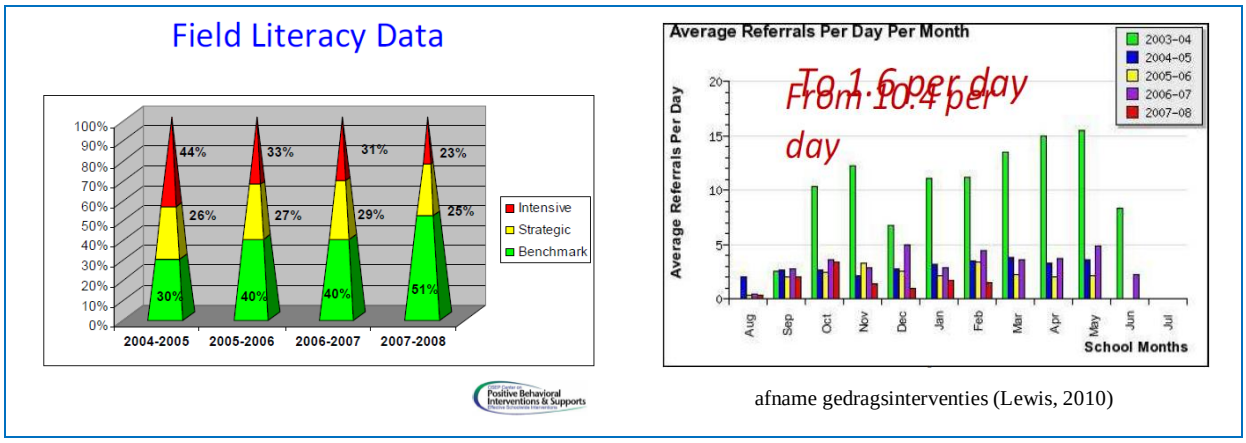

afname gedragsinterventies (Lewis, 2010)

In PBS wordt gewerkt met een piramide waarin interventies zijn ondergebracht. Het is een model dat is opgebouwd uit drie niveaus: we noemen ze het groene, gele en rode niveau.

Voor iedere school zijn de interventies verschillend. Wat voor de ene school een interventie in het rode gebied is, kan voor een andere school een interventie in het groene gebied zijn (Blonk, 2010) .

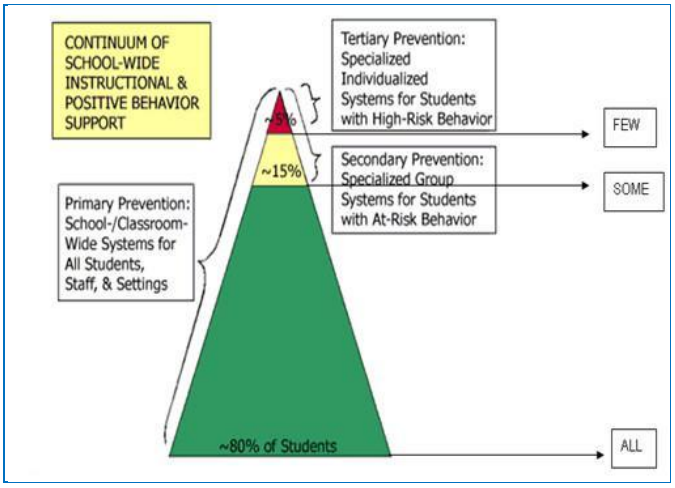

(pbis, 2011)

- De bodem, het eerste niveau is hierin het belangrijkste. De basis van het aanleren en oefenen van waarden wordt aan alle leerlingen geboden. 85-90% 80-90% van de leerlingen heeft hier voldoende steun aan om zich gedragsmatig probleemloos te ontwikkelen. Het team kiest voor een beperkt aantal waarden waarbij heel helder, en op continue basis expliciet geleerd wordt aan alle leerlingen hoe men zich kan gedragen in allerlei situaties in en rondom de school. Gedragsregels worden vooral

door de leerlingen opgesteld. Ook zijn er lessen in goed gedrag; lessen sociale vaardigheden; uitleg van regels op het plein; voorlichtingslessen alcohol en drugs, enz. Goed gedrag kan systematisch aangemoedigd worden, consequenties van daden moeten altijd hetzelfde zijn. Doel is tevens om een gezonde sociale omgeving te scheppen die het leren bevordert.

- Niet alle leerlingen reageren goed op benaderingen op schoolniveau. Zij hebben voor hun probleemgedrag meer gerichte steun nodig. Voor de interventie bij deze leerlingen(7-10%) kunnen gespecialiseerde begeleiders, leerkrachten, schoolpsychologen nodig zijn. Programma's kunnen worden gebruikt om deze leerlingen extra didactische ondersteuning te geven Er kan een beloningssysteem voor goed gedrag worden ingevoerd.

- Enkele leerlingen (3-5%) reageren ook niet op deze extra ondersteuning. Voor hen is een intensieve interventie noodzakelijk op grond van een gedragsfunctieanalyse Ze hebben een individuele aanpak nodig met een individueel gericht behandelplan, waarbij de medewerking van de ouders noodzakelijk is. (Golly, 2009)

(SWPBS, 2011)

PBS is een Amerikaans model. In de Verenigde Staten is PBS in 44 staten op meer dan 13000 scholen geïmplementeerd (Lewis, 2010). In Noorwegen, waar in 2010 PBS al op 153 scholen is ingevoerd (Sørlie, 2010) zijn al sinds 2004 initiatieven om PBS

landelijk te implementeren in het basisonderwijs. Ook in Canada, Australië, Denemarken en IJsland wordt PBS op steeds meer scholen geïmplementeerd. In november 2010 is de aftrap van het project EuroPBS, een initiatief om samen te werken met onderwijsinstellingen uit Europa (SWPBS, 2010). In Duitsland, Frankrijk en sinds 2008 ook in Nederland, wordt het model verkend om schoolbreed gedragsproblemen aan te pakken. Op regionaal niveau verschillende initiatieven en worden proefimplementatietrajecten uitgevoerd om te bekijken of PBS vertaald kan worden naar een Nederlandse context. Op landelijk niveau hebben TNO, PI Research, Bascule, Yorneo Jeugdzorg, en de hogescholen Fontys en Windesheim zich verenigd en met elkaar de intentie uitgesproken om hier gezamenlijk in op te trekken (Goei, 2010).

SWPBS is aangepast aan de Nederlandse situatie door Fontys OSO. Er is daarbij vooral sprake van aandacht voor de eigen schoolcultuur en het oplossingsgericht werken in Nederland. Het is een praktische, geïntegreerde en schoolbrede aanpak die gewenst gedrag bij leerlingen expliciet maakt en stimuleert (Das, 2011).

De kern van SWPBS

- Schoolbrede aanpak vanuit gedeelde waarden
- Voor alle leerlingen en schoolmedewerkers
- Basiswaarden van de school vertaald naar prosociaal gedrag
- Veilige, positieve leeromgeving
- Structurele bekrachtiging van gewenst gedrag
- Duidelijke consequenties voor ongewenst gedrag
- Gedragsregistratie en sturing op gedrag
- Actieve samenwerking met de ouders
- Jeugdzorg in de school
- Begeleiding door SWPBS-coach
- Borging door kwaliteitssysteem en onderzoek

.Met PBS wordt de stoornis niet verholpen, maar kinderen leren strategieën om hun probleemgedrag te compenseren (Hemels, 2010).

Het PBS-programma kent een aantal belangrijke uitgangspunten (Blonk, 2010):

1. Waarden staan centraal. Deze worden gedragen door leraren, leerlingen en ouders.

2. In een sociale gemeenschap kan een ieder leren hoe men zich op een positieve manier kan gedragen; echter sommige leerlingen hebben hier meer ervaringen voor nodig om dit te kunnen leren. Kinderen met een andere sociaal-culturele achtergrond of kinderen met gedragsstoornissen moeten ook veel mogelijkheden krijgen om tot leren te komen.
3. Afstemming van effectief gebleken praktijken en maatregelen op elkaar is vanzelfsprekend. De praktijken en maatregelen moeten elkaar kunnen versterken, niet tegenwerken.
4. Het is datagebaseerd. Data worden gebruikt om situaties in de school in kaart te brengen, beslissingen te nemen en veranderingen te volgen.

De plattegrond van PBS (swpbs,2011)

SWPBS monitor

Een kernonderdeel van SWPBS is de systematische gedragsregistratie. Gedragsincidenten en beloningskaarten voor goed gedrag worden geregistreerd en geanalyseerd. Het gedragsteam weet hierdoor precies wat er gebeurt op en rond de school en wie erbij betrokken zijn. Zo kan gericht actie worden ondernomen. Leerlingen die opvallend veel registraties ontvangen, worden door het SWPBS-team extra in de gaten gehouden. In overleg met de leerkracht wordt bekeken welke ondersteuning nodig is. Op deze manier wordt er snel ingegrepen en kan een risicovolle ontwikkeling voorkomen worden.

Voorbeeld: Een school begint met het systematisch registeren van incidenten. Na twee maanden blijkt dat er vóór schooltijd veel incidenten worden geregistreerd op het schoolplein. De school onderneemt direct actie:

1. Er worden duidelijkere afspraken gemaakt over het gewenste gedrag op het schoolplein;
2. Deze afspraken worden actief aangeleerd bij de leerlingen;
3. De conciërge is voor schooltijd op het plein aanwezig en beloont gewenst gedrag.

(SWPBS, 2011)

5. De school als systeem in een context (regio) staat centraal. Implementatie van PBS-programma vindt op schoolniveau plaats.
6. Implementatie van een volledig gelopen PBS-traject vindt plaats in drie jaar.

2.5 Goed gedrag kun je leren!

Annemieke Golly (Golly, 2008) heeft met haar boek PBS voor Nederland toegankelijk gemaakt. Haar boek bestaat uit vier delen:

Deel een beschrijft de achtergronden van PBS en gaat over de aanpak op schoolniveau; gedragsregels op schoolniveau; onderwijzen van goed gedrag; systemen van beloning; creëren positieve schoolcultuur; toezicht; correctie van gedrag; verwijdering van een leerling.

Deel twee gaat over gedrag in de klas: de juiste klassenorganisatie; het ontwikkelen en aanleren van gedragsregels; preventief optreden; gedragscorrecties; beloning; motivatiesystemen.

In deel drie beschrijft zij de aanpak van leerlingen in het rode gedeelte van de piramide hoe ga je om en- voorkom je escalatie van gedrag; hoe maak je een gedragsfunctieanalyse en een gedragsondersteunend plan.

Deel vier gaat over de communicatie met de ouders en reikt ouders mogelijkheden aan om thuis het gedrag te structureren.

In groep 3 slaan ze elkaar de hersens in

Vier kinderen van groep 3 zijn door hun ouders van een Nijmeegse basisschool gehaald, vanwege aanhoudende agressie van andere kinderen. "Ze slaan elkaar bloedneuzen, rammen koppen van anderen tegen de muren en bedreigen elkaar met de dood." • 113 reacties

Zou PBS hier helpen? (De Telegraaf, 27-03-2011)

Tip: De verhouding 4:1 heeft binnen PBS een belangrijke betekenis. Uit onderzoek is bekend dat kinderen gaan 'groeien' als zij vier positieve punten horen ten opzichte van een correctie. De positieve punten (een duim, een glimlach, erkenning geven, een complimentje, etc.) dragen bij aan de ontwikkeling van een gezond zelfvertrouwen en helpen kinderen om positief te reageren op een correctie of een grens.

2.6 De SCOL, meetinstrument

PI Research en PIONN voeren gezamenlijk een onderzoek uit waarbij de ontwikkeling van de Nederlandse SWPBSmonitor centraal staat. Het onderzoek heeft als doel om:

1. Vast te stellen welke gegevens over gedrag scholen nodig hebben om actief te kunnen sturen op data.
2. Te inventariseren welke instrumenten voor het Nederlandse onderwijs het meest geschikt zijn om dit gedrag schoolbreed in kaart te brengen.
3. Na te gaan met welk systeem deze gegevens het beste verzameld kunnen worden in het Nederlandse onderwijs. Onderzocht wordt wat het meest gebruiksvriendelijke systeem is voor het invoeren, het verwerken en het benutten van de data door de school.

Het onderzoek is gestart in oktober 2010 en loopt tot uiterlijk mei 2011 en wordt gefinancierd door ZonMw. Voor meer informatie over het onderzoek kunt u contact opnemen met Pauline Koppers.

(SWPBS,2011)

Nog onderzocht wordt met welke instrumenten en met welk systeem het gedrag van de leerlingen schoolbreed in kaart gebracht kan worden. Van Meersbergen (2009) noemt de SCOL als mogelijk instrument. Op mijn school gebruiken we de Sociale Competentie Observatie Lijst om gedragingen van leerlingen in kaart te brengen. Het lijkt mij een uitdaging uitkomsten van de SCOL te koppelen aan de piramide van PBS. De SCOL is een

leerlingvolgsysteem voor sociale competentie. Het SCOL-pakket bestaat uit een softwareprogramma, een gebruikershandleiding en een inhoudelijke handleiding. De SCOL voor Primair Onderwijs voldoet aan alle kwaliteitseisen die de COTAN vooropstelt. De leerkracht vult 26 vragen in die zijn ondergebracht in acht categorieën van sociaal competent gedrag.

De acht categorieën zijn:

1. Ervaringen delen
2. Aardig doen
3. Samen spelen en werken
4. Een taak uitvoeren
5. Jezelf presenteren
6. Een keuze maken
7. Opkomen voor jezelf
8. Omgaan met ruzie

De SCOL heeft een negental overzichten, onderverdeeld in leerling-, groeps- en schoolniveau. Per niveau kan de score per afnamemoment bekeken worden. Ook is het mogelijk om meerdere afnamemomenten met elkaar te vergelijken in de vorm van schoolloopbaanoverzichten (leerling- en groepsniveau) en trendanalyseoverzichten (schoolniveau) (Joosten, 2009).

Kinderen en…. Hun sociale talenten (van Bokkem, 2008) is een methode voor sociale competentie die goed aansluit op de SCOL. De methode biedt per jaargang enkele lessen per SCOL-categorie.

2.7 Leer- en gedragsproblemen in de onderzochte SBO groep

In deze groep wordt het actieonderzoek uitgevoerd. In bijlage 1 wordt in het kort een beeld geschetst van de verscheidenheid aan problematiek in deze SBO groep.

2.8 Conclusie

Classificatie biedt soms een oplossing voor gedragsproblemen op individueel niveau, niet op groepsniveau. Het scheppen van een veilig en warm klimaat en het bieden van structuur biedt meer perspectieven om een 'zware groep' draaiend te houden.
Invoering van PBS zou naar mijn mening een positieve bijdrage kunnen leveren aan de sfeer in- en het welbevinden van de leerlingen van mijn groep. Tot nu toe werd op mijn school voornamelijk uitgegaan van het rekening houden met defecten na diagnose. Aangezien PBS uitgaat van de aanpak van problemen verwacht ik van invoering van PBS een positieve wending. Aangezien de invoering van Schoolbreed PBS drie jaar vergt is het invoeren daarvan nu niet mogelijk. Met het invoeren in kort tijdsbestek in mijn groep van enkele elementen uit PBS, na screening met de SCOL, wil ik onderzoeken of met deze interventie probleemgedrag op korte termijn vermindert. In hoofdstuk 3 zal de opzet van deze interventie worden weergegeven. Tevens zullen de te gebruiken instrumenten beschreven worden.

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie

3.1 Onderzoeksvorm

Als onderzoeksvorm heb ik actieonderzoek gekozen. Het onderzoek wordt gehouden in groep 8 van een school voor Speciaal Onderwijs in Noord Holland. Actieonderzoek is gekozen omdat het wenselijk is dat in deze groep een positieve verandering bewerkstelligd wordt. De actie bestaat uit het invoeren van elementen uit Positive Behavior Support (PBS). Ik wil onderzoeken welke effecten het invoeren van elementen van PBS in de groep heeft, op de leerlingen, op de duoleerkracht van de groep en op de overige leerkrachten van de locatie en op de onderzoeker zelf.

3.2 Doel van het onderzoek

Na afloop van dit onderzoek wil ik weten:

- welke effecten het invoeren van elementen van PBS op mijn groep heeft;
- welke effecten het invoeren van elementen uit PBS op mijn collega´s heeft;
- welke effecten het invoeren van elementen uit PBS op gedrag en motivatie van de groepsleerkrachten van deze groep heeft.
- naar aanleiding van een artikel van Van Meersbergen (2009) (hoofdstuk 2.6) wil ik weten:
  Is de SCOL als instrument in te zetten om een korte interventie met PBS te meten?

3.3. Validiteit, betrouwbaarheid en triangulatie

Het onderzoek wordt uitgevoerd als actieonderzoek in een groep 8, hierna groep B3 genoemd, op een SBO school in Noord-Holland. Alle namen van betrokkenen zijn weggelaten. Ouders zijn over het onderzoek geïnformeerd. Er is toestemming van de school.

Resultaten worden gemeten met behulp van meer dan een instrument. Er wordt gewerkt met meerdere respondenten. Er is gebruik gemaakt van een controlegroep.

Doordat er gekeken wordt vanuit drie invalshoeken: de groep; de collega's en de groepsleerkrachten van B3 wordt voldaan aan de vereiste triangulatie. De drie groepen van belanghebbenden kunnen in dit onderzoek invloed op elkaars perceptie uitoefenen.

3.4 Wijze van data verzamelen

Van Meersbergen (2009) noemt De SCOL als eventueel meetinstrument voor PBS.

Bij dit onderzoek wordt als meetinstrument de SCOL gebruikt om de gedragsproblematiek inzichtelijk te maken. De SCOL is al beschreven in hoofdstuk 2.6. Naast de SCOL wordt gebruik gemaakt van elementen uit de PBS methode zoals die is beschreven door Golly (2009). De PBS aanpak is een aanpak voor probleemgedrag die te gebruiken is in de groep en voor de hele groep.

3.5 De opzet van het onderzoek

3.5.1 De eerste cyclus Analyse van situatie door middel van de SCOL

De SCOL is bij uitstek geschikt om gedrag te meten. Bij uitval van leerlingen op een bepaalde categorie kun je aan die categorie aandacht besteden door daarover lessen te geven. Tot nu toe wordt de SCOL door ons op school alleen gebruikt als signaleringsinstrument.
Om probleemgedrag beter in kaart te brengen leg ik de uitkomsten van de SCOL van maart 2011 naast die van de uitkomsten van mei 2011 en trek daaruit conclusies. Daarnaast laat ik de leerlingen de LeerlingSCOL invullen. Ik vergelijk de uitkomsten daarvan met de SCOL.

Met behulp van de uitkomsten van de SCOL wordt experimenteel een PBS piramide (zie hoofdstuk 2.4) geconstrueerd met daarin getekend in rood het percentage leerlingen dat intensieve begeleiding nodig heeft, in geel het percentage risicoleerlingen dat extra steun behoeft en in groen het percentage leerlingen dat 'probleemloos' met de groep kan meedoen.

Hierbij wordt de richtlijn van de SCOL aangehouden. Onvoldoende is:

- Een D- of E-score op de SCOL
- Een onvoldoende totaalscore op de LeerlingSCOL
- Te vaak zelden of nooit op de SCOL gescoord
- Te vaak bijna nooit op de LeerlingSCOL gescoord

Naast de resultaten van de SCOL zal ik zo nodig gebruik maken van extra informatie van de leerkrachten betreffende door hen ervaren probleemgedrag. De groepsleerkrachten B3

bespreken met elkaar de resultaten. Het zou mogelijk kunnen zijn dat uitkomsten van de SCOL in de beleving van de leerkrachten anders zijn. Bijvoorbeeld: volgens de SCOL staat een leerling bovenin de piramide. De leerkrachten vinden, gezien hun ervaring met deze leerling in de groep dat deze leerling in het gele gebied thuis hoort (extra steun in plaats van intensieve begeleiding).

Uit de resultaten van de SCOL wordt vastgesteld op welk gebied interventies nodig zijn.

3.5.2 De tweede cyclus

3.5.2.1 Enquêtes

Om meer inzicht te krijgen in de attitudes en gevoelens van de leerlingen, de collega's en de groepsleerkrachten B3 wordt een enquête gehouden (bijlage 7). Er worden ook concrete vragen gesteld over waar men het meeste last van ondervindt op school en in de groep. Met deze informatie kunnen gerichter interventies uitgevoerd worden, bijvoorbeeld lessen uit "Kinderen en hun sociale talenten" (Van Bokkem, 2008). Bekeken zal worden of de door leerkrachten ervaren "ergernissen" overeenkomen met die van de leerlingen.

Betreffende de groepsleerkrachten van B3 komt aan de orde: hoe staan zij op dit ogenblik in hun groep; is de motivatie voor het werk nog in orde; hoe kan men dit verbeteren; hoe kijken de groepsleerkrachten zelf aan tegen het gedrag van de leerlingen van hun groep; aan welke gedragingen ergeren zij zich het meest.

Betreffende de collega's komt aan de orde hoe zij aankijken tegen het gedrag van de leerlingen van groep B3, vooral op het schoolplein; aan welke gedragingen zij zich het meest ergeren. Aangekondigd wordt dat in groep B3 PBS toegepast gaat worden. Er wordt een korte uitleg gegeven over het waarom en hoe. Tevens wordt vermeld dat na 4 weken nog eens gevraagd wordt een enquête in te vullen. Die enquête zal gaan over veranderingen die ze al of niet hebben waargenomen.

De enquêtes bestaan merendeels uit schaalvragen.

3.5.3 De derde cyclus Groepsgesprek

Met de uitslag van de enquête wordt een groepsgesprek gehouden. Op …. gaven een aantal kinderen het volgende antwoord: vinden jullie dit ook?

Het gesprek zal gaan over hun mening over de sfeer in de groep en hoe ze die denken te verbeteren: bijvoorbeeld: wat vind je fijn gedrag; wat vind je slecht gedrag; hoe zit je het liefste zodat je rustig kunt werken;

Uit dit groepsgesprek moet een aantal groepsregels komen die iedereen onderschrijft. Er moet ook een aantal regels voor de openbare ruimte komen die iedereen onderschrijft. Er moet tevens een systeem uitkomen van belonen en correctie van gedrag. Voorbeeld: Op deze vraag werd door de meeste kinderen zo geantwoord, wat vinden jullie daarvan?

Tevens wordt gepraat over de uitslag van de LeerlingSCOL, welke categorieën veel kinderen nog moeilijk vinden. De kinderen wordt gevraagd of ze daar lessen over willen hebben.

Na analyse van de resultaten van het groepsgesprek worden de regels op een rij gezet.
Keuze van mogelijk tevens in te voeren elementen van PBS aan de hand van de conclusie van de verzamelde resultaten.

3.5.4 De vierde cyclus week 1

- De regels binnen de groep worden nog een keer besproken. Daarna besluiten we tot invoeren.
- Het gekozen systeem van belonen en correcties wordt nog eens besproken, waarna het ingevoerd wordt.
- Aan het eind van de week (vrijdag) wordt nogmaals een groepsgesprek gehouden, een evaluatiegesprek over hoe zij een en ander ervaren Misschien is er iets wat zij als kinderachtig ervaren. Al luisterend en pratend komen we wellicht tot een aanpassing.
- Op vrijdag wordt een les sociaal-emotionele ontwikkeling gegeven.
- Bijgehouden worden de gedragsincidenten en de beloningen middels een formulier
- Bijstellen onderzoek n.a.v. verzamelde data.

3.5.5 De vijfde cyclus week 2

- Aan het begin van de tweede week worden de regels nogmaals besproken. Nu worden de regels in de openbare ruimtes besproken. Daarna worden ze ingevoerd, naast de al ingevoerde regels binnen de groep.

- Wellicht zijn collega's te overreden onze leerlingen bij signaleren van goed gedrag in de openbare ruimte een compliment te geven. Hier zal ik deze week met mijn collega's over hebben.
- In deze week wordt bekeken of er kinderen zijn die niet genoeg oppikken en wellicht een aangepast lesprogramma behoeven: zij bevinden zich in het onderzoek in het gele gebied van de piramide (hoofdstuk 2.4). Er kan van enkele leerlingen een gedragsondersteunend plan gemaakt worden. De mogelijkheden worden besproken met de betreffende leerling, een individueel gedragsplan wordt opgesteld met daaraan verbonden een puntensysteem.
- Vrijdag: groepsgesprek: evaluatie
- Op vrijdag wordt een les sociaal-emotionele ontwikkeling gegeven.
- Bijgehouden worden de gedragsincidenten en de beloningen middels een formulier
- Bijstellen onderzoek n.a.v. verzamelde data.

3.5.6 De zesde cyclus week 3

- Aan het begin van de derde week worden regels besproken die nog uitleg behoeven.
- Beginnen met uitvoeren van het actieplan voor de risicoleerling(en).
- Weer wordt bekeken of er kinderen zijn wellicht een aangepast lesprogramma behoeven, een gedragsondersteunend plan wordt gemaakt. De mogelijkheden worden besproken met de betreffende leerling, een individueel gedragsplan wordt opgesteld met daaraan verbonden een puntensysteem.
- Vrijdag: groepsgesprek: evaluatie.
- Op vrijdag wordt een les sociaal-emotionele ontwikkeling gegeven.
- Bijgehouden worden de gedragsincidenten en de beloningen middels een formulier.
- Bijstellen onderzoek n.a.v. verzamelde data.

3.5.7 De zevende cyclus week 4

Als week drie. Nogmaals wordt een enquête afgenomen voor:

- de groep
- de groepsleerkrachten
- de leerkracht

3.5.8 De achtste cyclus Herhaling van afname van de SCOL

De SCOL en de LeerlingSCOL worden nogmaals volledig afgenomen. De groepsleerkrachten B3 houden een gesprek met elkaar over de uitslag van de SCOL.

3.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk wordt beschreven dat dit onderzoek een actieonderzoek is. Het onderzoek wordt uitgevoerd in groep B3 van een school voor Speciaal Basisonderwijs. De te gebruiken instrumenten zijn: De SCOL; enquêtes, groepsgesprek, individuele gesprekken.

In het volgende hoofdstuk wordt beschreven hoe het actieonderzoek is verlopen. Tevens worden de verkregen data gepresenteerd.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat dit onderzoek een actieonderzoek is. Het onderzoek is gehouden in een schoolverlatergroep op een van twee locaties van een SBO-school in Noord-Holland. Het actieonderzoek is opgezet in 8 cycli zoals beschreven in hoofdstuk 3. Het onderzoek in de groep heeft plaatsgevonden van 4 april 2011 t/m 28 april 2011. Hieronder wordt het verloop van elke cyclus beschreven. Erbij wordt de uit de betreffende cyclus verkregen data gepresenteerd.

4.1. De eerste cyclus Analyse van de situatie door middel van de SCOL

Op 7 maart 2011 is door de leerkrachten de SCOL (Joosten, 2009) afgenomen (figuur 1). De leerlingen hebben de LeerlingSCOL ingevuld (figuur 2).

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname: 2 Voorjaar
Leerkracht:

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
1	80	D
2	92	C
3	70	E
4	86	C
5	93	C
6	66	E
7	67	E
8	103	B
9	102	B
10	92	C
11	97	B
12	106	A
13	70	E
14	89	C
15	68	E
Gemiddelde	85,4	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	1	6,7%
B	3	20,0%
C	5	33,3%
D	1	6,7%
E	5	33,3%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Taak	Presenteren	Keuze	Opkomen	Ruzie
B3									

Figuur 1 De vele uitroeptekentjes geven aan dat er vaak zelden of nooit gescoord is. Er zijn in de interpretatie van het eigen gedrag van de leerling en hoe de leerkracht er tegen aan kijkt. Leerling 2 en 5 scoren zich onvoldoende terwijl de leerkracht ze voldoende scoort (figuur 2).

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname: 2 Voorjaar
Leerkracht:

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL	
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep
1	70		80	D
2	58		92	C
3	66		70	E
4	59		86	C
5	50		93	C
6	68		66	E
7	61		67	E
8	76		103	B
9	62		102	B
10	62		92	C
11	63		97	B
12	70		106	A
13	71		70	E
14	61		89	C
15	62		68	E
Gemiddelde	63,9		85,4	

LeerlingSCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
Voldoende	13	86,7%
Onvoldoende	2	13,3%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

SCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	1	6,7%
B	3	20,0%
C	5	33,3%
D	1	6,7%
E	5	33,3%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Figuur 2

Om de waarde van een mogelijk verschil na het actieonderzoek te meten is bij de parallelgroep schoolverlaters B2 eveneens de SCOL door de leerkracht afgenomen (figuur 3) en de LeerlingSCOL (figuur 4).

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname: 2 Voorjaar
Leerkracht:

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
1	99	B
2	103	B
3	80	D
4	101	B
5	97	B
6	80	D
7	80	D
8	105	A
9	71	E
10	101	B
11	95	C
12	88	C
13	97	B
14	92	C
15	95	C
Gemiddelde	92,3	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	1	6,7%
B	6	40,0%
C	4	26,7%
D	3	20,0%
E	1	6,7%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

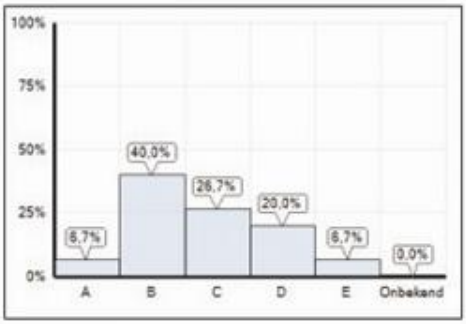

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Taak	Presenteren	Keuze	Opkomen	Rustig
B2									

Figuur 3

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname: 2 Voorjaar
Leerkracht:

Afname LeerlingSCOL-SCOL

Naam	LeerlingSCOL Score	LeerlingSCOL Normgroep	SCOL Score	SCOL Normgroep
1	63		99	B
2	72		103	B
3	68		80	D
4	66		101	B
5	61		97	B
6	65		80	D
7	78		80	D
8	54		105	A
9	71		71	E
10	67		101	B
11	61		95	C
12	62		88	C
13	75		97	B
14	51		92	C
15	55		95	C
Gemiddelde	64,6		92,3	

LeerlingSCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
Voldoende	12	80,0%
Onvoldoende	3	20,0%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

SCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	2	13,3%
B	5	33,3%
C	3	20,0%
D	4	26,7%
E	1	6,7%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Figuur 4

Er zijn verschillen tussen de uitslagen van groep B3 en controlegroep B2. B2 scoort gemiddeld beduidend beter. Bij B3 wordt geen enkele keer de norm van een categorie gehaald. Bij B2 wordt de norm gehaald bij 5 van de 8 categorieën (figuur 1 en 3).

B3 score per categorie

	TOTAALSCORE maart	Ervaringen delen maart	aardig doen maart	samenwerken maart	taak uitvoeren maart	presenteren maart	keuze maken maart	opkomen maart	rezie maart	Totaal p/leerling
1	80 D!									5
2	92 C!									5
3	70 E!									3
4	86 C									6
5	93 C! LL-SCOL!									5
6	66 E!									0
7	67 E!									1
8	103 B									8
9	102 B									7
10	92 C!									6
11	97 B!									7
12	106 A									8
13	70 E!									2
14	89 C									7
15	68 E!									3
	totaal per categ.	10	8	10	10	10	10	9	6	

B2 score per categorie

	TOTAALSCORE maart	Ervaringen delen maart	aardig doen maart	samenwerken maart	taak uitvoeren maart	presenteren maart	keuze maken maart	opkomen maart	rezie maart	Totaal p/leerling
1	99 B									8
2	103 B									8
3	80 D!									5
4	101 B									8
5	97 B									7
6	80 D!									4
7	80 D!									5
8	105 A LL-SCOL!									5
9	71 E!									7
10	101 B									8
11	95 C									6
12	88 C!									6
13	97 B									8
14	92 C LL-SCOL!									8
15	95 C LL-SCOL!									7
	totaal per categ.	15	10	9	15	9	15	15	12	

Figuur 5

In figuur 5 is te zien hoe de leerlingen van beide groepen per categorie gescoord hebben. Goed te zien is welke instructie de leerlingen nog behoeven. In B3 is de categorie "ruzie" bijvoorbeeld nog een flink probleem.

4.1.2 De PBS piramide

In bijlage 3 wordt beschreven op grond van welke gegevens de omzetting van SCOL naar PBS opgebouwd is. Aan de hand van deze formule kan de PBS piramide getekend worden (hoofdstuk 2.4).

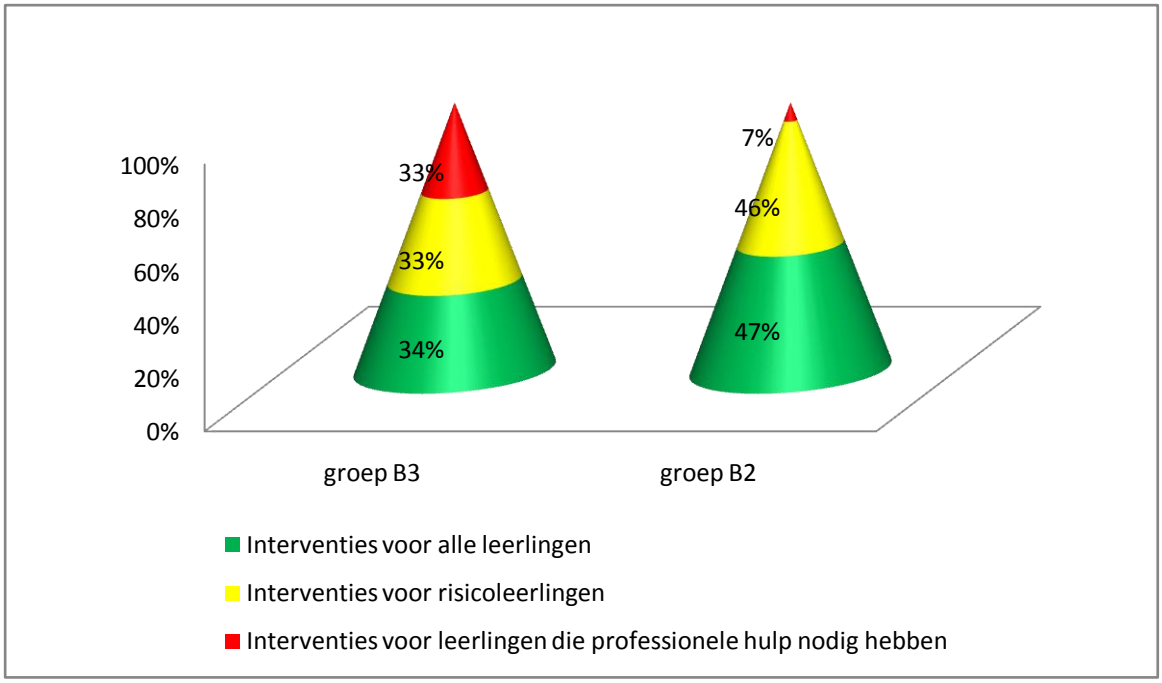

Figuur 6 De PBS piramide van groep B3 en controlegroep B2

4.1.3 SCOL versus ervaringen groepsleerkrachten

De twee groepsleerkrachten van B3 verbazen zich in een gesprek dat leerling 6, leerling 13, en leerling 15 zich in de top van de piramide bevinden. Zij concluderen echter dat het probleemgedrag van deze kinderen geïnternaliseerd, naar binnen gericht is (hoofdstuk 2.1.1). Er is geen reden hen uit de top te verwijderen. De leerkrachten verbazen zich tevens over het feit dat drie van de vier kinderen met leerling-gebonden financiering een C scoren, (weliswaar met !). De ervaringen van de leerkrachten met deze leerlingen komen met de score overeen. Ook hier zien de leerkrachten geen reden om een wijziging aan te brengen.

4.2. De tweede cyclus

4.2.1 De enquêtes

Er is een enquête gehouden bij de leerlingen, bij de groepsleerkrachten van B3 en bij de collega's van de locatie (zie bijlage 7). De volledige uitwerking van de enquêtes is te lezen in bijlage 2. Doel van de enquêtes is om door middel van schaalvragen duidelijk te krijgen of er na vier weken iets veranderd is. Doel is tevens helder te krijgen welk probleemgedrag lastig ervaren wordt . Tevens is het doel informatie te verkrijgen over hoe men tegenover dit project en PBS staat.

De leerlingen scoren zich op de uitslag van de enquête vrijwel steeds ruim voldoende tot goed. Blijkbaar hebben ze het erg naar hun zin. Het gedrag van "de andere leerlingen" wordt met een zes beoordeeld. Dit is gelijk aan de beoordeling van de collega's. De groepsleerkrachten beoordelen het gedrag van de leerlingen beduidend zwakker. Vooral luisteren (naar elkaar en naar de leerkracht) en motivatie wordt als zwak beoordeeld. Bovendien wordt de groep niet gemakkelijk gevonden. Men heeft moeite lessen op adequate wijze uit te voeren. Gemiddeld beoordelen de groepsleerkrachten verantwoordelijkheid, respect en veiligheid met een cijfer tussen de 5 en 6 (zie figuur 6).

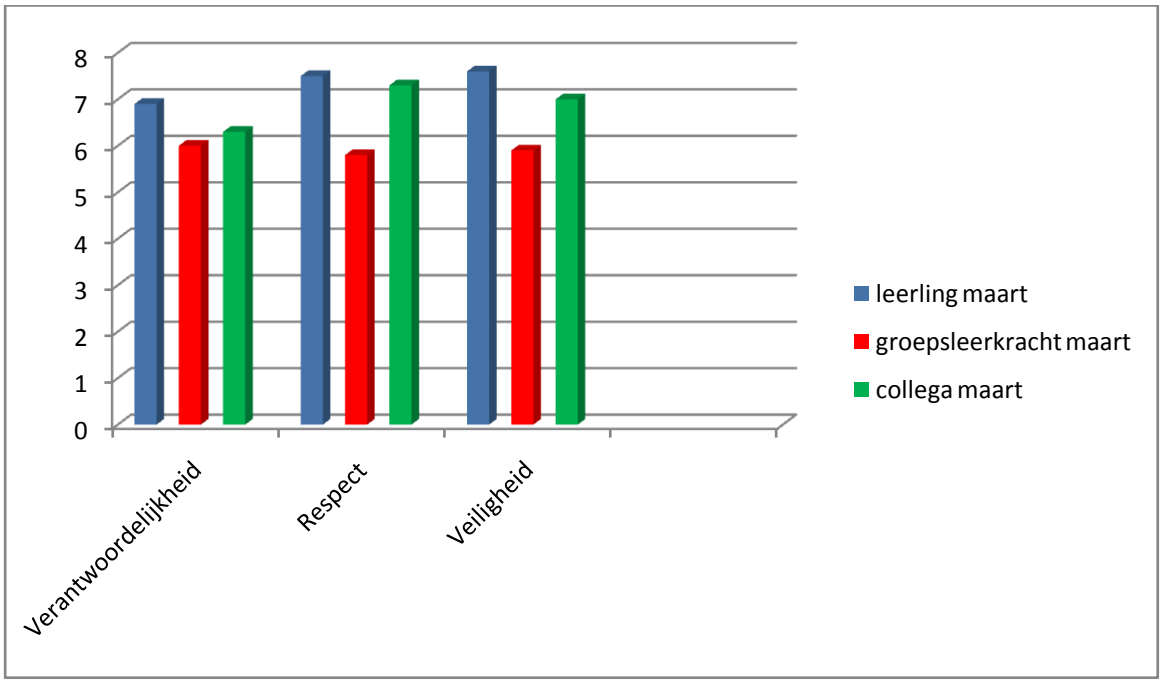

Figuur 6

De vraag bij collega's was wat precies als probleemgedrag of goed gedrag wordt ervaren, of daar afspraken over zijn. Collega's hadden de volgende opmerkingen: het gedrag is wisselend

en kindafhankelijk; het is moeilijk om het gemiddelde te vinden tussen lieverdjes/extreem moeilijken; het is allemaal voldoende, uitgezonderd leerling 3.

Figuur 7 geeft aan welk gedrag als lastig ervaren wordt. Aan mijn spullen zitten staat bij de leerlingen op nummer één. Interessant voor de school is het gegeven dat 73% van de leerlingen vindt dat de pleinwacht niets doet. Groepsleerkrachten B3 vinden het lastig als er doorheen gepraat wordt, als kinderen niet stil zijn, als ze zonder reden door de klas lopen of grove taal uiten (collega's vinden dat laatste ook). Gelukkig vinden de leerlingen dezelfde onderwerpen lastig. Dit is goede informatie om actie op te zetten. Uitschelden/beledigen wordt eveneens vaak genoemd.

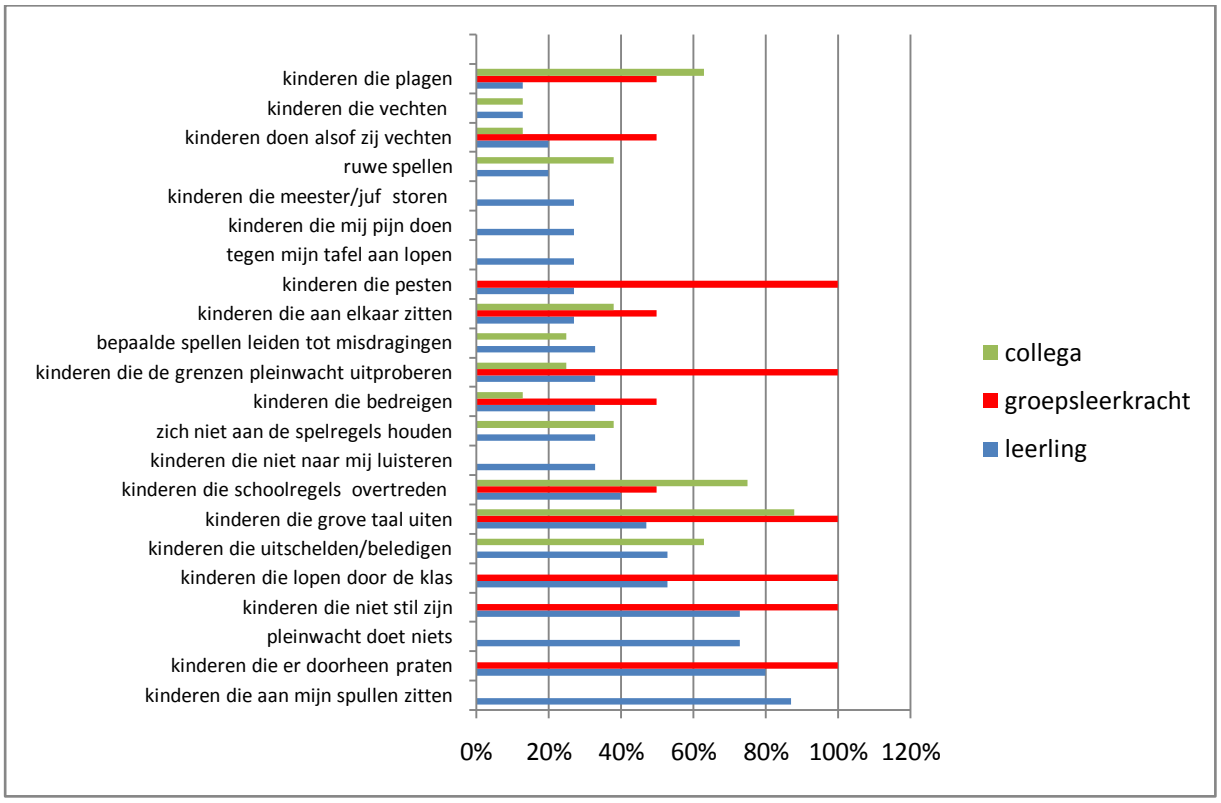

Figuur 7

4.2.2 Groepsgesprek

Op vrijdag 1 april is er met de leerlingen aan de hand van figuur 7 een groepsgesprek gehouden over hun ervaringen met gedrag van henzelf en van anderen. Een aantal leerlingen vertelde openlijk hoe vervelend ze het vonden dat steeds aan hun spullen gezeten werd en dat ze het graag gezellig en rustig in de groep wilden hebben. Zoals zij op de enquête al hadden aangegeven wilden zij nu ook unaniem een beloningssysteem met kaartjes ingevoerd hebben (figuur 8). Besproken wordt wanneer zij een kaartje kunnen verdienen: als zij zich uit

zichzelf, voor iets langere tijd, aan de regels houden. Wie zich niet aan de regels houdt krijgt één waarschuwing, daarna moet hij/zij apart werken.

Beloningssysteem

Je kunt een kaartje verdienen als je het volgende gedrag laat zien:

- Ik gedraag me veilig (ik breng niemand in gevaar en anderen ook niet)
- Ik ben respectvol (ik ben netjes en aardig tegen anderen)
- Ik gedraag me verantwoordelijk (Ik laat uit mijzelf zien dat ik weet hoe het hoort)

Als je je op deze wijze gedraagt dan houd je je automatisch aan alle regels.

Je kunt een kaartje inwisselen voor:

- minuten vrij spelen op maandagmiddag, dinsdagmiddag of donderdagmiddag (1 punt is 1 minuut)
- een cadeautje uit de cadeaudoos
- minuten extra op de computer (1 punt is 1 minuut)

Je kunt ook kaartjes opsparen. Als je er 6 inlevert dan kun je bijvoorbeeld 1 uur vrij spelen. Heb je meer kaartjes, dan mag je ook een groter cadeau uitkiezen.

Je kunt ook samen kaartjes sparen en inleveren voor:

- Een film kijken (300 punten)
- Een uur lang vrij spelen voor de hele groep (200punten)
- Een half uur gezelschapspelletjes spelen (100punten)
- Een half uur voorlezen (100 punten)
- Een dag naar het zwembad (10000) punten met de hele groep gehaald)

Zij wilden graag les over de groeps- en schoolregels en zij vonden het interessant om ook een keer in de week een gedragsles te krijgen. Het allerbelangrijkst werd gevonden: aan mijn spullen zitten en grove taal. Als beloning wilden zij graag:
een cadeautje; film kijken; iets leuks doen; maar vooral computeren en vrij spelen of vrije tijd. Het door de leerkracht voorgestelde extra half uur voorlezen werd schamper weggelachen… Het aantal punten dat de hele groep scoort wordt ook bijgehouden.

Figuur 8

4.3. De vierde cyclus week 1

Aan het begin van deze eerste PBS dag, dinsdag 5 april 2011, worden kort de regels over *lopen door de klas, er doorheen praten* en *van andermans spullen afblijven* besproken. Ze worden in een schema gezet in kolommen met verantwoordelijk, respect en veiligheid. (zie bijlage 6). Bij PBS moeten de gedragsregels uit de leerlingen komen (hoofdstuk 2.4). Uit tijdgebrek is hier gekozen voor het bespreken van merendeels al opgestelde regels, die overigens wel door de leerlingen akkoord bevonden zijn. Duidelijk wordt gemaakt dat het kaartjessysteem vandaag ingaat. Vrijwel alle leerlingen doen hun uiterste best om zich zo goed mogelijk te gedragen. Al gauw worden tijdens het uitleggen van de taalles de eerste kaartjes (figuur 9) verdiend.

Punten van de hele groep:	
Film kijken	3000
Een speelgoedmiddag	5000
Dagje naar het zwembad	10000
Inleveren:	
Een punt is een minuut vrij spelen (ma, di. do.)	
Voorlezen, een uur	100
Film kijken met de hele groep	200
Naar de Jagersplas met de groep	500
Dag fietsen naar het Twiske	750

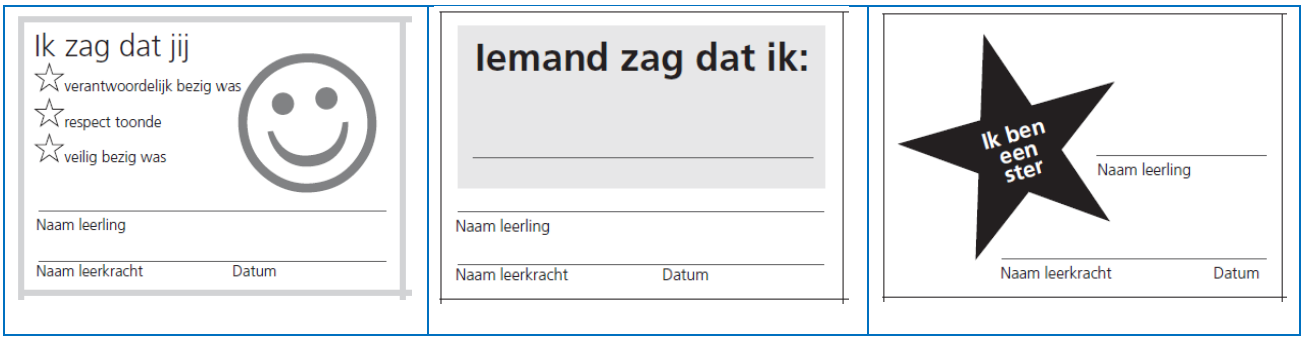

Figuur 9

Tevens wordt de beloningsregistratie ingevoerd en de gedragsincidentenregistratie. Elk gedragsincident wordt geregistreerd middels een formulier (figuur10).

Deze week is duidelijk te zien dat de leerlingen ervoor gaan. Ze vinden het leuk een compliment te krijgen, zeker als daar nog een beloning aan verbonden is. Afgesproken wordt dat ze in de loop van de maandag-, dinsdag- en donderdagmiddag - vanaf 14.00uur - hun kaartjes mogen "verzilveren". Sommige leerlingen sparen kaartjes voor het 'hogere doel', anderen zetten ze onmiddellijk in voor vrije tijd.

Op de vrijdag wordt een les gegeven over "omgaan met ruzie" uit de methode Kinderen en.. Hun sociale talenten (van Bokkem, 2008). De les gaat over oneerlijk behandeld worden. De leerlingen doen goed mee. Er wordt gerefereerd aan de grove taal waar zo velen last van hebben. De leerlingen zijn enthousiast.

Registratie Gedragsincident

Naam leerling: _____

Groep/klas: _____ Datum: _____ Tijd: _____

Ingevuld door: _____

Plaats	Klein probleemgedrag	Groot probleemgedrag
O klaslokaal O schoolplein O fietsenstalling O gang/hal O gymlokaal O kleedkamer O bibliotheek/mediatheek O toilet O taxi(bus) O overblijf ruimte O anders, nl: ……	O onacceptabel taalgebruik O uitschelden O obscene gebaren O ruzie O plagen O ongehoorzaam/tegendraads O moedwillig verstoren van activiteit O misbruik van materiaal O onacceptabele kleding O onacceptabel gebruik digitale middelen O anders, nl. ……	O verbale agressie (dreigen) O pesten O liegen/bedrog/spieken O vechten O fysieke agressie (eenzijdig) O seksuele intimidatie O gebruik/in bezit van tabak O gebruik/bezit van drugs O gebruik/bezit van alcohol O ongeoorloofd verblijf buiten schoolterrein O spelen met vuur O materiële vernieling/vandalisme O diefstal O anders, nl. ……

Maatregel(en)	
O gesprek O verlies van privilege O time out/afzonderen O nablijven/tijd inhalen O wegsturen naar …… O herstellen schade	O taak doen O schrijfstraf O contact met ouder/verzorger O schorsing O anders, nl: ……

Registratie Gedragsincident, versie 13-07-10 definitief
© 2010 PBS Nederland

Figuur 10

4.4 De vijfde cyclus week 2

De week wordt begonnen met het bespreken van de belangrijkste regels in de openbare ruimte, op dezelfde wijze als in week 1 (bijlage 6). Ze worden vandaag ingevoerd.

Het werken met beloningskaartjes in de openbare ruimte geeft echter direct problemen: hoe ga je om met de kinderen uit de andere groepen. Zij zouden eerst instructie moeten krijgen over belonen. Het idee om collega's kaartjes te laten uitdelen tijdens de pleinwacht lukte niet. Op de momenten dat de B3 groepsleerkrachten zelf buiten waren hebben ze wel goed gedrag bekrachtigd, maar dit was niet voldoende. Wel heeft de vakleerkracht handenarbeid in haar les enthousiast meegedaan met belonen. Aan het eind van de week blijkt steeds meer dat leerling 3 gefrustreerd raakt over het uitblijven van kaartjes. Hij veroorzaakt gedragsincidenten en provoceert: "Ik zit nu al 5 minuten zonder pet op: krijg ik nu geen kaartje?" De overige leerlingen reageren vrijwel unaniem prima op het systeem. Voor leerling 3 wordt een individueel gedragsplan gemaakt (bijlage 4). Op vrijdag wordt een les "aardig doen" over pesten gegeven uit de methode (van Bokkem, 2008) . Erbij wordt gerefereerd aan "uitschelden/beledigen".

4.4 De zesde cyclus week 3

Het is de week van de kermis (om de hoek) en de Paaslunch. Er zijn deze week veel gedragsincidenten. De meeste leerlingen reageren echter ondanks dat goed op het systeem, ondanks dat de nieuwigheid er een beetje af is. Leerling 3 reageert deze week niet goed op het nieuwe systeem.

Gelijk-blijven zitten kaart van leerling 3: week 18 april						
	ma	di	wo	do	vr	
8.30-8.45	kaart	0	5	0	0	
8.45-9.30	weg	0	5	5	0	
9.30-10.30	gemaakt	5	0	0	5	
11.00-11.15		0	0	0	5	
11.15-12.15		0	0	0	0	
13.00-13.15		0	5	0	0	
13.15-14.00		0	0	0	0	
14.00-15.00		0	0	0	0	
Elke keer als het je lukt de hele tijd te blijven zitten verdien je 5 punten.						

Figuur 11

Er wordt nog eens met hem gepraat, daarna wil hij er toch mee doorgaan. Zijn gedrag verbetert deze week niet. Deze interventie mislukt (bijlage 4). De les "Opkomen voor jezelf" "Mijn smaak" (van Bokkem, 2008) wordt gegeven. Hierbij wordt gerefereerd aan het "aan

mijn spullen zitten”. Deze week laten enkele leerlingen zien de regels te kennen maar zich er niet aan te houden.

4.4 De zevende cyclus week 4

Dit is de laatste week. De week voor de meivakantie. Deze week zijn er niet veel gedragsincidenten. Er wordt beter geluisterd. Leerling 3 is de enige leerling die uit de toon blijft vallen. Er worden deze week geen nieuwe PBS elementen ingebracht om meer rust te creëren. In een afsluitend groepsgesprek geven de leerlingen aan graag met de kaartjes door te gaan. Ze zijn er erg positief over.

Deze week zijn nogmaals de enquêtes bij leerlingen, groepsleerkrachten B3 en collega’s gehouden (bijlage 7 en 2). Vooral de leerlingen zijn erg positief over PBS.

4.4 De achtste cyclus

Nogmaals is de SCOL afgenomen. De beloningsregistratie en gedragsincidentenregistratie worden afgerond. Hieronder zijn de resultaten:

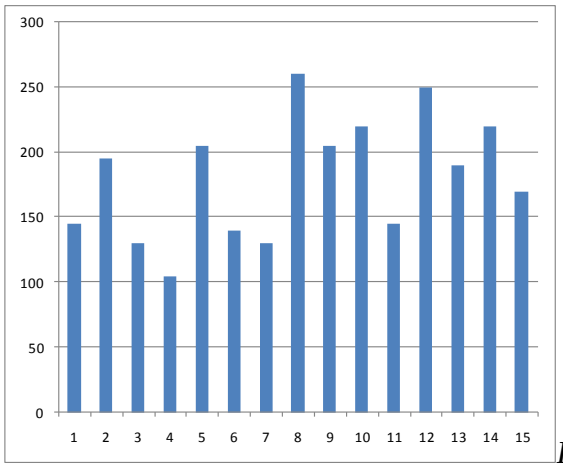

Figuur 12 aantal beloningen per leerling

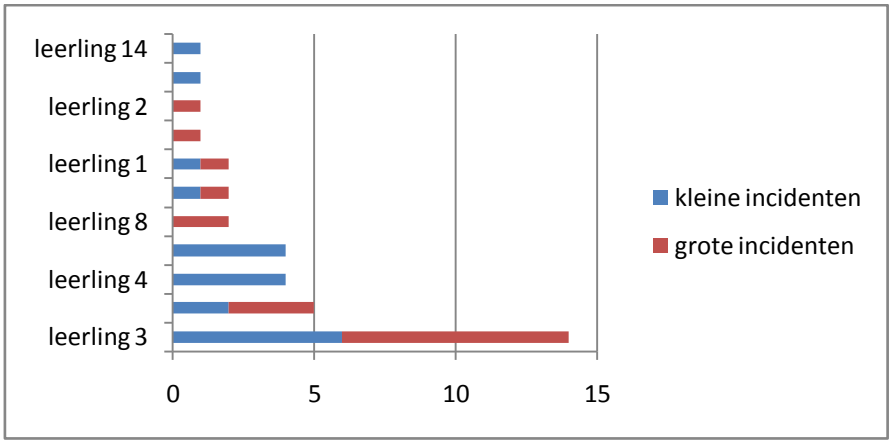

Figuur 13 Gedragsincidenten per leerling 4 leerlingen bleven incidentloos

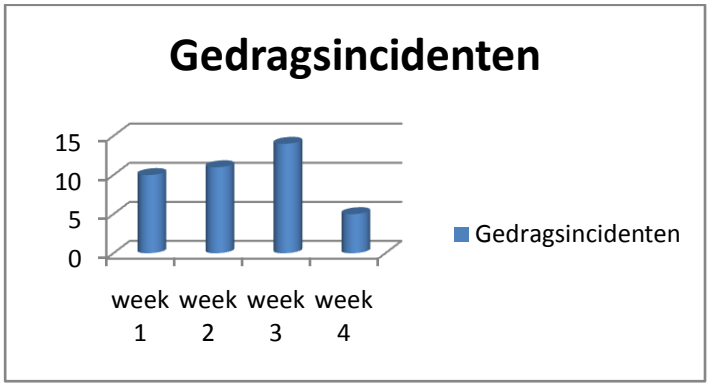

Figuur 14

Bijlage 5 bevat de scoringsinstrumenten met resultaten van de registratie van beloningen en gedragsincidenten.

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname: 2 Voorjaar mei 2011
Leerkracht:

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
1	92	C
2	94	C
3	70	E
4	92	C
5	96	B
6	69	E
7	76	D
8	99	B
9	102	B
10	98	B
11	92	C
12	111	A
13	82	D
14	95	C
15	73	E
Gemiddelde	89,4	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	1	6,7%
B	4	26,7%
C	5	33,3%
D	2	13,3%
E	3	20,0%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Taak	Presenteren	Keuze	Opkomen	Ruzie
B3	○	●	○	●	○	●	●	○	○

Figuur 13 De SCOL resultaten van B3 van mei (na interventie)

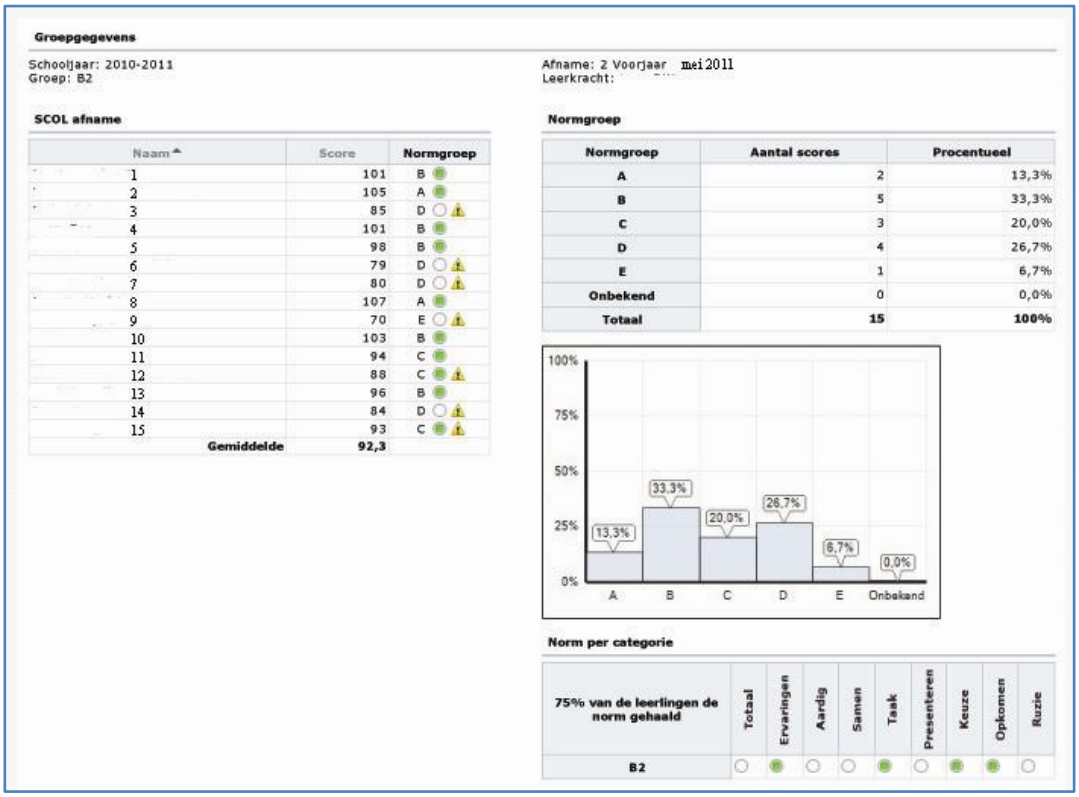

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname: 2 Voorjaar mei 2011
Leerkracht:

SCOL afname

Naam	Score	Normgroep
1	101	B
2	105	A
3	85	D
4	101	B
5	98	B
6	79	D
7	80	D
8	107	A
9	70	E
10	103	B
11	94	C
12	88	C
13	96	B
14	84	D
15	93	C
Gemiddelde	92,3	

Normgroep

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	2	13,3%
B	5	33,3%
C	3	20,0%
D	4	26,7%
E	1	6,7%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Norm per categorie

75% van de leerlingen de norm gehaald	Totaal	Ervaringen	Aardig	Samen	Taak	Presenteren	Keuze	Opkomen	Ruzie
B2	○	●	○	○	●	○	●	●	○

Figuur 14 De SCOL resultaten van controlegroep B2 van mei (na interventie)

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname: 2 Voorjaar mei 2011
Leerkracht:

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL		
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep	
1	63		92	C	toon
2	56		94	C	toon
3	60		70	E	toon
4	60		92	C	toon
5	58		96	B	toon
6	60		69	E	toon
7	63		76	D	toon
8	75		99	B	toon
9	69		102	B	toon
10	69		98	B	toon
11	68		92	C	toon
12	71		111	A	toon
13	74		82	D	toon
14	70		95	C	toon
15	66		73	E	toon
Gemiddelde	65,5		89,4		

LeerlingSCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
Voldoende	13	86,7%
Onvoldoende	2	13,3%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

SCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	1	6,7%
B	4	26,7%
C	5	33,3%
D	2	13,3%
E	3	20,0%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Figuur 15 LeerlingSCOL mei B3(na interventie)

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname: 2 Voorjaar mei 2011
Leerkracht:

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL		
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep	
1	65		101	B	toon
2	74		105	A	toon
3	60		85	D	toon
4	67		101	B	toon
5	63		98	B	toon
6	50		79	D	toon
7	71		80	D	toon
8	59		107	A	toon
9	65		70	E	toon
10	64		103	B	toon
11	60		94	C	toon
12	71		88	C	toon
13	77		96	B	toon
14	59		84	D	toon
15	62		93	C	toon
Gemiddelde	64,5		92,3		

LeerlingSCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
Voldoende	14	93,3%
Onvoldoende	1	6,7%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

SCOL

Normgroep	Aantal scores	Procentueel
A	2	13,3%
B	5	33,3%
C	3	20,0%
D	4	26,7%
E	1	6,7%
Onbekend	0	0,0%
Totaal	15	100%

Figuur 16 LeerlingSCOL mei controlegroep B2 (na interventie)

De SCOL resultaten van mei geven aan dat de gemiddelde score van controlegroep B2 (92,2) gelijk is aan de score van maart. De score van B3 is (van 85,4 naar 89,4) gestegen.

B3 score per categorie mei

	TOTAALSCORE mei	Ervaringen delen mei	aardig doen mei	samenwerken mei	taak uitvoeren mei	presenteren mei	keuze maken mei	opkomen mei	ruzie mei	mei p/leerling
1	92 C									8
2	94 C IISCOL									6
3	70 E!									4
4	92 C									7
5	96 B IISCOL									7
6	69 E!									1
7	76 D!									3
8	99 B									8
9	102 B									8
10	98 B									8
11	92 C									6
12	111 A									8
13	82 D									5
14	95 C									8
15	73 E!									2
		12	10	12	10	13	12	11	10	

B2 score per categorie mei

	TOTAALSCORE mei	Ervaringen delen mei	aardig doen mei	samenwerken mei	taak uitvoeren mei	presenteren mei	keuze maken mei	opkomen mei	ruzie mei	Totaal p/leerling
1	101 B									8
2	105 A									8
3	85 D!									6
4	101 B									8
5	98 B									7
6	79 D! IISCOL									4
7	80 D!									5
8	107 A									8
9	70 E!									2
10	103 B									8
11	94 C									5
12	88 C!									7
13	96 B									7
14	84 D									4
15	93 C!									7
	totaal per categ.	14	7	10	15	9	15	14	10	

Figuur 15 De score per categorie per leerling na interventie. Onder: controlegroep B2

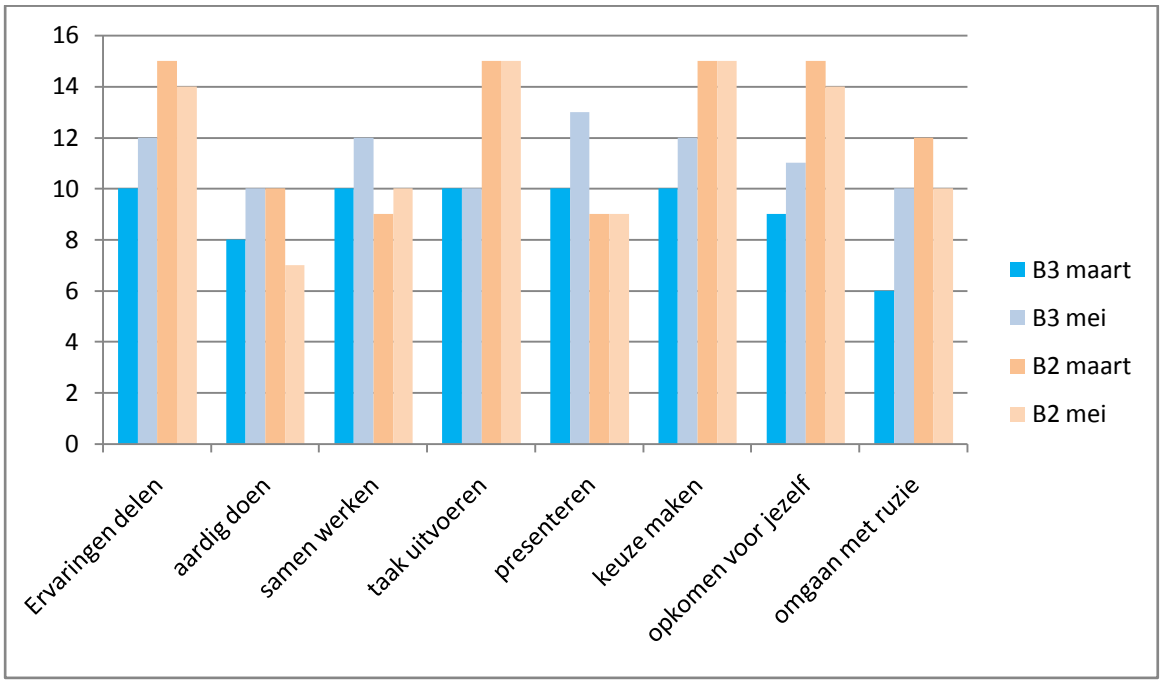

Figuur 16 De categoriescore in grafiek gezet (maart=voor interventie mei=na interventie)

Per categorie is bij groep B3 een flinke vooruitgang zichtbaar, uitgezonderd bij "Taak uitvoeren". De scores in controlegroep B2 zijn bij de helft van de categorieën gezakt.

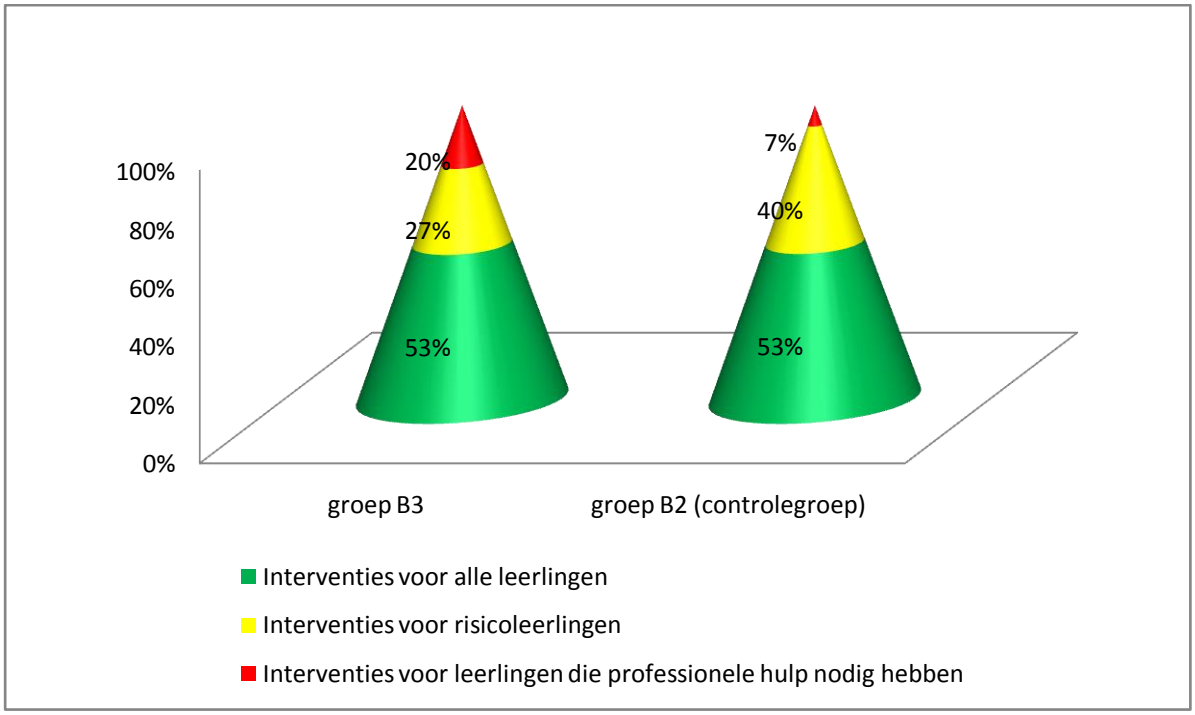

Figuur 17 De PBS piramide (mei) van groep B3 en controlegroep B2(zie bijlage 3)

Beide piramides zijn positiever gekleurd. Die van B3 is sterk verbeterd.

4.5 Samenvatting

De in dit hoofdstuk gepresenteerde data van mei toont in vrijwel alle opzichten een verbetering van de attitudes van de leerlingen van groep B3 aan. In het volgende hoofdstuk zal naar aanleiding van deze data de onderzoeksvraag beantwoord worden.

Hoofdstuk 5 Beantwoording van de onderzoeksvraag

In hoofdstuk 4 is het verloop van het onderzoek beschreven en zijn de resultaten gepresenteerd. In dit hoofdstuk worden naar aanleiding van de bevindingen de onderzoeksvragen beantwoord.

Vier weken lang, in april 2011, zijn de in hoofdstuk 3 en 4 beschreven elementen van PBS ingevoerd in een groep 8 in het Speciaal Basisonderwijs. De periode rond de meivakantie is een drukke periode in de school. Vooraf waren er bij de uitvoerder van dit actieonderzoek twijfels of het tijdstip wel goed gekozen was. Achteraf gezien bleek een dergelijk drukke periode waarin de regelmaat wat minder is en de gemoederen daardoor af en toe oplopen bij uitstek geschikt om in het kader van PBS resultaten te meten.

5.1 Welke effecten heeft het invoeren van elementen van PBS op mijn groep?

De kinderen waren vanaf het begin zeer enthousiast. Unaniem wilden zij het beloningssysteem invoeren. Er werden zinvolle, hoopgevende commentaren gegeven als (bijlage 2) : “altijd leuk om een compliment te krijgen”; ‘dan wordt het hopelijk beter in de klas” ; ”omdat je daar iets van kan leren”; “wou ik al langer”. Er werd enthousiast meegedaan bij de groepsgesprekken over de gedragsregels en de beloningen. Bij de gedragslessen werd goed meegedaan en meegedacht.
Gemeten is middels twee instrumenten: de enquêtes en de SCOL. In de volgende paragrafen zullen achtereenvolgens de bevindingen bij de leerlingen, bij de collega’s en bij de groepsleerkrachten besproken worden.

5.1.1 De enquête

Bij de schaalvragen, gerangschikt op PBS categorieën, valt op dat de leerlingen zichzelf na de interventie op vragen die betrekking hebben op Verantwoordelijkheid (6,9 naar 7,8) en Respect (van 7,5 naar 8,2) een flink hoger cijfer geven. Op Veiligheid wordt een bescheiden winst geboekt (7,6 naar 7,9)

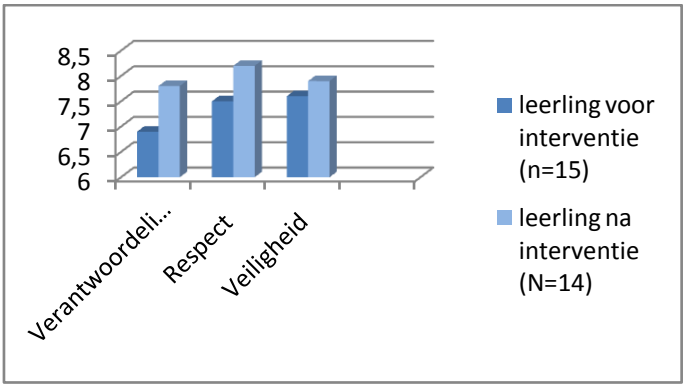

Op alle enquête-items (op één na) scoren de leerlingen na de interventie gelijk of beter. Een significante verbetering wordt gemeten op de volgende items:

Voor interventie Na interventie (n=14)

Na de interventie zien 12 van de 14 leerlingen een verbetering in het gedrag van de leerlingen van de groep. Hetzelfde aantal vindt dat de groep zich door het gevolgde systeem beter is gaan gedragen.

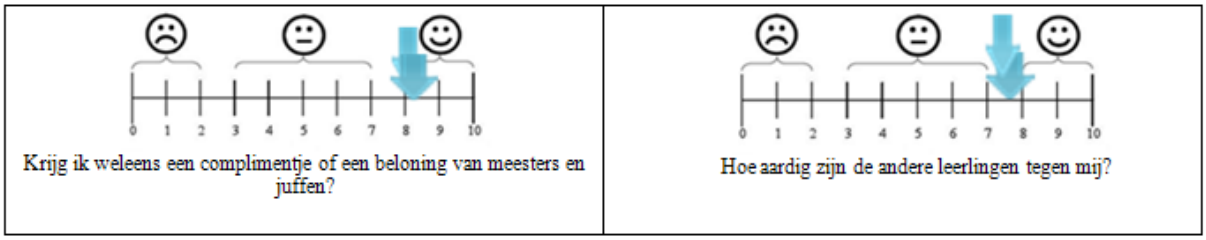

Nauwelijks in de gemiddelde cijfers waarneembaar, maar wel van invloed is dat twee leerlingen zichzelf significant minder scoren dan bij de 0-meting. Eén leerling is de risicoleerling die besproken is in hoofdstuk 4.4, de ander is een leerling die zich gepest voelt. Hierdoor worden bovenstaande twee items beïnvloed.

Bij de verbetering op Veiligheid moet de volgende kanttekening gezet worden. Hoewel de leerlingen zichzelf na de PBS-interventie hoger inschalen op dit item roepen andere vragen een ander beeld op.

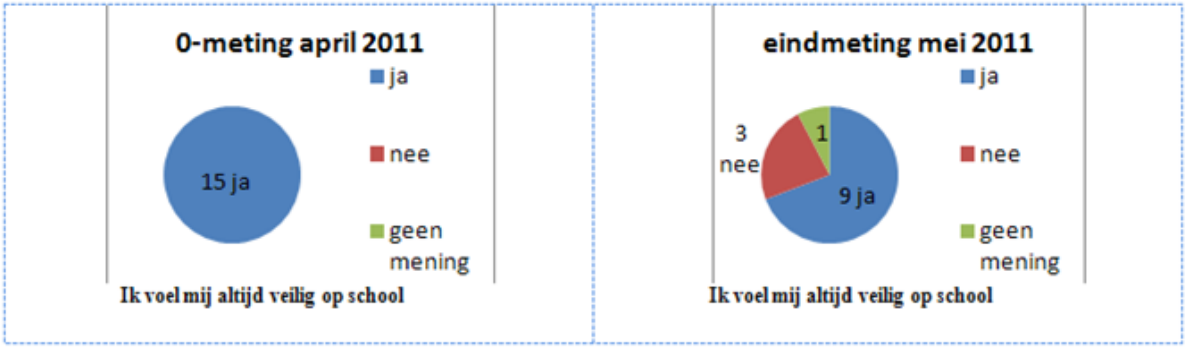

Voor de interventie voelden alle leerlingen (n=15 100%) zich veilig op school, na de interventie slechts 9 leerlingen (n=13 69%).

Voor de interventie voelden 10 leerlingen zich in de klas het veiligst. Na de interventie is er een verandering opgetreden die op verschillende wijze geïnterpreteerd zou kunnen worden.

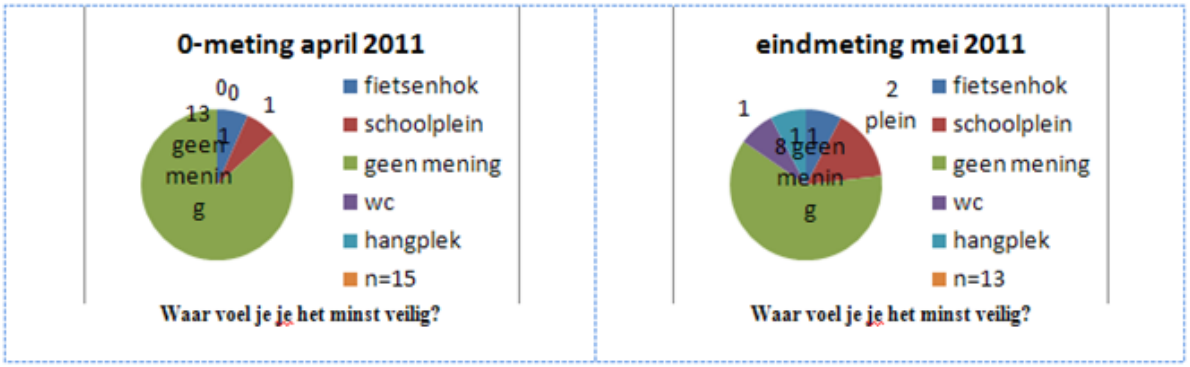

Voor de interventie gaven 2 leerlingen (n=15 13%) een plek aan waar zij zich niet veilig voelden. Na de interventie gaven 5 leerlingen (n=13 38%) een plek aan (een plek op het schoolplein) waar zij zich niet veilig voelen.

Mogelijke reden van de grotere gevoelens van onveiligheid zou kunnen zijn dat het aantal gedragsincidenten de eerste drie weken toenam.

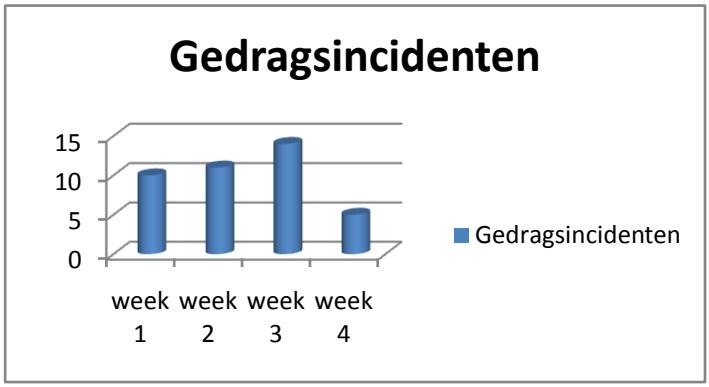

Een plausibeler verklaring echter is, dat de verbeterde sfeer en discipline binnen de groep een uitlaatklep vond op het schoolplein. Hier immers was het beloningssysteem niet doorgevoerd (zie hoofdstuk 4.4), waardoor er hier geen reden was om beter gedrag te vertonen. Gezien het feit dat 73% van de leerlingen er over klaagt dat de pleinwacht "niets doet" (hoofdstuk 4, figuur 7) valt voor sancties op slecht gedrag ook niet echt te vrezen.

5.1.2 De SCOL

Op de SCOL is in groep B3 op alle categorieën een enorme verbetering te zien tussen de afname in maart (voor de interventie) en die in mei (na de interventie). Het aantal leerlingen dat bij "omgaan met ruzie" voldoende scoort is bijna verdubbeld. Terwijl in maart de norm (75% van de leerlingen haalt de norm) bij geen enkele categorie werd gehaald wordt in mei deze norm bij vier van de acht categorieën gehaald. Bij controlegroep B2 werd in mei de norm bij eveneens vier categorieën gehaald, echter, bij de 0-meting (maart) scoorde deze groep vijf categorieën voldoende.

	TOTAALSCORE		Ervaringen delen		aardig doen		samenwerken		taak uitvoeren		presenteren		keuze maken		opkomen		ruzie		maart	mei
	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	maart	mei	leerling	leerling
1	80 D	92 C																	5	8
2	92 C	94 C IISCOL																	5	6
3	70 E	70 E!																	3	4
4	86 C	92 C																	6	7
5	93 C IISCOL!	96 B IISCOL																	5	7
6	86 E	69 E!																	0	2
7	67 E	76 D!																	1	3
8	103 B	99 B																	8	8
9	102 B	102 B																	7	8
10	92 C	98 B																	6	8
11	97 B	92 C																	7	6
12	106 A	111 A																	8	8
13	70 E	82 D																	2	5
14	89 C	95 C																	7	8
15	68 E	73 E!																	3	2
	totaal per categ.		10	12	8	10	10	12	10	10	10	13	10	12	9	11	6	10		

Categoriescores bij groep B3 in mei

In de volgende tabel is duidelijk de verbetering per categorie in B3 zichtbaar en de stagnatie of achteruitgang (uitgezonderd "opkomen voor jezelf") in controlegroep B2.

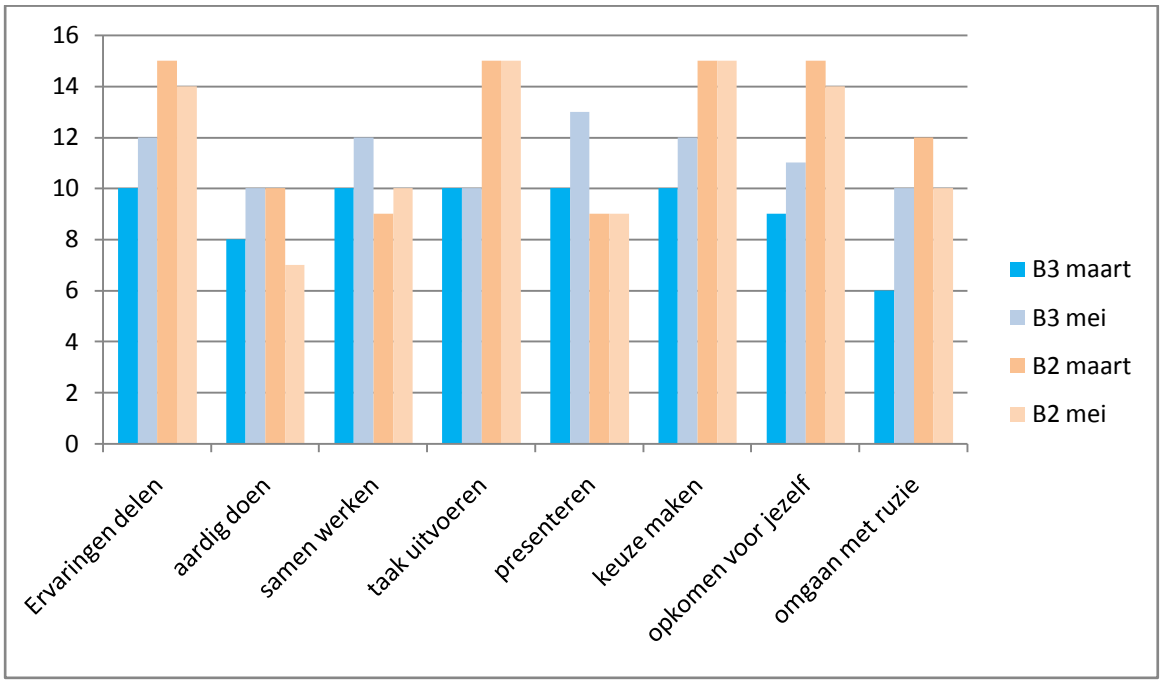

De totaalscores (figuur op deze bladzijde) geven een zelfde positieve verandering te zien. Terwijl bij de controlegroep B2 de gemiddelde SCOL score met 92,3 gelijk blijft, stijgt in dezelfde periode de gemiddelde score van groep B3 van 85,4 naar 89,4. Het aantal onvoorwaardelijk voldoende (dat is een groene stip zonder geel driehoekje) stijgt bij B3 van vijf naar tien leerlingen, daalt in de controlegroep van tien naar acht leerlingen.

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL	
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep
1	70		80	D
2	58		92	C
3	66		70	E
4	59		86	C
5	50		93	C
6	68		66	E
7	61		67	E
8	76		103	B
9	62		102	B
10	62		92	C
11	63		97	B
12	70		106	A
13	71		70	E
14	61		89	C
15	62		68	E
Gemiddelde	63,9		85,4	

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL	
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep
1	63		99	B
2	72		103	B
3	68		80	D
4	66		101	B
5	61		97	B
6	65		80	D
7	78		80	D
8	54		105	A
9	71		71	E
10	67		101	B
11	61		95	C
12	62		88	C
13	75		97	B
14	51		92	C
15	55		95	C
Gemiddelde	64,6		92,3	

De SCOLafnames van maart voor de interventie, links groep B3, rechts de controlegroep

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL	
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep
1	63		92	C
2	56		94	C
3	60		70	E
4	60		92	C
5	58		96	B
6	60		69	E
7	63		76	D
8	75		99	B
9	69		102	B
10	69		98	B
11	68		92	C
12	71		111	A
13	74		82	D
14	70		95	C
15	66		73	E
Gemiddelde	65,5		89,4	

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname LeerlingSCOL-SCOL

	LeerlingSCOL		SCOL	
Naam	Score	Normgroep	Score	Normgroep
1	65		101	B
2	74		105	A
3	60		85	D
4	67		101	B
5	63		98	B
6	50		79	D
7	71		80	D
8	59		107	A
9	65		70	E
10	64		103	B
11	60		94	C
12	71		88	C
13	77		96	B
14	59		84	D
15	62		93	C
Gemiddelde	64,5		92,3	

De SCOLafnames van mei na de interventie, rechts de controlegroep

5.1.3 De piramide

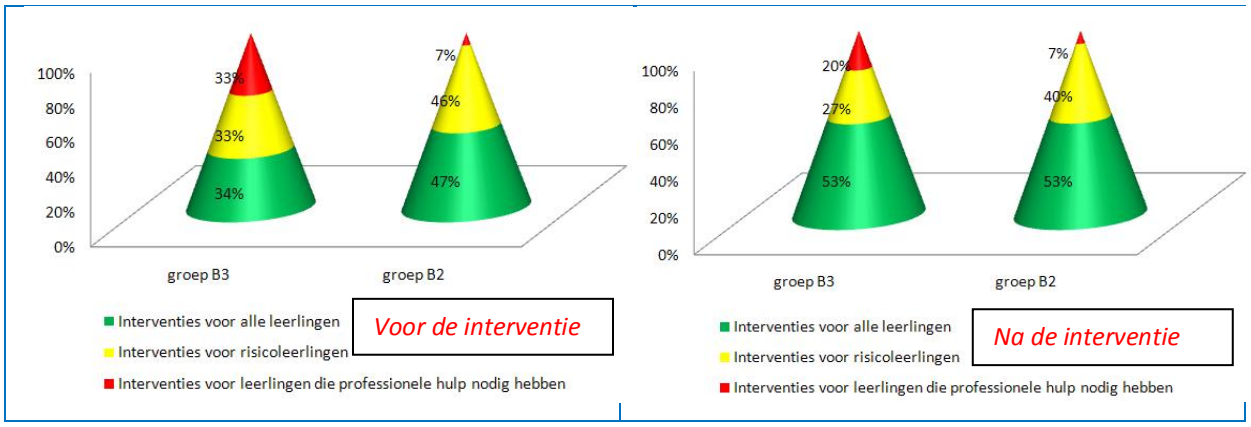

De PBS piramides van groep B3 en controlegroep B2 voor en na de interventie

Op de piramide is de grootste verbetering bij groep B3 de verschuiving vanuit niveau 2 (geel) naar niveau 1 (groen). Bij de controlegroep is een verbetering zichtbaar in niveau2 omdat leerlingen die zich in maart op de LeerlingSCOL onvoldoende scoorden zich nu voldoende hebben gescoord.

5.1.4 Conclusie

De onderzoeksvraag beantwoordend zijn de effecten op mijn groep de volgende:

- Leerlingen voelen zich beter als zij de school binnen komen.
- Leerlingen voelen zich beter gewaardeerd door de leerkrachten.

- Leerlingen zien een sterke verbetering in het gedrag van henzelf en hun groepsgenoten.
- Meer leerlingen voelen zich minder veilig op het schoolplein.
- Gedragsincidenten nemen eerst toe, in de vierde week af.
- Het gedrag, gescoord op de SCOL, zowel per categorie als in de totaalscores als bij individuele leerlingen is bij groep B3 sterk verbeterd, terwijl bij de controlegroep bij de scores per categorie en bij individuele leerlingen een lichte achteruitgang waarneembaar is.

5.2 Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op mijn collega's?

5.2.1 De enquête

Een aantal collega's op de locatie van de school waar dit onderzoek plaats vindt informeerde regelmatig naar de stand van het onderzoek. De vakleerkrachten en de ambulante begeleider van de rugzakleerlingen waren bereid tijdens hun lessen gebruik te maken van het beloningssysteem. Het doorvoeren van PBS door de pleinwacht op het schoolplein stuitte op praktische bezwaren (hoofdstuk 4.4). De collega's vonden na de interventie dat de leerlingen de regels minder goed kenden (8 naar 7), maar zich er beter aan hielden (6 naar 7). De leerlingen van B3 deden na de interventie minder aardig tegen de collega's. Dit komt overeen met de grotere onveiligheid op het schoolplein uit de leerling-enquête.

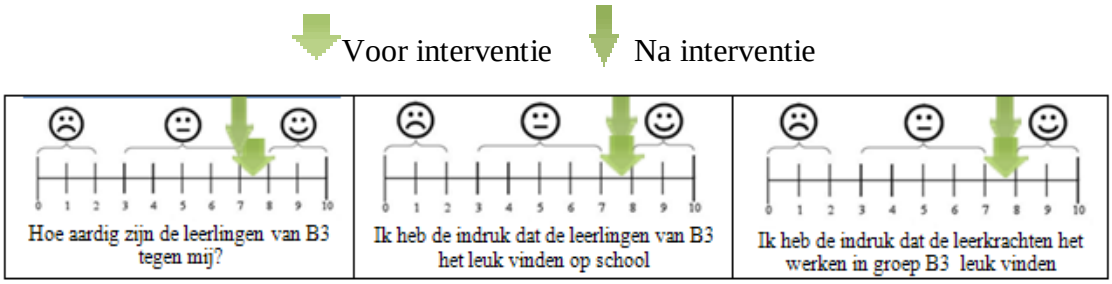

De collega's schatten de sfeer in B3 ruim voldoende in.

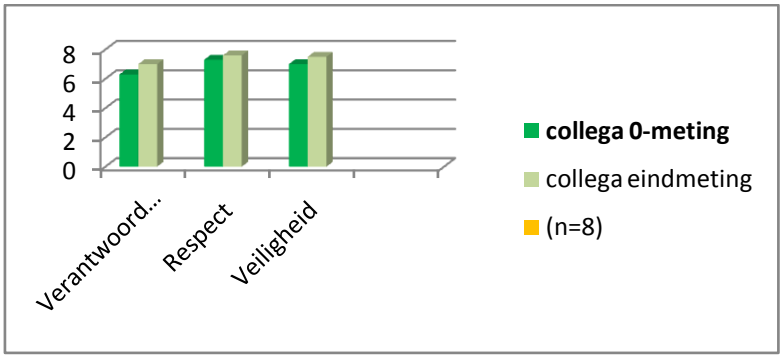

Alle *PBS categorieën worden na de interventie hoger gescoord*.

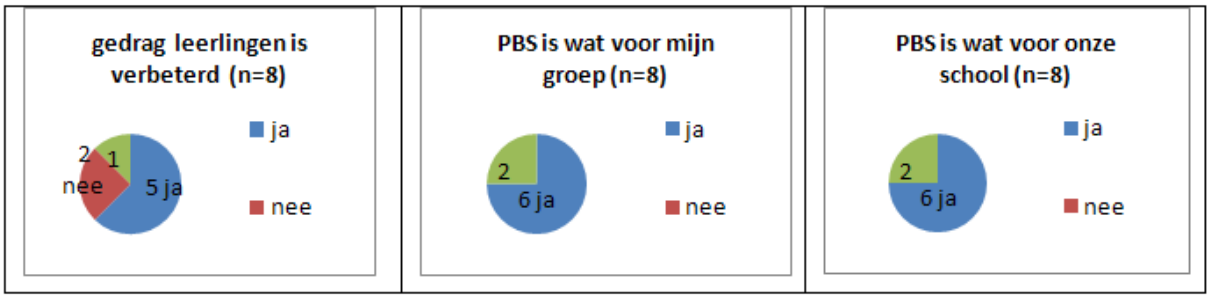

De collega's over PBS

- Opmerkingen collega's (n=8):
- Voorwaarde is dat er schoolbreed regels zijn die door iedereen gehandhaafd worden Deze regels moeten binnen het team regelmatig besproken en zonodig aangepast worden
- Er moet echt duidelijk voor iedereen zijn: wanneer beloon je. Kinderen die geen kaartjes krijgen individueel benaderen
- Teveel complimenten werkt niet
- Weet er te weinig van af
- Als het hele team erachter staat is het een prima aanpak. Ik ben wel voor een geleidelijke introductie binnen school
- De regels moeten breed gedragen worden
- Consequent doorvoeren overal
- Gaat die extra vrije tijd (van het belonen) niet ten koste van de effectieve lestijd?
- Ik heb mij voorgenomen de kaartjes uit te delen bij o.a. elkaar helpen, helpen met opruimen en elkaar complimentjes maken.

Opmerkingen van collega's

5.2.2 Conclusie

De onderzoeksvraag beantwoordend zijn de effecten op mijn collega's:

- Het merendeel van de collega's ziet een verbetering van gedrag door PBS

- 75% van de bevraagden staat welwillend tegenover PBS in de groep en in de school
- Er worden voorwaarden aan invoering gesteld, als schoolbreed gedragen; geleidelijke introductie, duidelijke afspraken door iedereen gehandhaafd; regelmatige evaluatie
- Leerlingen van B3 deden na de interventie minder aardig tegen de collega's.

5.3 Welke effecten heeft het invoeren van elementen uit PBS op gedrag en motivatie van de twee groepsleerkrachten?

5.3.1 De enquête

De groepsleerkrachten van groep B3 hebben natuurlijk veel overlegd over de wijze van invoering van PBS. Beide groepsleerkrachten vonden het verfrissend om de groepsproblemen op deze nieuwe manier aan te pakken. De fantastische resultaten van Lewis met PBS (hoofdstuk 2.4) spraken tot de verbeelding. Het was het proberen waard, echter het leek een utopie eveneens verbluffende resultaten te boeken. In gesprekken over de voortgang van de interventie waren de groepsleerkrachten het erover eens dat er een flinke sfeerverbetering heeft plaatsgevonden.

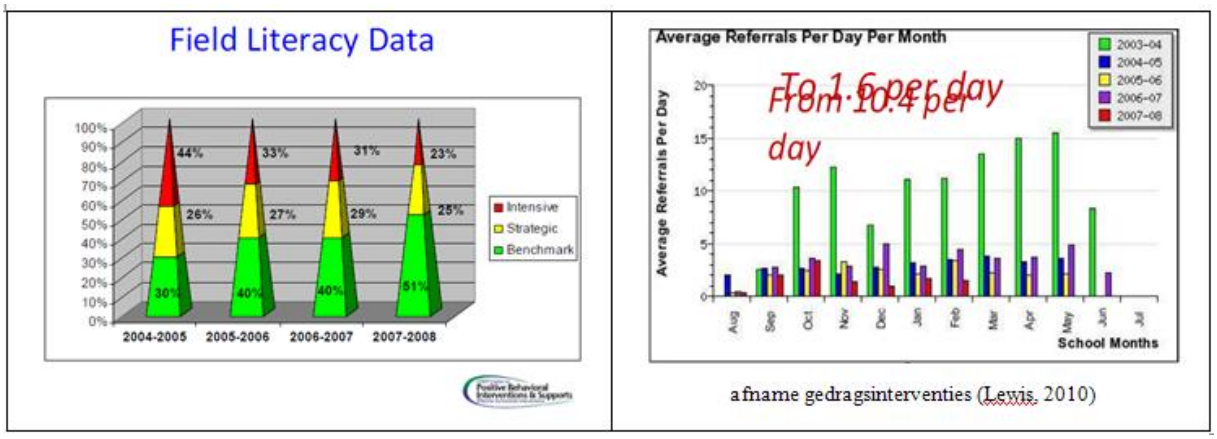

afname gedragsinterventies (Lewis, 2010)

Voor interventie Na interventie

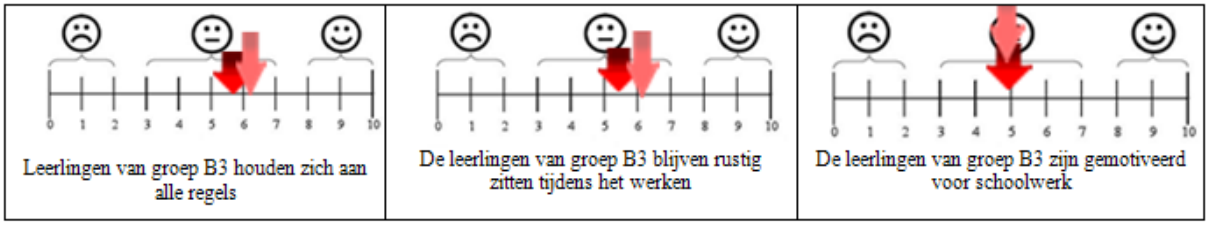

De groepsleerkrachten scoorden het gedrag van de leerlingen in groep B3 laag, scoren het na de interventie meestal beter, de score blijft echter laag.

Bij sommige items is echter toch een behoorlijke verbetering zichtbaar.

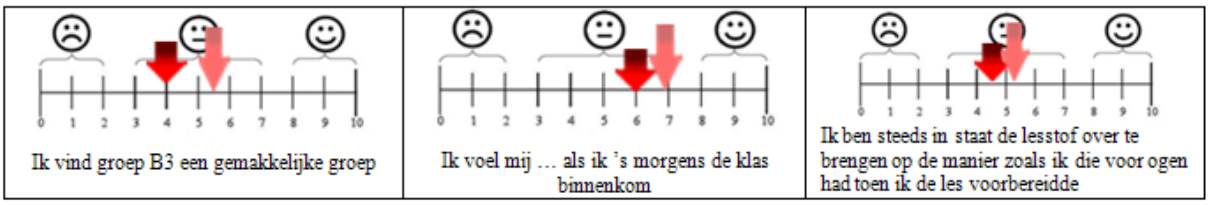

B3 wordt nog altijd niet een gemakkelijke groep gevonden, het is wel beter geworden.

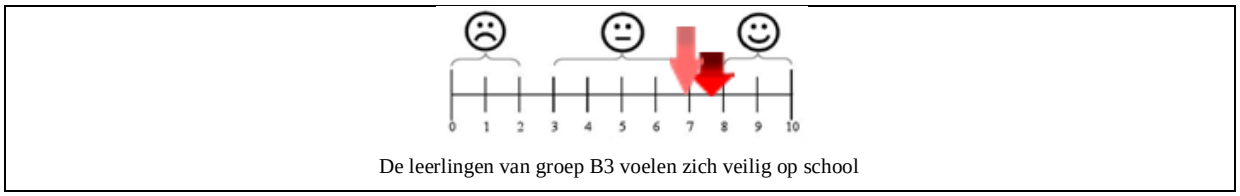

De achteruitgang van de veiligheid wordt ook door de groepsleerkrachten geconstateerd (zie ook hoofdstuk 5.1.1.1 en 5.2.1)

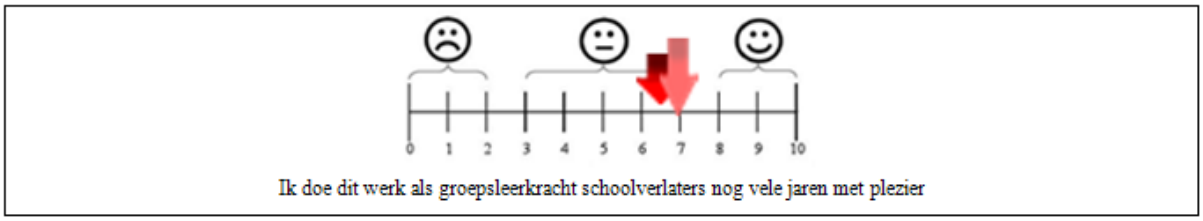

Het werkplezier van de groepsleerkrachten is in een maand tijd een half punt verbeterd!

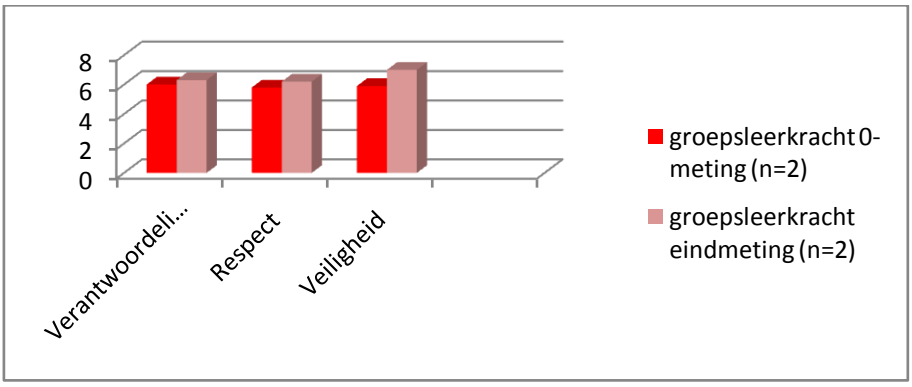

In deze grafiek gaat alles vooruit. In tegenspraak lijkt de vooruitgang van de veiligheid. Echter, hier weegt het eigen veiligheidsgevoel (welbevinden) van de groepsleerkracht mee.

5.3.2 Conclusie

De onderzoeksvraag beantwoordend zijn de effecten op mijn duocollega en mijzelf:

- Er is meer werkplezier bij de groepsleerkrachten
- De groep wordt niet veel gemakkelijker, wel minder lastig gevonden
- Gedrag van de leerlingen wordt wel hoger, niet hoog ingeschat
- Er ontstaat zorg om een toename van een gevoel van onveiligheid bij sommige leerlingen
- Voor mijzelf is het werkplezier voldoende toegenomen om dit werk tot mijn pensionering te blijven doen.

5.4 Is de SCOL als instrument in te zetten om een korte interventie met PBS te meten?

Met de SCOL is twee keer een onderzoek gedaan naar de gedragsresultaten van de leerlingen in twee groepen: groep B3 en controlegroep B2. Gezien de verschillen tussen de 0-metingen van maart en de eindmetingen van mei kan hier gesteld worden dat de SCOL een goed instrument is om een korte interventie met PBS te meten. Daar de SCOL 2 niveaus heeft: voldoende en onvoldoende en PBS 3 niveaus is een omrekening zoals geschetst in bijlage 3 noodzakelijk.

Een handicap is dat het SCOL computerprogramma slechts twee invoermomenten kent : najaar en voorjaar. Bij een korte interventie is het noodzakelijk om de gegevens van de eerste meting eerst te wissen (overschrijven kan ook), waardoor de eerste meting niet bewaard wordt. Een groot voordeel van de SCOL is, dat dit instrument leerlingen herkent die geïnternaliseerd probleemgedrag (hoofdstuk 2.1.1) vertonen.

5.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksvragen beantwoord. In het volgende hoofdstuk worden conclusies getrokken en zullen aanbevelingen gedaan worden.

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken uit dit onderzoek. Naar aanleiding van de conclusies worden aanbevelingen gedaan.

6.1 Conclusies uit het literatuuronderzoek

Het in het onderwijs veel gebruikte systeem van classificatie met bijvoorbeeld het DSM IV model kan leiden tot hardnekkige externe attributies die het oplossen van problemen bemoeilijken (hoofdstuk 2.1). Gefocust wordt op de defecten- en niet op de oplossing van het probleem van de leerling. Beter is het een goede onderwijsatmosfeer te scheppen met een open sfeer waarin kinderen serieus worden genomen, maar waarin ook duidelijke regels gelden en een goede organisatie de veiligheid waarborgt (hoofdstuk 2.2). Als gevolg van de wet Passend Onderwijs (hoofdstuk 2.3) zullen meer leerlingen met een handicap deel gaan uitmaken van het regulier onderwijs. Dit zal veel vragen van de capaciteiten van de groepsleerkracht. Positive Behavior Support (PBS) is in de Verenigde Staten op 13000 scholen geïmplementeerd en heeft tot verbluffende resultaten geleid (hoofdstuk 2.4). Invoering van PBS op scholen in Nederland lijkt een oplossing voor het lesgeven aan de zeer gedifferentieerde groepen die zullen ontstaan door Passend Onderwijs.

6.2. Conclusies uit het actieonderzoek

De korte interventie met PBS, zoals is beschreven in de vorige hoofdstukken heeft inderdaad een significante gedragsverbetering bij de leerlingen opgeleverd. De sfeer in de groep is merkbaar verbeterd. De groepsleerkrachten hebben meer plezier in hun werk. Conclusie moet dan ook zijn dat een korte interventie met PBS in elke groep zijn vruchten zal afwerpen en dankzij dit verslag ook voor iedere leerkracht in Nederland toepasbaar is.

Een collega vroeg zich af of al dat belonen niet ten koste gaat van de effectieve lestijd. Het antwoord is: ja. In 4 weken zijn door de leerlingen 2710 punten verdiend. Deze 2710 punten kunnen omgezet worden in 2710 minuten vrije tijd. Dit is in 4 weken omgerekend 45 uur. Per leerling (n=15) is dit 3 uur vrije tijd. Per leerling komt dit neer op 9 minuten per dag. Maar… de genoemde voordelen van het beloningssysteem wegen zonder meer op tegen de nadelen.

De collega’s van de locatie hebben vanaf afstand het PBSproject aanschouwd. Enkelen waren zo enthousiast dat zij meededen met de beloningskaartjes. Een enkeling bleef sceptisch: teveel complimenten werkt niet, ook zij zal positiever zijn als duidelijk wordt dat gedragshandhaving eveneens een peiler van PBS is. De bevraagde collega’s staan niet

afwijzend tegen invoering van PBS op onze school, echter: belangrijk wordt gevonden een geleidelijke introductie, schoolbreed gedragen en gehandhaafd en regelmatige evaluatie.

De groepsleerkrachten van groep B3 zien een zo grote verbetering dat zij in ieder geval tot het eind van het schooljaar met het experiment willen doorgaan. Ook zij staan niet afwijzend tegen invoering van PBS. Voorwaarde is dat het schoolbreed wordt ingevoerd. Hierdoor gaan in de vrije ruimte duidelijker regels gelden zodat de ervaren toename van onveiligheid op- en rond het schoolplein wordt teniet gedaan.

De tijd ontbrak om de leerlingen voldoende inbreng in het opstellen van de regels te gunnen, wat bij PBS essentieel is. Mogelijk was het draagvlak voor de besproken regels daardoor niet optimaal. Mogelijk vertrouwde de groepsleerkracht teveel op ernstig knikkende gezichten.

Gedragsincidenten namen niet af. Dit is jammer en niet in lijn der verwachtingen. De onveiligheid op het schoolplein nam toe. Dit in tegenstelling met de verbeterde sfeer binnen het klaslokaal. Invoeren van schoolbrede gedragsregels voor de vrije ruimte zou voor een verbetering kunnen zorgen, mits er iets gedaan wordt aan het gevoel van 75% van de leerlingen dat “de pleinwacht niets doet”.

Er is een probleem met leerlingen die buiten het systeem vallen. Met het wegvallen vanaf 2012 van de ambulante begeleider (opheffen REC) ontbreekt de specialist die op deze leerlingen op PBS niveau 3 interventies kan plegen.

De mate waarin gedrag lastig gevonden wordt, verschilt soms significant tussen leerling en leerkracht (figuur 7 in hoofdstuk 4.1.1). Leerlingen hebben het meest last van zaken die dicht bij henzelf liggen. Uitermate storend vinden zij het als iemand aan hun spullen zit. Verrassend en goed te gebruiken: veel leerlingen hebben last van “er doorheen praten” of “lopen door de klas” (net als de leerkracht).

De SCOL bleek in het onderzoek een uitstekend meetinstrument voor gedrag. Voor het gebruik bij een korte interventie bleek een voor dit doel technische onvolkomenheid (hoofdstuk 5.4). Tot nu toe werd de SCOL bij ons op school uitsluitend gebruikt om te signaleren. In dit onderzoek is aangetoond dat de SCOL categorieën eenvoudig geanalyseerd kunnen worden om die te gebruiken als basis voor gedragslessen uit de methode Kinderen en…. Hun sociale talenten (hoofdstuk 2.6).

Een eyeopener is dat de SCOL leerlingen met geïnternaliseerde (naar binnen gerichte) problematiek zichtbaar maakt. Deze leerlingen worden veelal door de leerkracht niet gezien als probleemleerling.

De LeerlingSCOL is een bescheiden doch nuttige aanvulling op de door de leerkracht in te voeren gegevens. Vooral omdat bij PBS de inbreng van de leerling ertoe doet.

De omzetting van SCOL naar PBS (bijlage 3) maakt een duidelijke PBS piramide zichtbaar. De formule is experimenteel, maar is bruikbaar voor het inzichtelijk maken van de gedragsniveaus als beschreven in PBS (hoofdstuk 2.4).

6.3 Aanbevelingen

Op grond van dit onderzoek beveel ik aan:

- Schoolbrede, geleidelijke invoering van elementen van PBS op onze school, te beginnen met schoolbrede afspraken en regels en handhaving regels betreffende de vrije ruimte
- Uitbreiden van het gebruik van de SCOL met afname van de LeerlingSCOL en analyse van de beheersing van de SCOL-categorieën.
- Analyse van de SCOL-categorieën gebruiken voor groepslessen uit de methode Kinderen en…. Hun sociale talenten (hoofdstuk 2.6).
- Gebruiken van de geanalyseerde gegevens van de SCOL bij de besprekingen in het Groot Zorgteam. Hier vooral ook de gesignaleerde leerlingen met geïnternaliseerd probleemgedrag bespreken.
- Afspraken maken in het team hoe het wegvallen van de ambulante begeleider gaat worden gecompenseerd. Kortom: wie, wanneer en hoe worden gedragsinterventies gepleegd op leerlingen die buiten het systeem vallen (PBS-niveau 3).

- Dit schooljaar, gezien doorslaand succes, in ieder geval doorgaan met het experiment in B3.
- In groep B3 meer draagvlak zien te vinden voor de regels.
- De SCOL in te voeren als instrument om in Nederland PBS te meten.

Hoofdstuk 7 Evaluatie

In de jaren 80 (diploma Buitengewoon Onderwijs) en jaren 90 (diploma remedial teacher/intern begeleider) deed ik fikse studies waar mijn leerlingen, de school en ik enorm hun voordeel mee deden. Vanaf het Millennium werd mijn energie in eerste instantie opgeëist door het mijzelf verder bekwamen in computertechniek en websitebeheer middels zelfstudie en cursussen. Vanaf 2004 heb ik veel energie - helaas - verspild (door tegenslagen en tegenwerking waardoor mislukkingen) in machtsspelletjes in het kader van medezeggenschap en fusieproblematiek. Deze verspilling mondde uit in mindere interesse voor mijn vak, het onderwijs. Na het jaar 2000 heb ik daarnaast de verplichte cursussen van school gevolgd. Voldoening gaven deze echter niet gezien de door mij bevonden magere kwaliteit.

Deze studie zal, gezien mijn leeftijd van 59 jaar, mijn laatste uitgebreide studie zijn, ten minste wat mijn werk betreft. Velen verklaarden mij al voor gek: "Wat, op jouw leeftijd…" Gekscherend antwoordde ik dan dat je nooit te oud bent om te leren. Hiervan ben ik ook overtuigd: stilstand is achteruitgang. In mijn loopbaan was ik nooit te beroerd om bij te leren…

Sinds mijn vorige studies heeft een ommekeer plaatsgevonden in de literatuur: van uitputtende beschrijvingen hoe gedragsproblematiek te signaleren is naar het omgaan met leerlingen met diverse gedragsproblemen binnen de groep. Juist dit spreekt mij bijzonder aan. Al jaren erger ik mij aan deskundigen die menen het wiel uitgevonden te hebben en in dikke boeken oplossingen creëren die in de dagelijkse praktijk zelfs door de bekwaamste leerkracht niet binnen de groep verwezenlijkt kunnen worden. Ja, wel in een "een op een" situatie. Hiervoor ontbreekt helaas in de praktijk de menskracht. Auteurs als Van der Wolf (2009), Golly (2009) en Lewis (2010) tonen aan dat zij iets van de lespraktijk begrijpen. Hier geen zweverige theorieën maar duidelijke aanbevelingen die goed bruikbaar zijn in de dagelijkse praktijk met een groep minimaal 15 leerlingen.

Door teleurstellingen in mijn werk vanaf 2004 had ik de neiging gekregen elke onderwijsverandering zeer kritisch te bekijken, de impact van de nadelen van de verandering te veel te negatief te benadrukken en dat duidelijk te verkondigen. Dit werd door degenen die de verandering voorstelden - uiteraard - niet gewaardeerd. Op den duur ging dit zich natuurlijk tegen mij keren, ofschoon ik meestal achteraf wel gelijk bleek te hebben.

Voordat wij het symposium Passend Omgaan met Gedrag op 12 november 2011 bezochten dacht ik dan ook: "het zal wel, weer wat nieuws aan de horizon…." Op het symposium echter werden eenvoudige interventies genoemd met "verbluffende" resultaten. Interventies die gewoon in de groep konden worden uitgevoerd. Deze ervaringen werden uitgesproken door mensen die zeker leken van hun zaak en volledig overtuigd waren van de zegeningen van PBS. Voor mij was de geloofwaardigheid van dit symposium een reden om in het kader van deze studie onderzoek te doen met PBS in mijn groep.

Het was voor mij na lange tijd weer totaal nieuw om een studieproject op te zetten. Inlezen in de literatuur -na 10 jaar bleken er totaal veranderde inzichten op gebied van gedragsbehandeling - bleek geen sinecure. Het opzetten van het onderzoek was veel werk.

Hoe meer ik las, des te interessanter vond ik het onderwerp. Steeds meer raakte ik ervan overtuigd dat de interventie van het onderzoek een positieve verandering in onze groep teweeg zou brengen. Mijn duopartner was gelukkig - bijna - even enthousiast als ik. Tijdens het onderzoek werd ik tevens verrast door het enthousiasme van de leerlingen. Jammer was dat de interventie met de leerling met geëxternaliseerd probleemgedrag mislukte. De bezuinigingen op Passend Onderwijs werpen hier hun schaduw vooruit. In vroeger jaren was er assistentie in het SBO beschikbaar voor behandeling van leerlingen met individuele problemen: de remedial teacher. Al twee jaar doen onze twee remedial teachers een andere taak die niets met leerlingen te maken heeft. Ambulante begeleiding, nu nog aanwezig, was in deze periode eveneens niet beschikbaar. In de aanbevelingen heb ik hier een punt van gemaakt.

De SCOL gebruiken als meetinstrument bleek een gouden greep. De SCOL is een van de weinige leerkrachtvriendelijke instrumenten die in het onderwijs gebruikt worden. De SCOL is een degelijk instrument. Aan alle toekomstige onderzoekers geef ik daarom het advies: zorg dat elk instrument dat je ontwerpt eenvoudig te gebruiken, dus leerkrachtvriendelijk is.

In de Leerlijn van deze studie is mijn leerpunt dat ik in situaties meer tactisch te werk moet gaan. Dit houdt in dat ik minder confronterend op zaken in moet gaan, eerst tot tien tellen, dan op een duidelijke, voor iedereen aanvaardbare wijze, tactisch een reactie formuleren. In dit kader moet ik bekennen dat ik 2 jaar geleden de aanschaf van de SCOL, weliswaar "in de wandelgangen" "flauwekul en geldverspilling" vond. Wij hadden immers al jaren naar

tevredenheid de LICOR! Ik leer hier weer van dat ik eerst meer moet ervaren, niet gelijk met mijn negatieve reactie moet klaar staan en later pas moet oordelen.

Toekomstig onderzoek naar PBS zou zich moeten toespitsen op de mogelijkheden of onmogelijkheden in de basisschool (of SBO) tot interventies voor leerlingen die zich bevinden in de top van de PBS-piramide.

Met de kennismaking met nieuwe inzichten in de literatuur, met het doen van dit onderzoek, de positieve ervaringen die ik ermee heb opgedaan en de positieve reacties uit mijn omgeving heb ik opnieuw veel zin in mijn werk gekregen.

Literatuuroverzicht

Boeken:

Baert, K., Goorix, F., Van Acker, K. & van Driessche, L. (2009) Waar is de grens, omgaan met gedragsproblemen bij kinderen, Tielt: Lannoo

Bateman, B & Golly, A. (2008) Waar komt dat gedrag vandaan? 20 tips en interventiestrategieën voor leerkrachten, Huizen: Pica

De Hoop, F., Janson, D.J. & van Kooten, A.H. (1998) Gaan alle kinderen naar de basisschool?, Baarn: Intro

Delfos, M. (1997) Kinderen en gedragsproblemen, 6e druk 2005, Amsterdam: Harcourt

Golly,A., Sprague, J. (2009) Positive Behavior Support – Goed gedrag kun je leren! Doelmatige strategieën voor in de school, Meppel: Ten Brink

Hallowell, E.M. (2009) Opvoedwijzer ADD en ADHD: tips en strategieën voor ouders van kinderen met aandachtsproblemen , Amsterdam: Hogrefe

Ponte, P. (2010) Onderwijs van eigen makelij: Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen, Den Haag: Boom Lemma

Schuman, H. (2010). Inclusief onderwijs: dilemma´s en uitdagingen. Antwerpen; Apeldoorn: Garant

Van Bokkem, M., Gielen, M., Pot, L & van Voorst van Beest, K. (2008) Kinderen en… hun sociale talenten, Hilversum: Kwintessens Uitgevers

Van der Wolf, K. & Beukering, T. (2009) Gedragsproblemen in scholen, Het denken en handelen van leraren, 1e druk, Leuven; Den Haag: Acco

Van Lieshout, T. (2009) Pedagogische adviezen voor speciale kinderen: Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten, Houten: Bohn Stafleu van Loghum

Artikelen:

Hemels, I. (2010) Preventie van gedragsproblemen in de klas. Balans Magazine augustus/september 2010

Keesenberg, H.(2010) Koers is veranderd, maar doel blijft hetzelfde, Beleid Passend Onderwijs. Buut, Passend Onderwijs, kom maar op. Huizen: Pica

Wapstra, F.(2010) Aan de slag met gedrag, over Positive Behaviour Support. Buut, Passend Onderwijs, kom maar op. Huizen: Pica

Zaan Primair (2011), Bestuursformatieplan 2011/2012, 4de concept februari 2011

Internetbronnen:

Bijsterveld-Vliegenthart, M (31-01-2011) 'Brief naar de tweede Kamer over passend onderwijs' Internet WWW pagina op URL:
http://www.philadelphiasupport.nl/content/files/Files/Brief_van_de_minister_van_OCW_over_een_nieuwe_stelstel_van_passend_onderwijs.pdf (geopend:15-03-2011)

Blonk, A. 'Preventie als opdracht voor de speciale onderwijszorg: Voortgangsrede Lectoraat Evaluerend Handelen in de speciale onderwijszorg, Tilburg, 5 februari 2010' Internet WWW pagina op URL:
http://www.fontysoso.nl/frontpage/LinkClick.aspx?fileticket=z3Fju8z3ixA%3D&tabid=754 (geopend:26-03-2011)

Das, T., Schouws, N. 'Brede aanpak gedrag verhoogt prestaties'
Internet WWW pagina op URL:
http://www.swpbs.nl/files/637/brede_aanpak_gedrag.pdf (geopend:26-03-2011)

De Telegraaf, 27 maart 2011, 'Geweld in basisschoolklas' Internet WWW pagina op URL: http://www.telegraaf.nl/binnenland/9379127/___Geweld_in_basisschoolklas___.html (geopend:27-03-2011)

Dijksma, S.A.M. (november 2, 2009). 'Heroverweging passend onderwijs' Internet WWW pagina op URL: http://www.passendonderwijs.nl/files/media/nieuws/162739_heroverweging_passend_onderwijs.PDF (geopend:15-03-2011)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg (2010) 'SWPBS Arnhem 2010, Passend omgaan met gedrag' Internet WWW pagina op URL: http://www.fontysoso.nl/frontpage/StudiedagenenConferenties/SWPBSPositiveBehaviorSupport/SWPBSArnhem2010/tabid/1027/Default.aspx (geopend:22-03-2011)

Goei, S., Nelen, M., van Oudheusden, M., de Bruïne, E., Piscaer D, Roozeboom, C., Schoorel, B. & Blok, R. 'Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs, SWPBS' Remediaal 1, 2010/2011 Internet WWW pagina op URL: http://www.swpbs.nl/files/538/artikel_swpbs_remediaal_deel_1.pdf (geopend:25-03-2011)

Joosten, F., Ten Heggeler, M & Pot, L. (2009) 'SCOL Sociale Competentie Observatie Lijst Primair Onderwijs' Internet WWW pagina op URL: http://www.scol.nl (geopend: 26-03-2011)

Lewis, T. (2010) 'The Road Not Taken: Making a Difference in Students Lives' Internet WWW pagina op URL: http://www.swpbs.nl/files/403/keynotepresentatietimlewis.pdf (geopend:26-03-2011)

PBIS (2011) Internet WWW pagina op URL: http://pbis.org/school/default.aspx (geopend: 26-03-2011)

Siegel, C.T. (2008) ‘School-Wide Positive Behavior Support: School Wide Positive Behaviour Support Programs in Elementary school’
Internet WWW pagina op URL:
https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Bronnenbank VSD/kennislijn/inhouden/specifieke kennisonderwerpen/gedragsproblemen/BAG/School-Wide Positive Behavior Support (Nederlandse samenvatting).doc (geopend: 26-03-2011)

Sørlie, M. (2010) ‘ Doing SWPBS in Norway Implementation and Outcomes of the PALS Model: The Dutch SWPBS National Conference Arnhem 11.-13. November, 2010’
Internet WWW pagina op URL:
http://www.swpbs.nl/files/405/keynotemarieannsorly.pdf (geopend: 26-03-2011)

SWPBS (2011)
Internet WWW pagina op URL:
http://www.swpbs.nl/ (geopend: 26-03-2011)

Van Meersbergen, E. (2009) ‘Schoolbreed aandacht voor gedrag’ Zorg Primair No. 8 – 2009
Internet WWW pagina op URL:
https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Gedragsspecialist/Documenten%20GS06/Meersbergen,%20e.%20v.%20(2009)%20Schoolbreed%20aandacht_voor_gedrag._ZorgPrimair,_nr.8,_2009,Pag14-18.pdf (geopend 26-03-2011)

Wikipedia (2010) ‘Zone van de naaste ontwikkeling’
Internet WWW pagina op URL:
http://nl.wikipedia.org/wiki/Zone_van_de_naaste_ontwikkeling (geopend op 28-02-2011)

Bijlage 1 Leer- en gedragsproblemen in de onderzochte SBO groep

In deze bijlage wordt in het kort een beeld geschetst van de verscheidenheid aan problematiek in de Speciaal Basisonderwijsgroep waar het onderzoek plaatsvindt. De gegevens zijn afkomstig uit het leerlingvolgsysteem van de onderzoeksschool. De groep telt 15 leerlingen. Het is een groep 8. De groepsleerkrachten hebben vooral problemen met de aanpak van ongewenste gedragingen die het lesgeven en de dagelijkse gang van zaken verstoren. Bij elke leerling wordt zijn/haar problematiek aangegeven. Daarnaast heeft elke leerling ook de gesignaleerde positieve eigenschappen.

1. Leerachterstanden spelling, technisch lezen >3 jaar; rekenen, begrijpend lezen>1 jaar. Specifieke problemen: concentratieproblemen; moet bij het werken regelmatig gecontroleerd worden omdat hij anders niets doet. Werkt langzaam. Positief: werkt netjes. Sinds december 2010 gaat het beter. Is erg gemotiveerd geraakt omdat hij naar het VMBO wil en mag. Werkhouding en huiswerkattitude zijn verbeterd.
2. PDD-NOS cluster 4 ; leerachterstand bij begrijpend lezen en rekenen 1 jaar, de rest op niveau. Specifieke problematiek: problemen met de fijne motoriek; onzeker; faalangst. Positief: gaat dit jaar graag naar school; kan het goed vinden met de beide leerkrachten; vertoond gewenst gedrag; rustige leerling.
3. CD achtig gedrag: niet gediagnosticeerd vanwege weigering ouders; leerachterstand rekenen, begrijpend lezen >1 jaar. Specifieke problematiek: sensatiegericht gedrag; nadrukkelijk aanwezig in de groep; beïnvloedt leerlingen; zoekt dagelijks confrontatie met gezag; vernielt spullen van school; grensoverschrijdend gedrag: lucifers, vuurwerk; roken; stinkbom in werking stellen; eigent zich voorwerpen van anderen toe; intimideert andere leerlingen. Positief: goed contact met een aantal leerlingen; licht gevoelig voor complimenten; ouders werken enigszins mee. Behendig. Goed in sport.
4. Dyslectieverklaring: leerachterstand technisch lezen >4 jaar; begrijpend lezen en spelling > 2 jaar. Specifieke problemen: gefrustreerd door achterstanden; doet mee met pesterijtjes; beïnvloedbaar. Positief: veel contact met andere leerlingen; dierenvriend.
5. Gecombineerde ADHD met hyperactiviteit en ODD cluster 4; geen leerachterstanden. Specifieke problematiek: zeer beweeglijk en met van alles en nog wat bezig; stuitert letterlijk door het lokaal als medicatie uitgewerkt is; zelf nemen of toedienen van

medicatie verloopt problematisch; werkhouding is wisselend; leidt dagelijks leerlingen af met branieachtig gedrag; storende factor in de groep; is 2 jaar jonger dan de overige leerlingen. Positief: is populair bij enkele meisjes en bij enkele jongens; vrolijke leerling; is intelligent; goede vorderingen ondanks gedragsstoornis.

6. PDD-NOS cluster 4 ; alleen leerachterstand bij begrijpend lezen >2jaar. Specifieke problematiek: kwetsbare jongen, niet weerbaar; altijd vrolijk, blijft altijd lachen; fladdert; leerlingen bespotten hem, nemen hem niet serieus; is bang voor sommige kinderen en situaties; laat zich door de anderen gebruiken; maakt geluidjes. Positief: goede werkhouding op school; goede leervorderingen; gevoelig voor complimenten; is altijd bereid mee te werken.
7. Aspecten van NLD, PDDNOS, ADHD maar net niet genoeg aspecten om het te diagnosticeren; leerachterstand rekenen en begrijpend lezen 2 jaar. Specifieke problematiek: tijdelijk uit huis geplaatst wegens problemen thuis; beïnvloedbaar; sensatiegericht; niet goed in staat eenvoudige opdrachten uit te voeren; sociaal onhandig; motorisch zeer zwak; zwakke concentratie; slechte huiswerkattitude. Positief: Dit schooljaar weinig zware conflicten; doet ten slotte wat de leerkrachten willen; werkhouding op school is redelijk; gevoelig voor complimentjes; een enorme vooruitgang bij begrijpend lezen.
8. ESM problematiek en faalangst; leerachterstanden spelling en technisch lezen>2jaar . Specifieke problematiek: kan niet goed tegen kritiek en hectiek; reageert bij een conflict agressief, voelt zich dan onrechtmatig behandeld. Positief: reageert goed op complimenten; werkhouding en de huiswerkattitude zijn goed; goede resultaten met begrijpend lezen en redelijke resultaten met rekenen; rustige leerling.
9. Dyslectieverklaring: leerachterstand technisch lezen en spelling >4 jaar, rekenen >2 jaar. Specifieke problemen: kan niet goed tegen kritiek en reageert regelmatig verontwaardigd en brutaal naar volwassenen. Positief: goede werkhouding; serieus; veel interesses; goede vorderingen; goede huiswerkattitude; goed in staat een spreekbeurt te houden of een werkstuk te maken. Is in staat de handicap te compenseren. Deze leerling heeft interesses.
10. PDD-NOS type McDD (+ADHD) cluster 4; leerachterstanden > 1jaar . Specifieke problematiek: kan zeer extreem en agressief reageren bij conflicten; leerlingen zijn bang voor het wispelturige gedrag dat plotseling kan omslaan; zoekt regelmatig de grenzen op; gericht op sensatie, trekt soms naar de “verkeerde” vrienden;

beïnvloedbaar. Positief: realiseert zich zijn valkuil en doet oprechte pogingen om zich gewenst te gedragen; een goede werkhouding en een goede huiswerkattitude. Relatie met een leerkracht is goed.

11. Dyslexieverklaring en Noonan syndroom (www.noonansyndroom.nl): leerachterstanden technisch lezen >4 jaar; begrijpend lezen en spelling > 2jaar. Specifieke problemen: sociaal emotioneel minimaal 2 jaar achter; claimgedrag; is gauw beledigd; regelmatig in tranen; zeurderig; klikt; regelmatig conflicten met leerlingen. Positief: doet zonder tegenzin met alles op school mee, vrijwel altijd vrolijk. De werkhouding is goed. De huiswerkattitude is goed.
12. Dyslectieverklaring: leerachterstand technisch lezen en spelling >4 jaar; begrijpend lezen >2jaar; rekenen 2 jaar. Specifieke problemen: schreeuwerig gedrag; concentratieproblemen; prominent aanwezig in de groep. Positief: kan met iedereen goed overweg; werkhouding is goed; de huiswerkattitude ook.
13. Taalproblematiek: leerachterstanden begrijpend lezen en spelling > 2 jaar. Praat nauwelijks. Positief: rustige leerling; gaat goed om met vrijwel alle leerlingen in de groep; inzet en werkhouding zijn goed.
14. Faalangst en onzeker gedrag; streber, legt de lat te hoog voor zichzelf; beïnvloedbaar; leerachterstanden vrijwel ingelopen m.u.v. begrijpend lezen > 1jaar. Positief: is altijd beleefd; vertoont gewenst gedrag; gaat goed om met de andere leerlingen.
15. Dyslectieverklaring en ernstig stotteren; leerachterstand lezen en spelling > 3 jaar Specifieke problematiek: communicatie op school problematisch; gepest vanwege het stotteren; beïnvloedbaar: doet mee met pesterijtjes. Positief: werkhouding is goed; de huiswerkattitude meestal ook; vertoont regelmatig gewenst gedrag; gevoelig voor complimenten.

Bijlage 2 Uitwerking van de gehouden enquêtes

De groeps-, groepsleerkracht- en de collega-enquêtes (zie bijlage 1) zijn twee keer gehouden. Zij geven aanvullende informatie naast die uit de SCOL. De schaalvragen spreken voor zich.

Parallel wordt een enquête gehouden bij de collega's en een enquête bij de groepsleerkrachten. Hieronder staan de verkregen gegevens.

leerlingen B3	groepsleerkrachten B3	collega's
maart 0-meting Ingevulde enquêtes 15van15	maart 0-meting Ingevulde enquêtes 2van 2	maart 0-meting Ingevulde enquêtes 8van10
mei na interventie Ingevulde enquêtes 14van15	mei na interventie Ingevulde enquêtes 2van 2	mei na interventie Ingevulde enquêtes 8van10

Vragen betreffendeVerantwoordelijkheid

- Ik ken op school alle regels.
- De leerlingen van groep B3 kennen alle regels

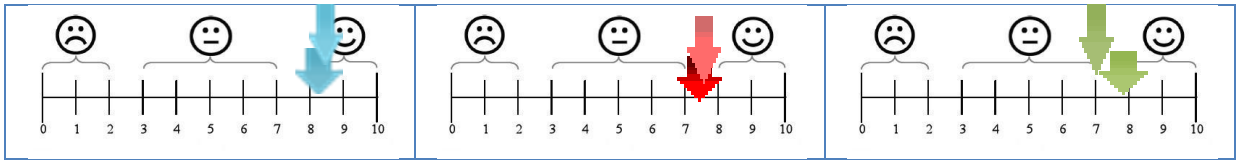

- De leerlingen van groep B3 houden zich aan alle regels

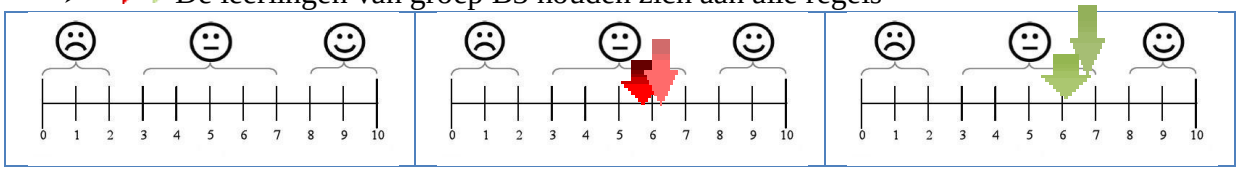

- Hoe goed ben ik meestal bezig met taal of rekenen of wereldoriëntatie?

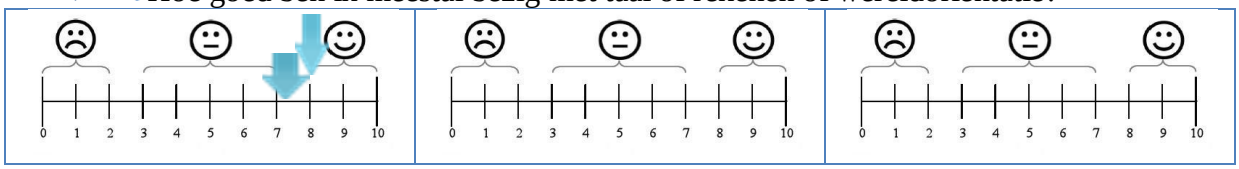

- Dit vind ik van het gedrag van de andere leerlingen op het schoolplein en in de gang.
- De leerlingen van groep B3 gedragen zich in de gangen en op het schoolplein goed.

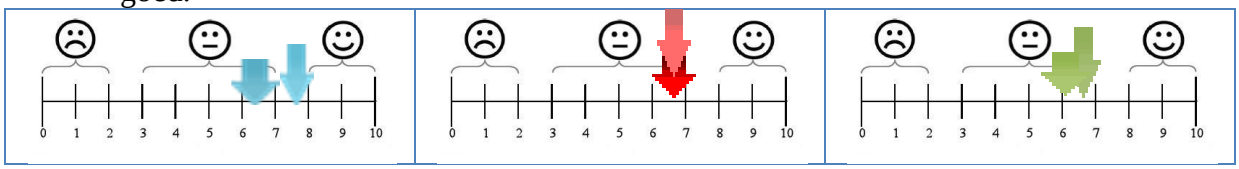

Opmerking collega's over gedrag:

- Er zijn verschillen per leerling
- Wat is goed gedrag? Zijn daar afspraken over?(3 X)
- Wisselend en kindafhankelijk
- Moeilijk om gemiddelde te vinden tussen lieverdjes/extreem moeilijken
- Uitgezonderd leerling 3

- De leerlingen van groep B3 blijven rustig zitten tijdens het werken

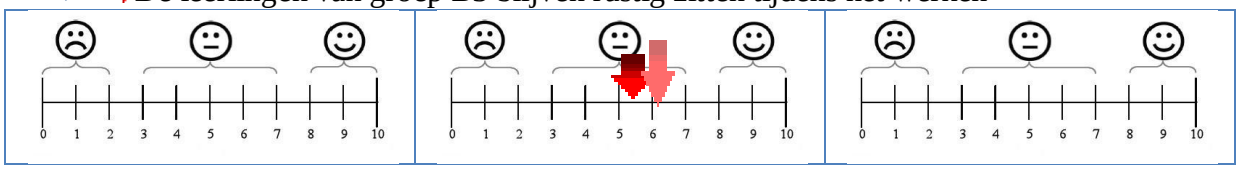

- De leerlingen van groep B3 zijn gemotiveerd voor schoolwerk

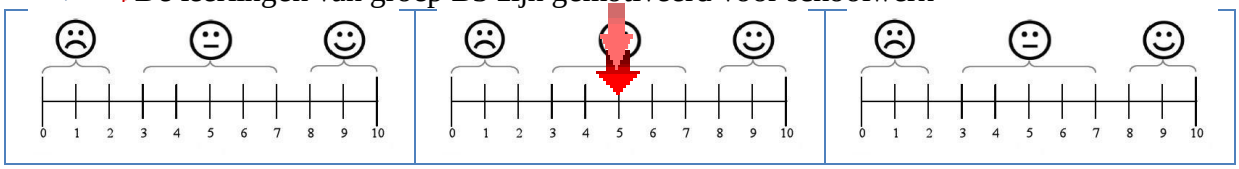

Vragen betreffende Respect

- De leerlingen van groep B3 luisteren steeds goed naar elkaar

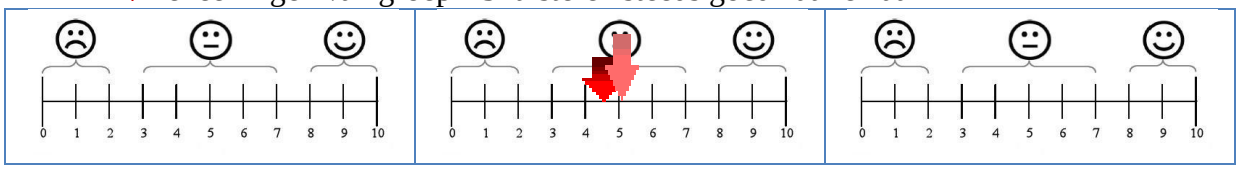

- Hoe goed luister ik altijd naar de uitleg van juf of meester?
- De leerlingen van groep B3 luisteren altijd goed naar mijn uitleg

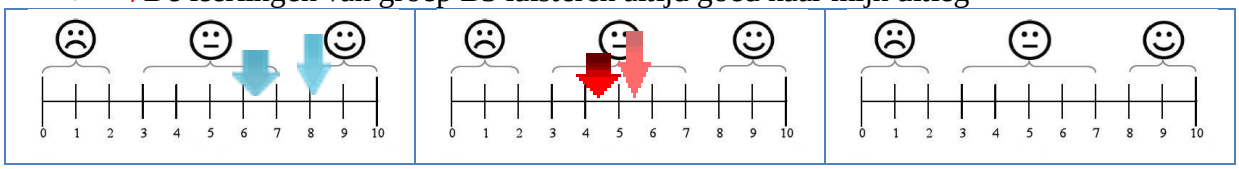

- Hoe aardig ben ik tegen andere leerlingen?

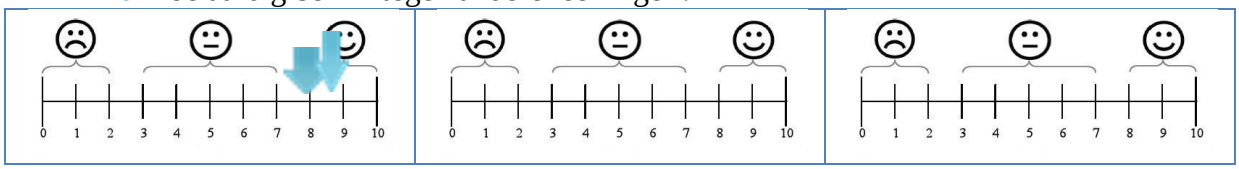

- Hoe aardig zijn de andere leerlingen tegen mij?

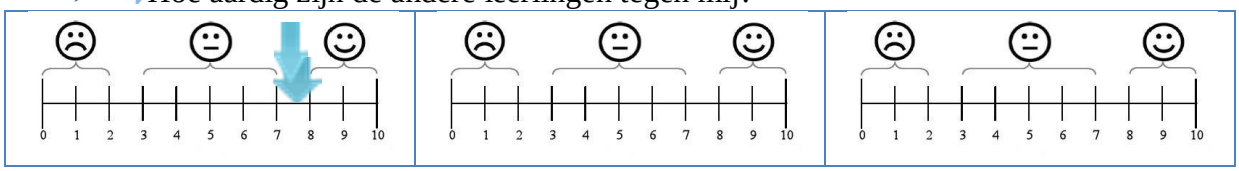

- Hoe aardig ben ik tegen de juf en de meester?
- Hoe aardig zijn de leerlingen van B3 tegen mij?

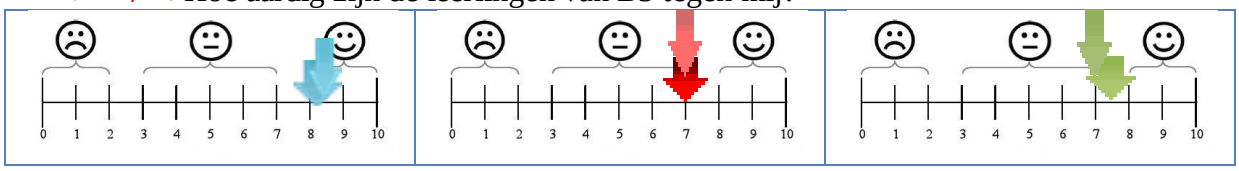

- Hoe aardig zijn de juf en de meester tegen mij?
- De leerlingen van groep B3 vinden hun juf en hun meester leuk

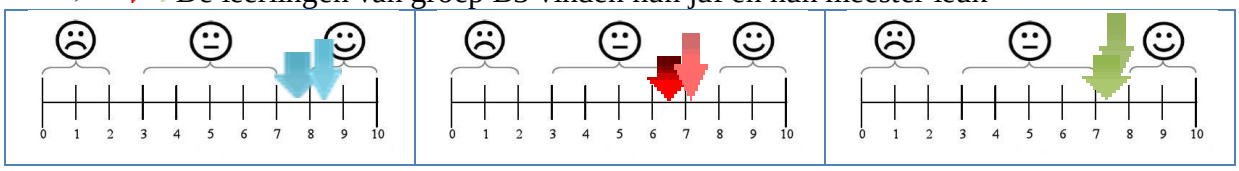

- Krijg ik weleens een complimentje of een beloning van meesters en juffen?

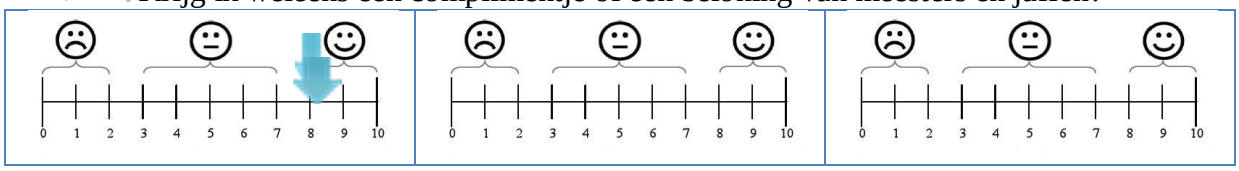

- Ik gedraag mij op school …..

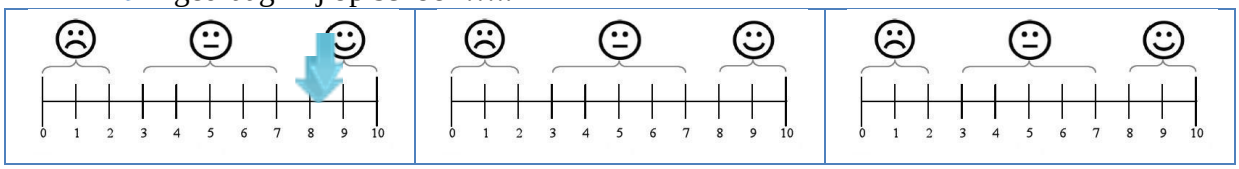

- Juf en meester vinden mijn gedrag….

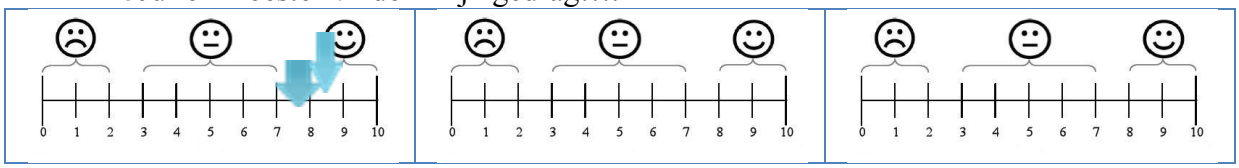

- Het gedrag van de andere leerlingen in de klas vind ik….
- De leerlingen van groep B3 gedragen zich naar elkaar toe sociaal

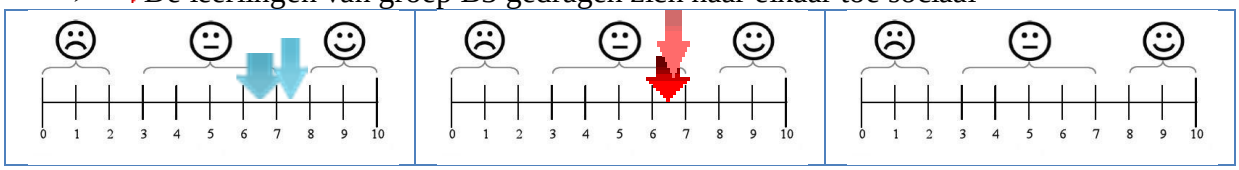

Vragen betreffende Veiligheid

- Ik voel mij … als ik ’s morgens de klas binnenkom.

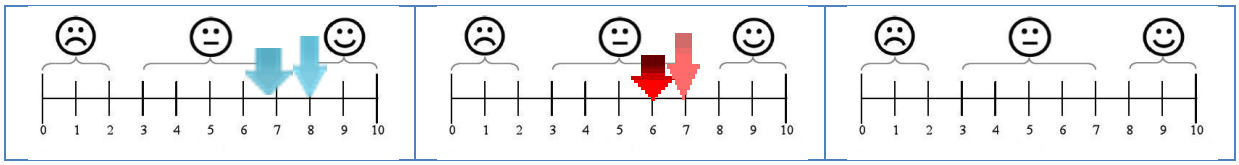

- Als ik op het schoolplein ben tussen alle andere kinderen voel ik mij …..

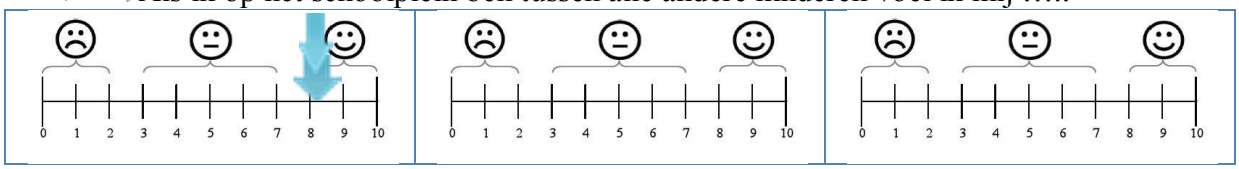

- Hoe veilig voel ik mij op school?
- De leerlingen van groep B3 voelen zich veilig op school

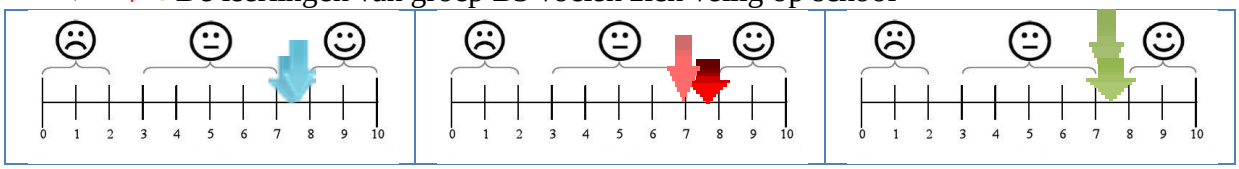

- Ik vind het leuk op school
- Ik heb de indruk dat de leerlingen van B3 het leuk vinden op school

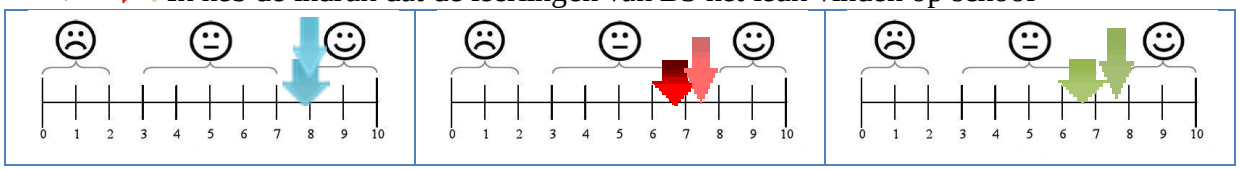

- Ik vind groep B3 een gemakkelijke groep

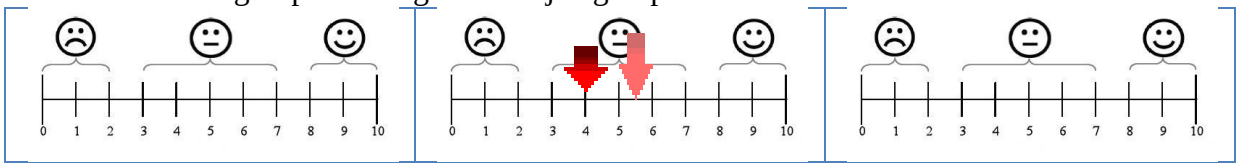

- Ik doe dit werk als groepsleerkracht schoolverlaters nog vele jaren met plezier
- Ik heb de indruk dat de leerkrachten het werken in groep B3 leuk vinden

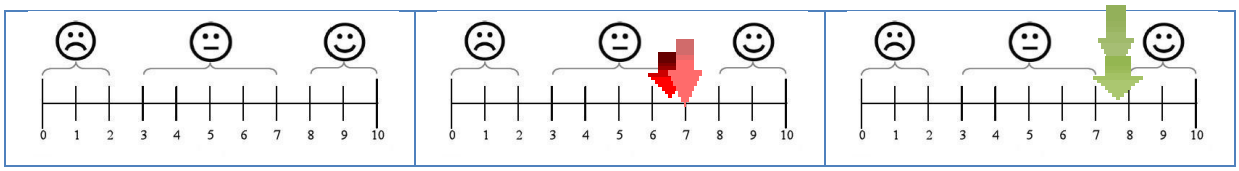

- Ik ben steeds in staat de lesstof over te brengen op de manier zoals ik die voor ogen had toen ik de les voorbereidde

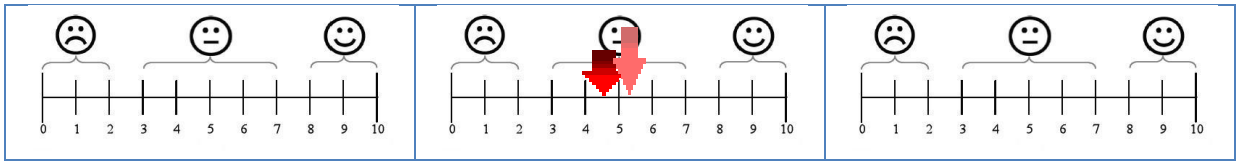

- In de volgende staafgrafiek worden de gemiddelde scores van de schaalvragen op de onderdelen verantwoordelijkheid, respect en veiligheid voor de duidelijkheid naast elkaar gezet.

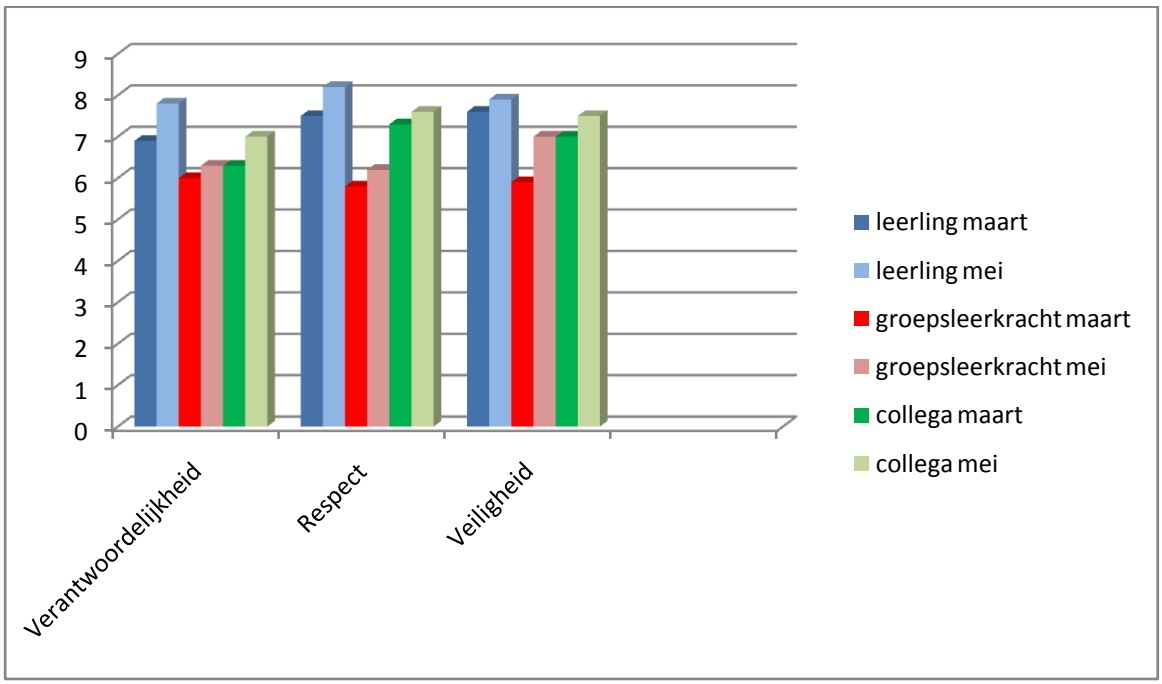

- Vraag aan de leerlingen: wij willen goed gedrag gaan belonen met kaartjes. Die kaartjes kun je inruilen voor een beloning. Vind je dat een leuk idee?

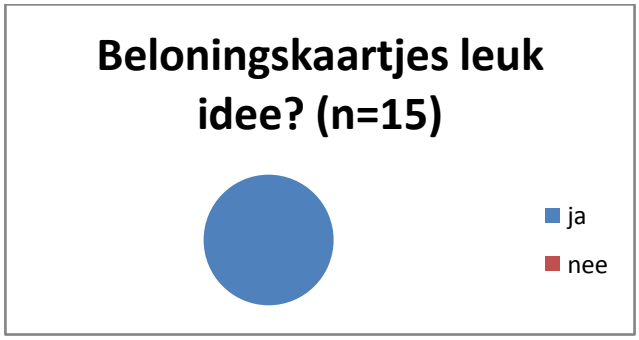

➢ Waarom of waarom niet?

- altijd leuk om een compliment te krijgen
- dan wordt het leuker in de klas
- omdat je daar iets van kan leren
- gewoon
- omdat het dan beter gaat
- wou ik al langer
- omdat je dan iets leuks kan doen
- dan wordt het hopelijk beter in de klas
- meer vrije tijd
- lijkt me leuk

➢ Ik voel mij altijd veilig op school

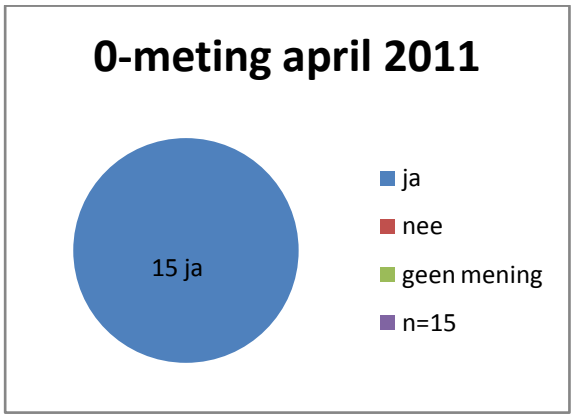

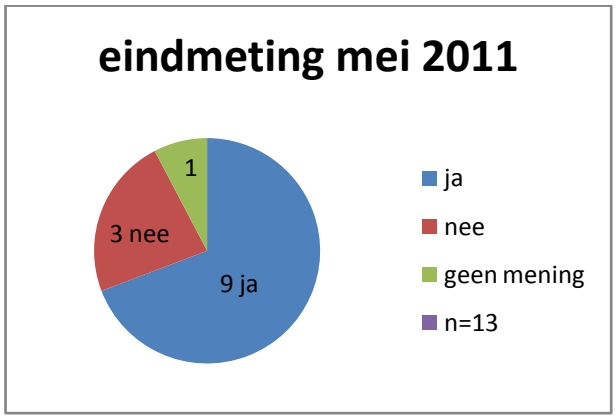

➢ Waar voel je je het veiligst?

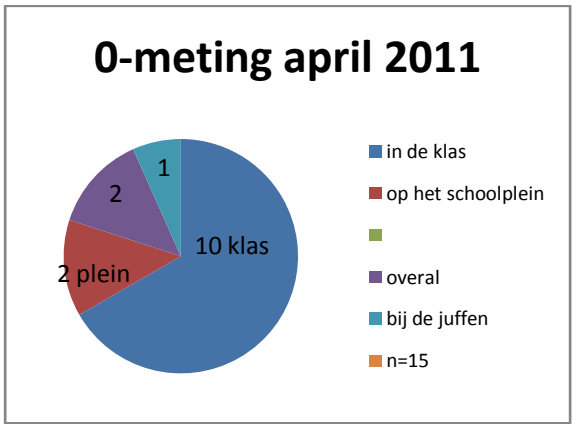

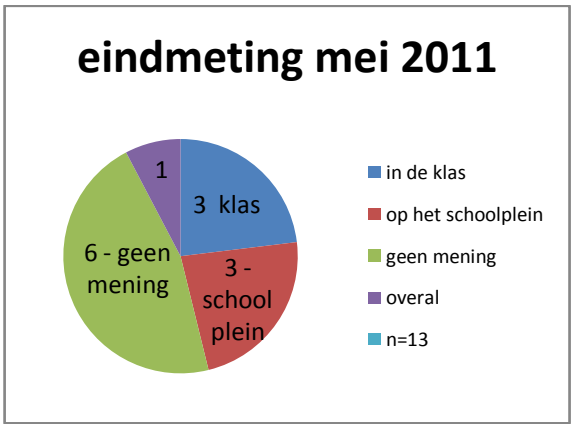

Waar voel je je het minst veilig?

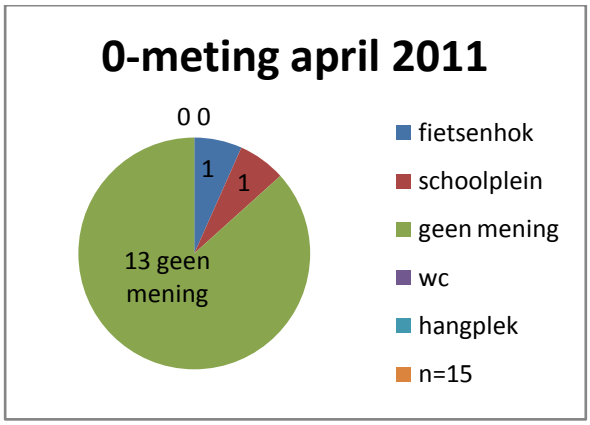

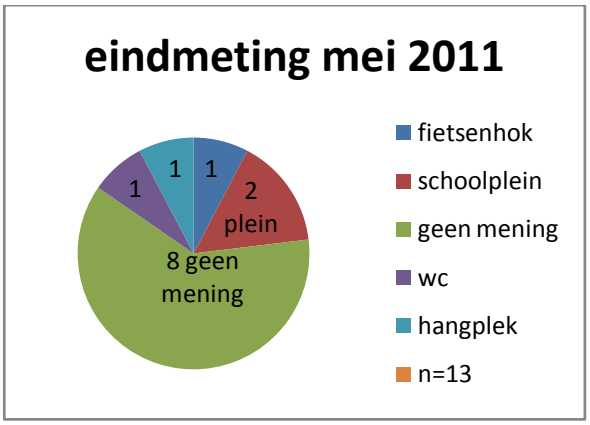

- Ik bespeur een verbetering in het gedrag van leerlingen van groep B3 vergeleken met 4 weken geleden

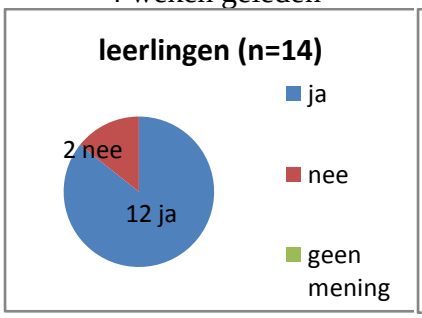

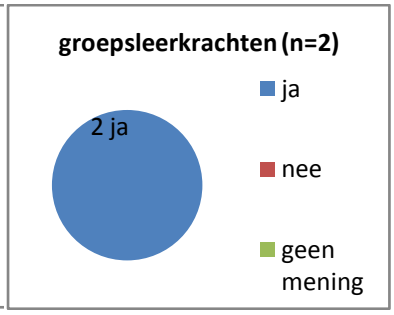

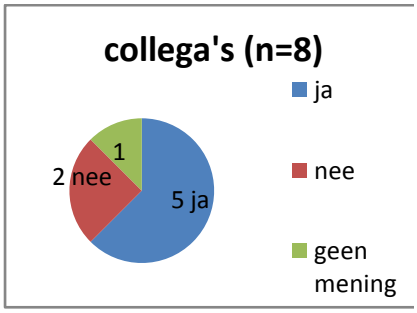

- Leerkracht: PBS lijkt mij wel wat voor mijn groep
- Leerling: Ik vind dat de groep zich beter gaat gedragen door het beloningssysteem

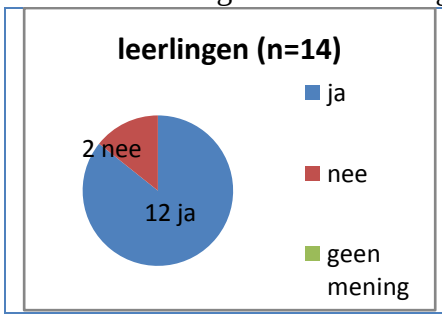

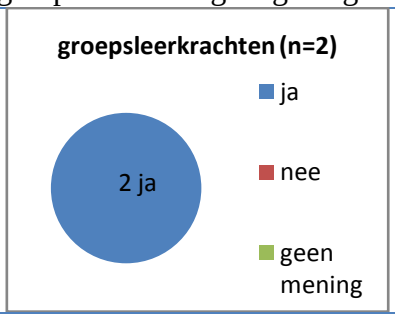

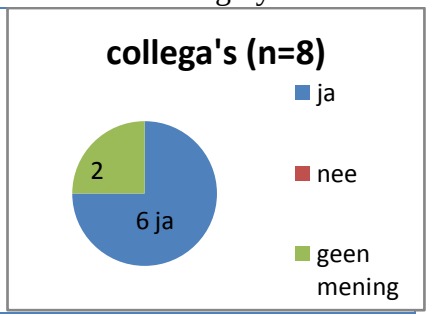

- PBS lijkt mij wel wat voor onze school

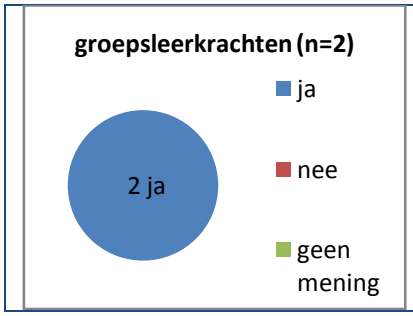

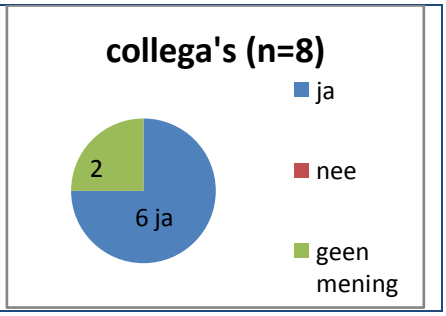

- Opmerkingen collega's (n=8):

- Voorwaarde is dat er schoolbreed regels zijn die door iedereen gehandhaafd worden. Deze regels moeten binnen het team regelmatig besproken en zonodig aangepast worden
- Er moet echt duidelijk voor iedereen zijn: wanneer beloon je. Kinderen die geen kaartjes krijgen individueel benaderen
- Langere testperiode is beter
- Helpt niet bij te ernstige problemen
- Teveel complimenten werkt niet
- Weet er te weinig van af
- Als het hele team erachter staat is het een prima aanpak. Ik ben wel voor een geleidelijke introductie binnen school
- De regels moeten breed gedragen worden
- Consequent doorvoeren overal
- Gaat die extra vrije tijd niet ten koste van de effectieve lestijd?
- Ik heb mij voorgenomen de kaartjes uit te delen bij o.a. elkaar helpen, helpen met opruimen en elkaar complimentjes maken.

- Opmerkingen leerlingen (zes kinderen gaven ongevraagd de volgende respons bij: ik heb de volgende aanvulling/opmerking (n=14):

- Ik vind dat beloningssysteem écht helpen de andere kinderen te gedragen
- Het is een stuk leuker in de klas
- Ik merk dat er meer wordt samengewerkt
- Iedereen gaat voor kaartjes
- Dat het beter gaat endat is leuk
- Ik vind het leuk, want dan kunnen we straks in de klas wat leuks doen

- Ik heb weleens last van:

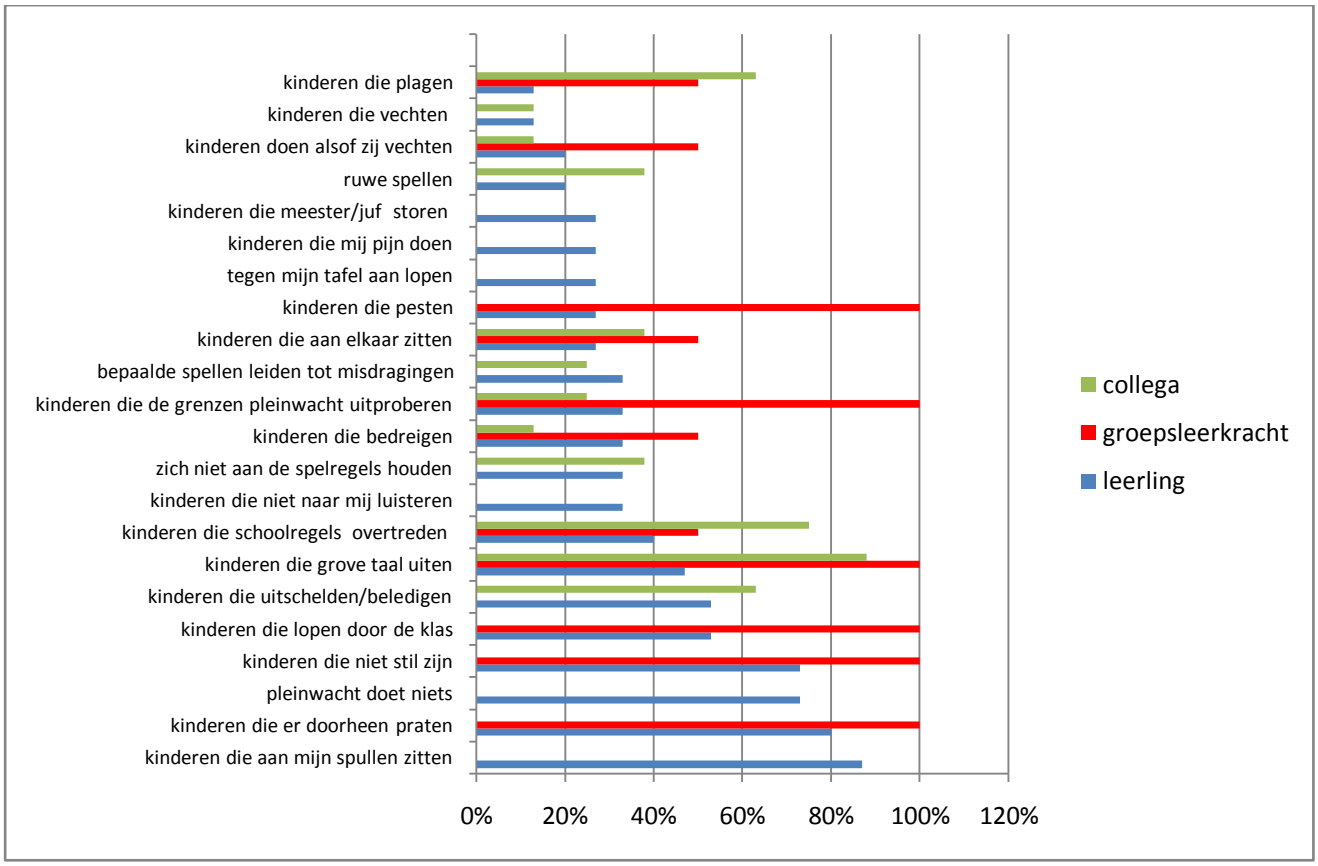

BIJLAGE 3 Omzetten SCOL naar PBS *)

De SCOL (Joosten, 2009) noemt de volgende criteria voor kinderen die mogelijk in aanmerking komen voor een intensievere aanpak of een individueel handelingsplan:

- Een D- of E- score op de SCOL
- Een onvoldoende totaalscore op de LeerlingSCOL
- Te vaak zelden of nooit op de SCOL gescoord
- Te vaak bijna nooit op de LeerlingSCOL gescoord

Vertaald naar PBS, dat immers uitgaat van een driedeling, ligt het voor deze studie voor de hand om bovengenoemde leerlingen in het gele gebied te zetten als risicoleerlingen. Vier leerlingen in B3 hebben leerling gebonden financiering. Voor hen is al professionele hulp beschikbaar. Ondanks - of misschien juist dankzij - hun "rugzak" scoren drie van hen een C met ! , een van hen een E met ! Het is verleidelijk deze leerlingen direct in het rode gebied te zetten. Echter, eerst is het van belang te kijken naar het resultaat van de interventie.

Om de gegevens van april met die van mei zo goed mogelijk te kunnen vergelijken wordt hier de volgende experimentele PBS onderverdeling op basis van de SCOL gemaakt:

Niveau 1 Interventies voor alle leerlingen

- Leerlingen met een A-, B-, en C- score op de SCOL

Niveau 2 Interventies voor risicoleerlingen

- Leerlingen met een A-, B-, en C- score op de SCOL met een uitroepteken
- Leerlingen met een D-score op de SCOL
- Leerlingen die zichzelf onvoldoende gescoord hebben op de LeerlingSCOL

Niveau 3 Interventies voor leerlingen die professionele hulp nodig hebben

- Leerlingen met een E-score op de SCOL

*)*de omzetting van SCOL naar PBS is experimenteel en is niet beschreven in de literatuur*

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname LeerlingSCOL-SCOL

Naam	LeerlingSCOL Score	LeerlingSCOL Normgroep	SCOL Score	SCOL Normgroep
1	70		80	D
2	58		92	C
3	66		70	E
4	59		86	C
5	50		93	C
6	68		66	E
7	61		67	E
8	76		103	B
9	62		102	B
10	62		92	C
11	63		97	B
12	70		106	A
13	71		70	E
14	61		89	C
15	62		68	E
Gemiddelde	63,9		85,4	

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname LeerlingSCOL-SCOL

Naam	LeerlingSCOL Score	LeerlingSCOL Normgroep	SCOL Score	SCOL Normgroep
1	63		99	B
2	72		103	B
3	68		80	D
4	66		101	B
5	61		97	B
6	65		80	D
7	78		80	D
8	54		105	A
9	71		71	E
10	67		101	B
11	61		95	C
12	62		88	C
13	75		97	B
14	51		92	C
15	55		95	C
Gemiddelde	64,6		92,3	

De SCOLafnames van maart voor de interventie rechts controlegroep B2

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B3

Afname LeerlingSCOL-SCOL

Naam	LeerlingSCOL Score	LeerlingSCOL Normgroep	SCOL Score	SCOL Normgroep
1	63		92	C
2	56		94	C
3	60		70	E
4	60		92	C
5	58		96	B
6	60		69	E
7	63		76	D
8	75		99	B
9	69		102	B
10	69		98	B
11	68		92	C
12	71		111	A
13	74		82	D
14	70		95	C
15	66		73	E
Gemiddelde	65,5		89,4	

Groepgegevens

Schooljaar: 2010-2011
Groep: B2

Afname LeerlingSCOL-SCOL

Naam	LeerlingSCOL Score	LeerlingSCOL Normgroep	SCOL Score	SCOL Normgroep
1	65		101	B
2	74		105	A
3	60		85	D
4	67		101	B
5	63		98	B
6	50		79	D
7	71		80	D
8	59		107	A
9	65		70	E
10	64		103	B
11	60		94	C
12	71		88	C
13	77		96	B
14	59		84	D
15	62		93	C
Gemiddelde	64,5		92,3	

De SCOLafnames van mei na de interventie rechts controlegroep B2

SCOLafname maart:

Bij B3 scoren leerling 2 en 5 zichzelf onvoldoende op de leerlingSCOL. Beide leerlingen worden op grond van de uitslag van de SCOL al ingedeeld in niveau 2.

Bij controlegroep B2 scoren leerling 8, 14 en 15 zichzelf onvoldoende op de leerlingSCOL. Ondanks het feit dat deze leerlingen voldoende scoren op de SCOL worden ze ingedeeld in niveau 2.

SCOLafname mei:

In de SCOL afname van mei scoren bij B3 leerling 2 en 5 zichzelf weer onvoldoende op de leerlingSCOL. Beide leerlingen scoren op de SCOL nu voldoende, maar worden op grond van de uitslag van de leerlingSCOL toch ingedeeld in niveau 2. Bij B2 scoort nu alleen nog leerling 6 zich onvoldoende op de leerlingSCOL. Deze leerling is op grond van de SCOL al ingedeeld in niveau 2.

Omzetting SCOL naar PBS

	maart		mei			maart		mei	
groep B3	SCOL	PBS	SCOL	PBS	**Ctrl-groep B2**	SCOL	PBS	SCOL	PBS
niveau 1	A 1 B 2 C 2	33%	A 1 B 3 C 4	53%	niveau 1	A 0 B 6 C 1	47%	A 2 B 5 C 1	53%
niveau 2	B! 1 C! 3 D 1	33%	B1 IISCOL C1 IISCOL D 2	27%	niveau 2	A 1 IISCOL C 2 IISCOL C! 1 D 3	47%	C! 2 D 4	40%
niveau 3	E 5	33%	E 3	20%	niveau 3	E 1	7%	E 1	7%

SWPBS is gericht op het bevorderen van gewenst gedrag bij leerlingen, met als doel om elke leerling optimaal te laten profiteren van het geboden onderwijs. De aanpak omvat interventies voor alle kinderen en specifieke interventies voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben.

Niv. 3: interventies voor leerlingen die professionele hulp nodig hebben (5%)
- Gedrags Functie Analyse (GFA)
- Individueel pedagogisch handelingsplan
- Oudertraining en begeleiding
- Multidisciplinaire aanpak

Niv.2: interventies voor risicoleerlingen (15%)
- Intensieve training sociale vaardigheden
- Individuele pedagogische begeleiding
- Individuele didactische begeleiding

Niv. 1: interventies voor alle leerlingen (80%)
- Positieve, proactieve benadering
- Onderwijzen van gewenst gedrag
- Actief toezicht houden
- Positieve beloningssystemen
- Consequente, duidelijke sancties

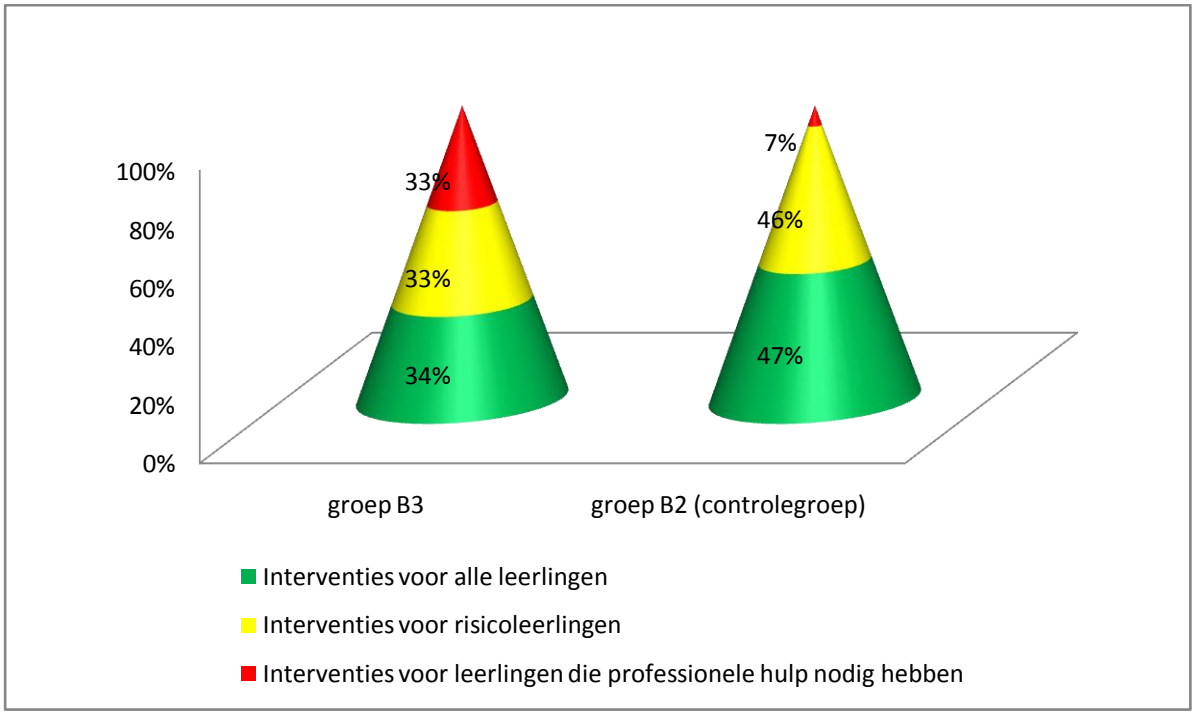

figuur 6 De PBS piramide (maart) van groep B3 en B2 (controlegroep) voor interventie

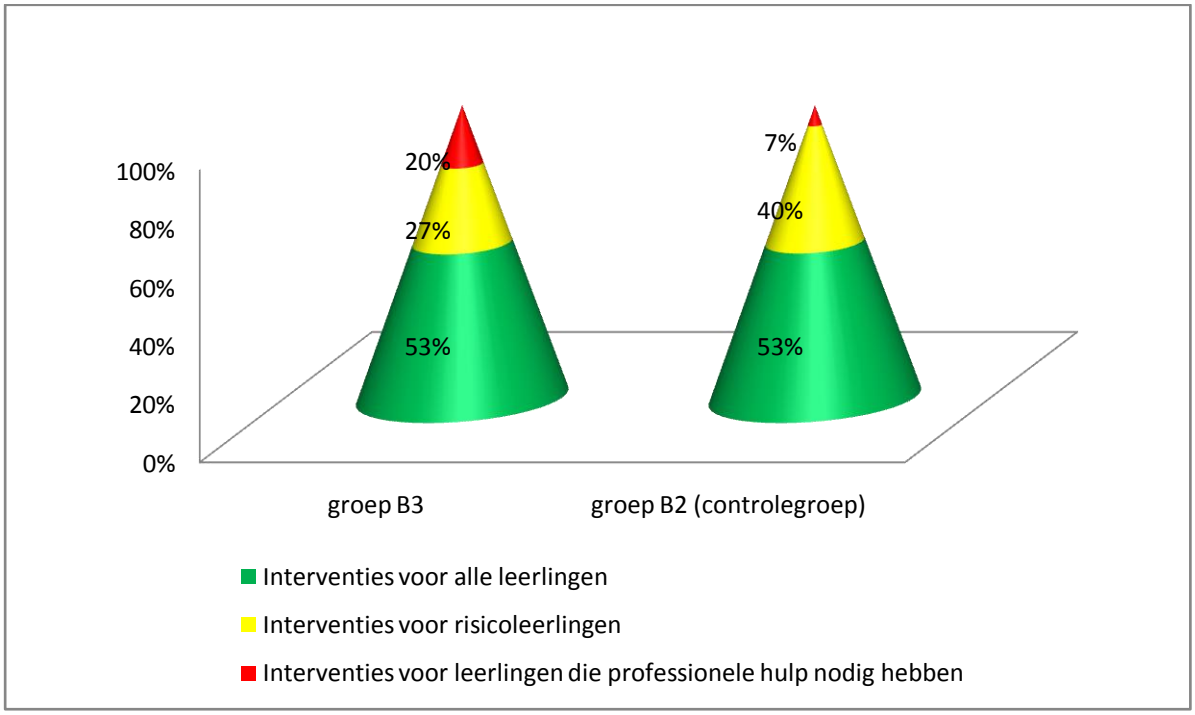

figuur 14 De PBS piramide (mei) van groep B3 en B2 (controlegroep) na interventie

*)*de omzetting van SCOL naar PBS is experimenteel en is niet beschreven in de literatuur*

Bijlage 4 Een gedragsplan voor leerling 3

Naam leerling: Leerling 3 **Leeftijd:** 13 **Groep:** B3 **Datum:** 15 april 2011

Wat zijn de sterke punten van de leerling?

Behendig, goed in sport, creatief, heeft veel contact met andere leerlingen

Waaruit bestaat het probleemgedrag?

Leerling 3 beïnvloed andere leerlingen op een negatieve wijze; komt niet tot werken; ontvlucht zijn werk en gaat doelloos lopen, vaak naar de wc; haalt "grappen" uit die statusverhogend werken; is brutaliserend naar volwassenen. Doordat hij weinig gewenst gedrag vertoont werkt het PBS-systeem voor alle leerlingen bij hem niet. Ondanks het feit dat hij wel kaartjes krijgt, zijn dit er te weinig naar zijn zin. Er zijn teveel gedragsincidenten.

Wat willen we dat de leerling doet?

Leerling 3 gaat bij binnenkomst uit zichzelf sneller zitten en blijft vaker op zijn plaats zitten.

Hoe gaan we hem gewenst gedrag aanleren?

De leerling krijgt een individuele puntenkaart.

Gelijk-blijven zitten kaart van leerling 3: week 18 april						
	ma	di	wo	do	vr	
8.30-8.45	kaart	0	5	0	0	
8.45-9.30	weg	0	5	5	0	
9.30-10.30	gemaakt	5	0	0	5	
11.00-11.15		0	0	0	5	
11.15-12.15		0	0	0	0	
13.00-13.15		0	5	0	0	
13.15-14.00		0	0	0	0	
14.00-15.00		0	0	0	0	
Elke keer als het je lukt de hele tijd te blijven zitten verdien je 5 punten.						

Wat kan hij ermee verdienen?

Als hij het eerste kwartier na binnenkomst al gaat zitten dan krijgt hij 5 punten. Per les is vervolgens 5 punten te verdienen. Na een dag kan 40 punten verdiend zijn.

Wat gebeurt er als hij ongewenst gedrag vertoont?

De eerste keer wordt genegeerd, de tweede keer krijgt hij een waarschuwing (pas-op wijsvinger naar hem opsteken, de derde keer gaat hij op de gang werken.

Hoe wordt de voortgang van het plan gemeten?

Aan het eind van de week worden de verzamelde punten geteld en de gedragsincidenten. Er wordt gekeken of de werkhouding verbetert.

Hoe lang zal worden geprobeerd of het plan werkt?

Twee weken.

Verzamelen van gegevens

Het puntensysteem en de bijgehouden gedragsincidenten

Vervolg

Na een week zal geëvalueerd worden

Evaluatie

Leerling 3 reageert niet goed op het nieuwe systeem. Hij praat constant over de kermis, er gaan verhalen over zijn handel en wandel op het kermisterrein. Er zouden kermisprijsjes gestolen worden, ook door leerling 3. Hoewel er vrijdag uitgebreid met hem over het puntensysteem is gesproken en hij het een goed plan vond, saboteert hij gelijk het systeem door de kaart "zoek" te maken. Hierdoor mislukt dag 1. Ook met een nieuwe kaart wil het niet lukken. Er worden te weinig punten gescoord. Blijkbaar is het doel te hoog gesteld. Er wordt na een week gestopt met deze interventie. De problemen van de leerling zullen in het komende Groot Zorgteam aan de orde gesteld worden.

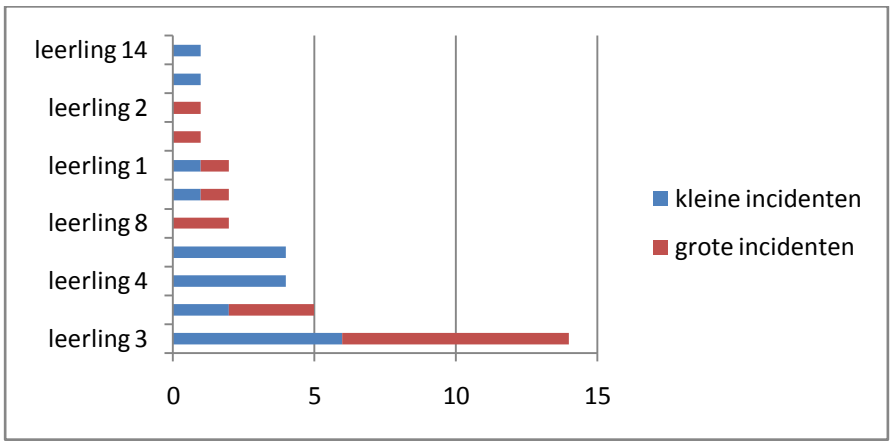

Bijlage 5 Scoringsinstrumenten gedragsincidenten- en beloningregistratie

	BELONINGEN PUNTEN																
leerling	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
5-apr	10	15	0	15	30	25	5	30	35	20	10	25	25	35	15	5-apr	295
6-apr	10	25	20	10	0	5	15	15	5	15	10	10	5	5	30	6-apr	180
7-apr	5	5	10	10	10	15	10	45	20	0	0	40	20	25	5	7-apr	220
8-apr	invalleerkracht															8-apr	
9-apr	weekend																
11-apr	5	10	5		5	5	0	15	10	10	10	25	10	10	5	11-apr	125
12-apr	5	20	5	ziek	5	0	0	15	10	10	10	10	10	10	5	12-apr	115
13-apr	5	25	5		20	5	0	15	20	10	10	20	10	5	5	13-apr	155
14-apr	10	10	5		20	5	0	15	15	10	10	20	25	5	5	14-apr	155
15-apr			5		5	0			10	25	5	5	0	15	0	15-apr	70
16-apr	weekend																
18-apr	10		10		10		10	10		10			10	10		18-apr	80
19-apr	15				10			10	10			10		10	20	19-apr	85
20-apr	15	5	0	5	20	10	10	20	10	20	10	10	10	20	10	20-apr	175
21-apr	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	21-apr	675
22-apr	paasweekend																
26-apr	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	26-apr	0
27-apr	5	25	20	15	15	15	25	20	10	35	15	15	15	15	15	27-apr	260
28-apr	5	10	0	5	10	10	10	5	5	10	10	15	5	10	10	28-apr	120
29-apr	meivakantie																
	145	195	130	105	205	140	130	260	205	220	145	250	190	220	170		2710

Punten van de hele groep:	
Film kijken	3000
Een speelgoedmiddag	5000
Dagje naar het zwembad	10000
Inleveren:	
Een punt is een minuut vrij spelen (ma, di. do.)	
Voorlezen, een uur	100
Film kijken met de hele groep	200
Naar de Jagersplas met de groep	500
Dag fietsen naar het Twiske	750

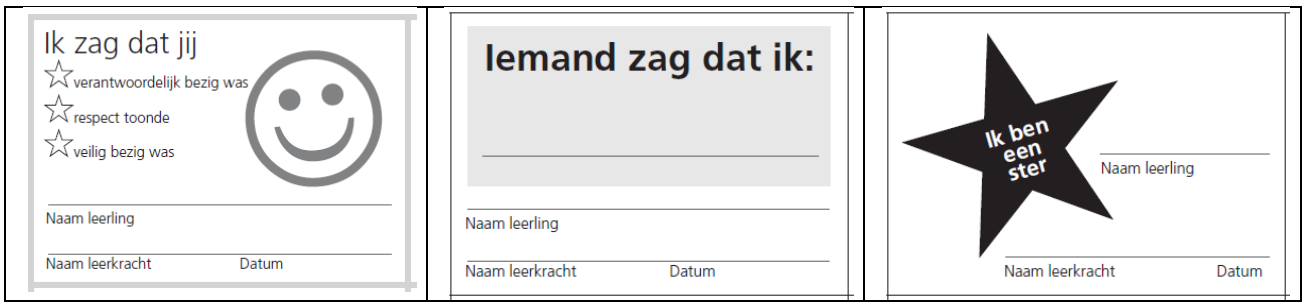

Gedragsincidenten

datum	Tijd	beh. door:	Wie	WAAR	klein probleemgedrag	groot probleemgedrag	reden /vervolg	maatregel
5-apr	14.30	leerkracht 2	leerling 5	klaslokaal	XX niet opletten			time out
5-apr	9.45	leerkracht 2	leerling 14	gymlokaal	niet luisteren			nablijven
5-apr	9.45	leerkracht 2	leerling 5	gymlokaal	niet luisteren			nablijven
6-apr	10.00	leerkracht 2	leerling 12	klaslokaal	XX omdraaien en praten			time out
6-apr	10.30	leerkracht 2	leerling 4	klaslokaal	gestolen muis stiekem mee			muis asiel verleend
					naar school nemen			contact ouder
6-apr	17.00	leerkracht 2	leerling B2	voetbalveld	onacceptabel taalgebruik	verbale agressie		gesprek/verlies privilege/
					uitschelden	insubordinatie		contact ouder/ excuus aanbieden
					ongehoorzaam/ruzie			schorsing van toernooi
7-apr	13.30	leerkracht 2	leerling 3	klaslokaal	ongehoorzaam/tegendraads			time out
8-apr	14.00	leerkracht 2	leerling 7	klaslokaal	ongehoorzaam/tegendraads			time out
8-apr	14.00	leerkracht 2	leerling 3	klaslokaal	ongehoorzaam/tegendraads			time out
8-apr	14.00	leerkracht 2	leerling 4	klaslokaal	ongehoorzaam/tegendraads			time out
9-apr								
10-apr								
11-apr	9.45	leerkracht 1	leerling 3	kleedkamer		intimideren van stagiair	stagiair wordt gepest	schrijfstraf
11-apr	10.30	leerkracht 1	leerling 3	klaslokaal	ongehoorzaam/snoep uitdelen			gesprek
11-apr	14.30	leerkracht 1	allemaal	klaslokaal		pesten		contact ouders
								gesprek
								nablijven
12-apr	9.45	leerkracht 2	leerling 12	klaslokaal	er doorheen praten			time out
13-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 3	klaslokaal	saboteren werk	pesten		wegsturen directie
								contact ouder
								schrijfstraf/werk alsnog maken
13-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 12	klaslokaal	waanzinnig druk gedrag			gesprek
13-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 1	klaslokaal	ongehoorzaam/tegendraads			time out
14-apr								
15-apr	10.00	leerkracht 2	leerling 1	gang	moedwillig verstoren	herrie maken op de gang		schrijfstraf
15-apr	10.00	leerkracht 2	leerling 7	gang	zomaar naar de gang lopen	herrie maken op de gang		schrijfstraf
15-apr	10.00	leerkracht 2	leerling 3	gang	moedwillig verstoren	herrie maken op de gang		schrijfstraf
					ongehoorzaam/tegendraads			time out
15-apr	10.00	leerkracht 2	leerling 6	klaslokaal	geluiden maken	herrie maken op de gang		schrijfstraf
16-apr								
17-apr								
18-apr								
19-apr		stagiair	leerling 10	kleedkamer	ongehoorzaam/tegendraads			gesprek
		stagiair	leerling 3	kleedkamer	ongehoorzaam/tegendraads			gesprek
	13.00	leerkracht 1	leerling 5	klaslokaal		pesten		nablijven
	13.00	leerkracht 1	leerling 3	klaslokaal		pesten		nablijven
20-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 4	klaslokaal	doorwerkprobleem			time out/afmaken in pauze
20-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 12	klaslokaal	doorwerkprobleem			time out/afmaken in pauze
20-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 3	klaslokaal	doorwerkprobleem			time out/afmaken in pauze
20-apr	10.15	leerkracht 2	leerling 5	klaslokaal	doorwerkprobleem			time out/afmaken in pauze
20-apr	10.45	leerkracht 2	leerling 3	gang		insubordinatie		schrijfstraf/contact ouder
21-apr		leerkracht 2	leerling 8	schoolplein		gepest worden/huilen		dader aangepakt/gesprek
21-apr		leerkracht 2	leerling 5	schoolplein		ei tegen auto gooien		schoon maken/excuus aanbieden
		leerkracht 2	leerling 3	schoolplein		ei tegen auto gooien		schoon maken/excuus aanbieden
		leerkracht 2	leerling 3	bij schoolplein		auto wassen met schuurspons		Let it be, morgen vakantie
21-apr		leerkracht 2	leerling 3	bij schoolplein		auto wassen met schuurspons		Let it be, morgen vakantie
22-apr								
23-apr								
24-apr								
25-apr								
26-apr		leerkracht 1	leerling 4	schoolplein	ongehoorzaam/tegendraads			time out
27-apr		leerkracht 1	leerling 8			gepest worden	voelt zich gepest	contact ouder/
						vader dreigt te komen	boos vanwege pesten	morgen op terug komen
		leerkracht 1	leerling 2			in de war van verhuizing	de locatie verhuist in mei	gesprekken
								rustige omgeving
			leerling 3					
28-apr	14.00	leerkracht 2	leerling 3	klaslokaal/gang		gooit gericht met muismat	"zomaar"	contact ouder/ time out

Registratie Gedragsincident

Naam leerling: _____

Groep/klas: _____ Datum: _____ Tijd: _____

Ingevuld door: _____

Plaats	Klein probleemgedrag	Groot probleemgedrag
O klaslokaal O schoolplein O fietsenstalling O gang/hal O gymlokaal O kleedkamer O bibliotheek/mediatheek O toilet O taxi(bus) O overblijf ruimte O anders, nl: ……..	O onacceptabel taalgebruik O uitschelden O obscene gebaren O ruzie O plagen O ongehoorzaam/tegendraads O moedwillig verstoren van activiteit O misbruik van materiaal O onacceptabele kleding O onacceptabel gebruik digitale middelen O anders, nl. ……..	O verbale agressie (dreigen) O pesten O liegen/bedrog/spieken O vechten O fysieke agressie (eenzijdig) O seksuele intimidatie O gebruik/in bezit van tabak O gebruik/bezit van drugs O gebruik/bezit van alcohol O ongeoorloofd verblijf buiten schoolterrein O spelen met vuur O materiële vernieling/vandalisme O diefstal O anders, nl. ……..

Maatregel(en)	
O gesprek O verlies van privilege O time out/afzonderen O nablijven/tijd inhalen O wegsturen naar …… O herstellen schade	O taak doen O schrijfstraf O contact met ouder/verzorger O schorsing O anders, nl: ……

Registratie Gedragsincident, versie 13-07-10 definitief
© 2010 PBS Nederland

Bijlage 6 Besproken regels

Regels voor:	Verantwoordelijkheid	Respect	Veiligheid
Klaslokaal	• Ik zorg dat ik op tijd en goed voorbereid in de klas kom • Ik blijf aan mijn werk • Ik gedraag me netjes • Ik ruim de rommel achter me op • Ik loop alleen als het noodzakelijk is	• Ik behandel andermans spullen met respect • Ik doe wat er wordt gezegd • Ik luister naar wie aan het woord is • Ik praat niet als een ander aan het woord is • Ik praat op een 'normale' toon en ben beleefd • Ik zet mijn mobiele telefoon uit • Als ik praat kijk ik de ander aan	• Ik houd mijn handen en voeten bij me • Ik volg aanwijzingen op
Binnenkomen	• Ik ga iets doen zodra ik binnen ben	• Ik veeg mijn voeten • Ik blijf van andermans spullen af • Ik prsat op normale toon	• Ik kom rustig binnen • Ik ga meteen zitten
Zelfstandig werken	• Ik gebruik mijn vragenkaartje • Ik werk steeds goed door • Als ik iets wil vragen dan leg ik mijn vragenkaartje neer •	• Ik werk zo dat niemand er lat van heeft • Ik prsat op normale toon •	• Ik kom rustig binnen • Ik ga meteen zitten • Ik loop rustig en voorzichtig als ik moet lopen
Materialen	• Ik zorg goed voor al het materiaal • Ik gebruik materiaal waarvoor het bedoeld is	• I	• Ik zorg dat ik materissl voorzichtig vast houd • Ik gebruik materiaal waarvoor het bedoeld is • Ik bedenk steeds dat sommige werktuigen
Pesten	• Ik laat iemand met rust als hij dat wil	• Ik laat een ander met rust • Ik lok niet uit • Ik ben aardig tegen iedereen • Ik deel dingen met anderen • Ik behandel iedereen met respect • Ik waardeer ieder zoals hij is	• Ik blijf van een ander af
WC-gebruik	• Ik gun mensen hun privacy • Ik was mijn handen na wc-bezoek •	• Ik trek door na gebruik • Ik meld het als er iets mis is • Ik toon respect voor eigendommen van mezelf en	• Ik houd de toiletten netjes • Ik gooi papieren handdoekjes in de afvalbak • Ik spat geen water op de vloer
Gangen/schoolplein	• Ik ruim mijn rommel op • Ik houd rekening met anderen	• Ik toon respect voor eigendommen van mezelf en • Ik ben netjes en vriendelijk • Ik praat op een normale toon en ben beleefd • Ik houd de deur open voor degene die achter me komt • Ik houd rekening met andere groepen	• Ik houd mijn handen en voeten bij me • Ik houd de doorgangen vrij • Ik loop rustig • Ik laat anderen passeren • Ik houd rechts • Ik breng mijzelf en anderen niet in gevaar
Fietsenstalling	• Ik ben netjes en vriendelijk	• Ik pak andermans fiets alleen met zijn of haar • Ik ruim de rommel op • Ik toon respect voor eigendommen van mezelf en van anderen	• Ik loop met mijn fiets aan de hand op het plein • Ik zet mijn fiets op slot • Als ik mijn fiets heb weggezet, ga ik uit de fietsenstalling

Beste leerlingen van groep B3,

De meeste leerlingen van onze groep doen het gelukkig goed en gezellig. Maar zoals je merkt moeten juf en ik regelmatig ingrijpen, bijvoorbeeld:

- als leerlingen er doorheen praten
- als leerlingen regels overtreden

Ik doe voor een studie een onderzoek. Het onderzoek gaat over meer gezelligheid in de groep. Als het leuk is dan wordt er beter geleerd en gaat iedereen graag naar school. Daarom willen wij de komende weken goed gedrag belonen.

Wij willen weten hoe jullie over bepaalde zaken denken. Daarom vragen we jullie deze vragenlijst in te vullen.

Alleen juf en ik zien je antwoorden. Antwoorden zijn altijd goed.
Je hoeft je naam niet boven de vragenlijst te zetten. Het mag wel.
Over antwoorden die vaak gegeven zijn gaan we in de groep praten.
Wil je iets verbeteren? Schuin streepje door het foute antwoord en opnieuw een kruisje zetten.
Onder elke vraag mag je zelf ook nog iets schrijven, als je dat wilt.

Het invullen duurt 15 tot 30 minuten.

Meester Gerard
leerkracht

Hieronder eerst enkele vragen over jezelf:

(zet steeds een streepje of kruisje op de lijn)

- Ik voel mij … als ik 's morgens de klas binnenkom.

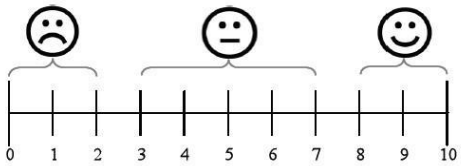

- Als ik op het schoolplein ben tussen alle andere kinderen voel ik mij …..

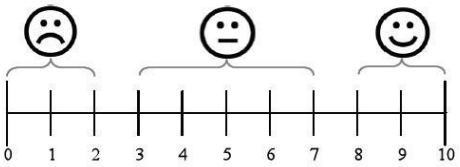

- Ik voel mij altijd veilig op school.
  - ☐ ja
  - ☐ nee

  Waar voel je je het veiligst?.....

  Waar voel je je het minst veilig?.....

- Hoe veilig voel ik mij op school?

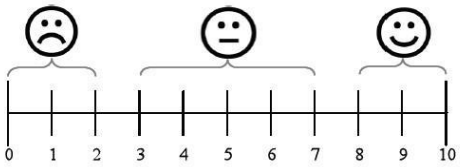

- Hoe goed ben ik meestal bezig met taal of rekenen of wereldoriëntatie?

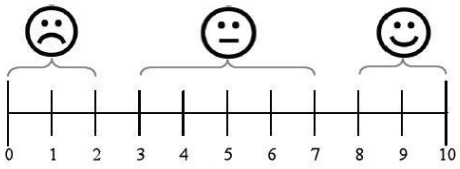

- Hoe goed luister ik altijd naar de uitleg van juf of meester?

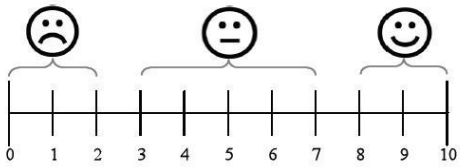

- Hoe aardig ben ik tegen andere leerlingen?

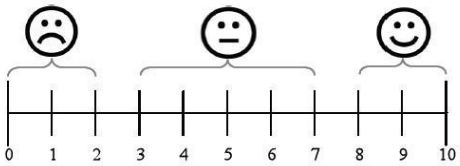

- Hoe aardig zijn de andere leerlingen tegen mij?

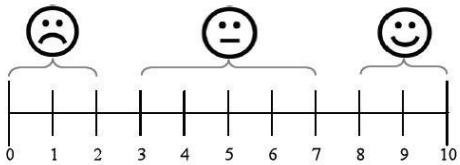

- Hoe aardig ben ik tegen de juf en de meester?

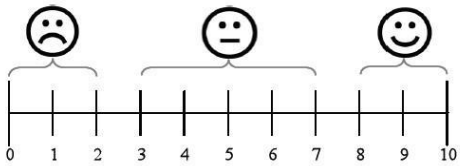

- Hoe aardig zijn de juf en de meester tegen mij?

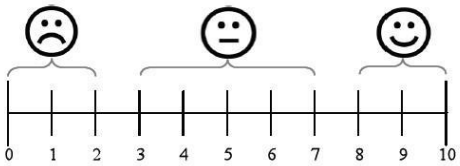

- Ga ik altijd gezellig om met de juf en de meester?

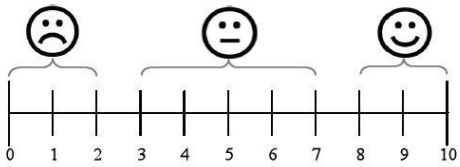

- Krijg ik weleens een complimentje of een beloning van meesters en juffen?

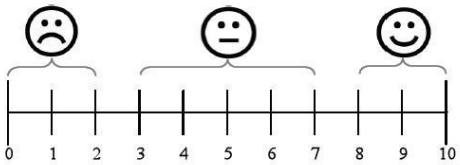

- Ik ken op school alle regels.

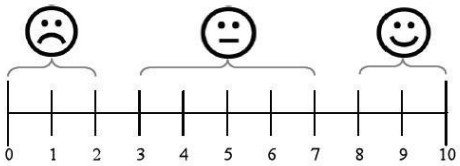

- Ik gedraag mij op school …..

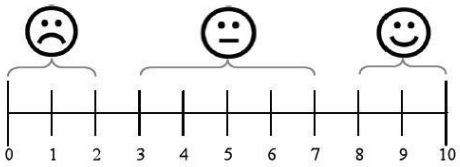

- Juf en meester vinden mijn gedrag….

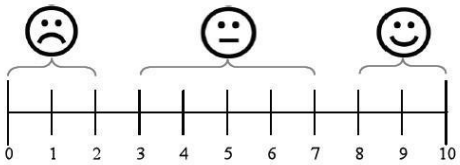

- Ik vind het leuk op school

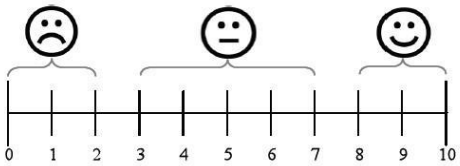

De volgende vragen gaan over andere leerlingen:

- Het gedrag van de andere leerlingen in de klas vind ik….

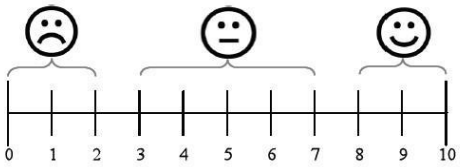

- Dit vind ik van het gedrag van de andere leerlingen op het schoolplein en in de gang.

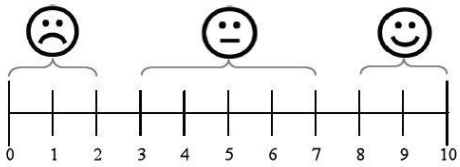

- Ik heb weleens last van…. (zet een kruisje)

☐ ruzie tussen kinderen
☐ kinderen zitten aan elkaar (vastpakken, aan elkaars jas zitten)
☐ kinderen doen alsof zij vechten
☐ kinderen doen ruwe spellen (elkaar duwen, pootje haken, e.d.)

- ☐ kinderen gebruiken grove taal tegen en over elkaar
- ☐ kinderen houden zich in de gangen en op het schoolplein niet aan schoolregels of gewone regels
- ☐ kinderen houden zich niet aan de spelregels van de spellen die zij op het schoolplein doen
- ☐ kinderen plagen andere leerlingen
- ☐ kinderen schelden elkaar uit of beledigen elkaar
- ☐ kinderen proberen uit waar de grenzen van de pleinwacht liggen
- ☐ kinderen hebben geen enkel respect voor de pleinwacht en zijn ongehoorzaam
- ☐ kinderen bedreigen andere leerlingen
- ☐ kinderen overtreden verboden (hebben lucifers, sigaretten, vuurwerk, messen bij zich, enz.)
- ☐ kinderen vechten met elkaar
- ☐ kinderen pesten andere leerlingen
- ☐ kinderen bedreigen de pleinwacht
- ☐ de pleinwacht treedt niet op tegen sommige leerlingen
- ☐ bepaalde spellen leiden tot slecht gedrag
- ☐ ……..
- ☐ ……..
- ☐ ……..

Tenslotte nog enkele vragen waarvan de antwoorden mij zouden kunnen helpen bij het uitvoeren van mijn onderzoek:

- De komende drie weken willen we een proef doen met belonen van goed gedrag bij leerlingen van groep B3. Bij extra goed gedrag op school krijg je een kaartje. Als je een aantal kaartjes verzameld hebt dan kun je de kaartjes inruilen voor een beloning, bijvoorbeeld vrij computeren of 10 minuten extra een spelletje doen.

  Vind je dat een leuk idee?

  ☐ Ja
  ☐ Nee

  Waarom of waarom niet?

  ……

Voorbeeld van beloningskaartjes

- Waarmee zou jij beloond willen worden als je goed gedrag hebt laten zien of als je iemand met een probleem geholpen hebt?

  ……

  ……

  ……

  ……

  ……

  ……

  ……

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Vragenlijst groepsleerkracht B3

Ik doe een onderzoek naar Positive Behavior Support (PBS) voor een master SEN opleiding.

Als leerkracht van het SBO ligt de keuze van dit onderzoek voor de hand. De afgelopen jaren ervoer ik al dat de gedragsproblematiek in het SBO verzwaart en niet alle problematiek meer op standaardwijze is op te lossen. Op een symposium in november 2010 werd ik getroffen door het enthousiasme van de sprekers over de succesvolle aanpak met PBS en de verbluffende resultaten van PBS. PBS is een aanpak met gedragsinterventies op positieve wijze voor de hele groep. Er zijn extra interventies bij leerlingen die uitvallen.

Ik wil de komende vier weken onderzoeken welke effecten de invoering van elementen van PBS in groep B3 zal hebben. Met deze voor Nederland nieuwe werkwijze hoop ik een positieve gedragsverandering in groep B3 bewerkstelligen.

Doel van het onderzoek is tevens om de effecten van PBS op mijn collega's te inventariseren. Het is voor het onderzoek interessant of zij een verandering gaan zien bij de leerlingen van groep B3, bijvoorbeeld in de pauzes of op de gangen. Een derde doel is het effect op de leerkrachten te meten.

Onderdeel van dit onderzoek is een vragenlijst voor collega's. De lijst is tot stand gekomen na bestudering van literatuur over Passend Onderwijs en PBS. Ik ga jullie vragen twee keer een vragenlijst in te vullen: één keer voor het onderzoek; één keer na het onderzoek. De uitkomsten van beide vragenlijsten ga ik vergelijken.

Invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 5 tot 10 minuten. Onder of naast elke vraag mag je extra informatie of commentaar geven.

De resultaten van alle gegevens worden anoniem in het onderzoek verwerkt. Er worden geen namen van leerlingen en/of medewerkers in genoemd. Ook de naam van de school zal niet worden genoemd.

Ik zou het bijzonder op prijs stellen als je deze vragenlijst wilt invullen.

Bij voorbaat dank,

Gerard Kruisdijk
leerkracht SBO

De volgende vragen gaan over jezelf. Zet een kruisje op de lijn:

- Ik voel mij …… als ik 's morgens de klas binnen kom

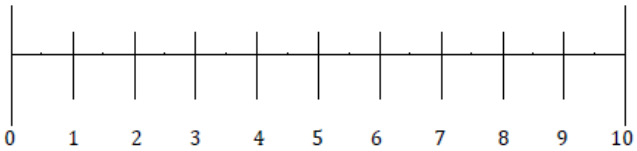

- Ik vind groep B3 een gemakkelijke groep

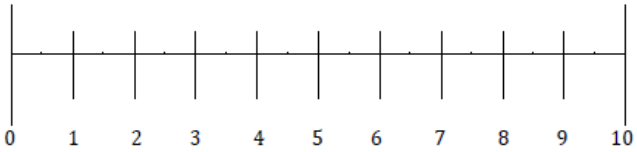

- Ik ben steeds in staat de lesstof over te brengen op de manier zoals ik die voor ogen had toen ik de les voorbereidde

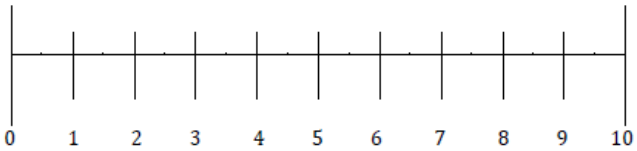

- Ik doe dit werk als groepsleerkracht schoolverlaters nog vele jaren met plezier

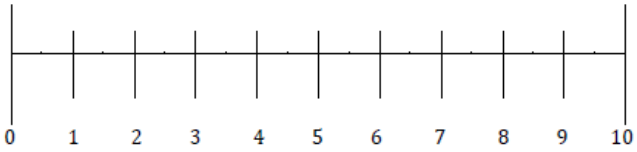

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 in het klaslokaal. Zet een kruisje op de lijn:

- De leerlingen van groep B3 luisteren goed naar mijn uitleg

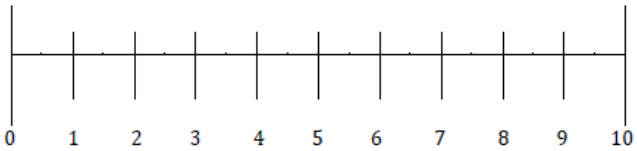

- De leerlingen van groep B3 luisteren steeds goed naar elkaar

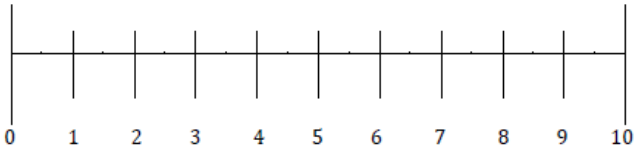

- De leerlingen van groep B3 houden zich binnen het lokaal over het algemeen aan de regels

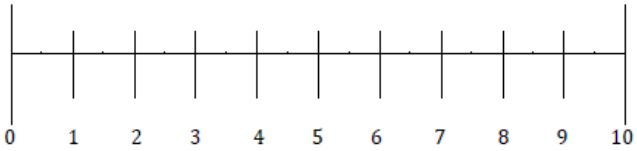

- De leerlingen van groep B3 blijven rustig zitten tijdens het werken

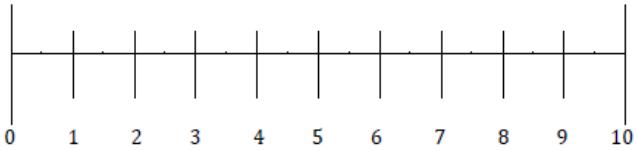

- De leerlingen van groep B3 zijn gemotiveerd voor schoolwerk

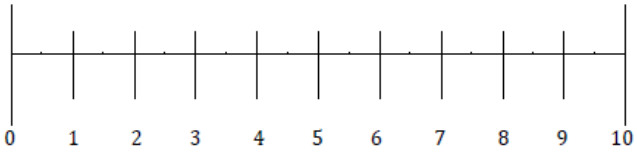

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich naar elkaar toe sociaal

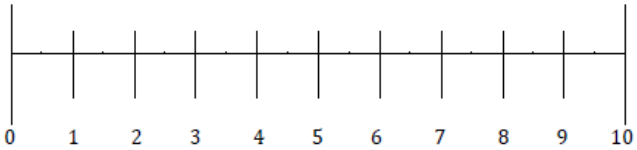

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 en andere schoolverlaters.

- Ik vind dat de leerlingen van groep B3 zich in de gangen goed gedragen.

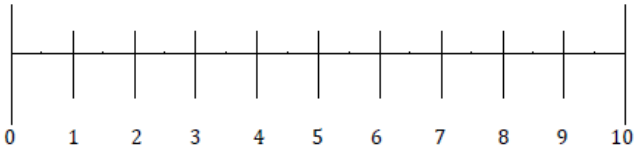

- Ik vind dat de leerlingen van groep B3 zich op het schoolplein goed gedragen.

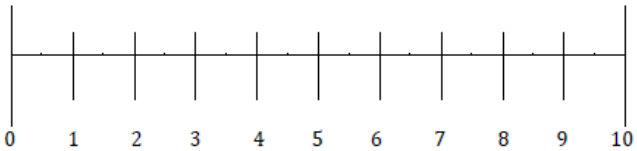

- Hoe aardig zijn leerlingen van B3 tegen mij?

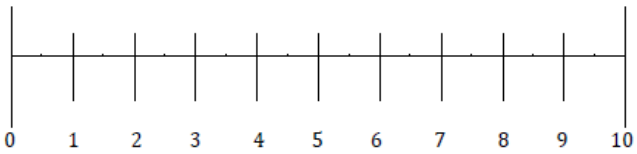

- Ik denk dat de leerlingen van groep B3 alle regels kennen

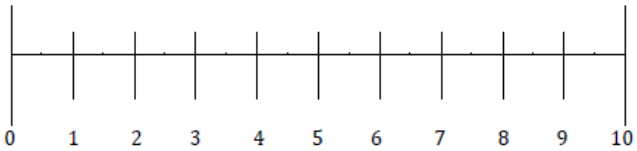

- Ik vind dat de leerlingen van groep B3 zich aan alle regels houden

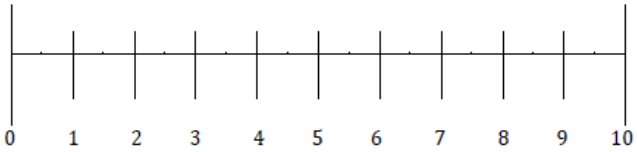

- Ik heb de indruk dat de leerlingen van groep B3 zich veilig voelen op school

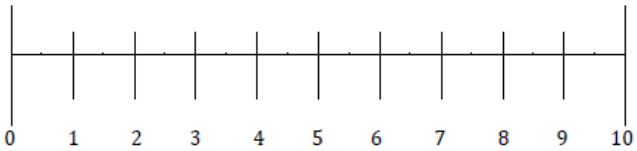

- Ik heb de indruk dat de leerlingen van groep B3 de leerkrachten leuk vinden

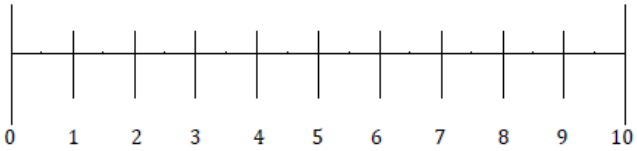

- Ik heb de indruk dat de leerlingen van B3 het leuk vinden op school

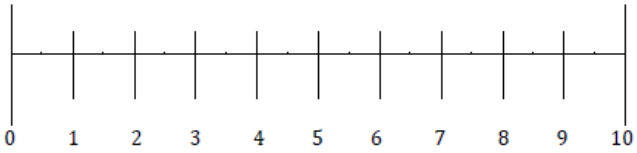

Met de volgende vraag wil ik in kaart brengen welke gedragingen storend of lastig te behandelen zijn. Hierop gaan wij de komende weken extra inzetten (middels socolessen).

- Ik heb (bijvoorbeeld tijdens mijn pleinwacht) last van het volgende gedrag van leerlingen van groep B3 (zet een kruisje):

☐ Ruzie tussen leerlingen
☐ Leerlingen zitten aan elkaar (vastpakken, aan elkaars jas zitten)
☐ Leerlingen doen alsof zij vechten
☐ Leerlingen doen ruwe spellen (elkaar duwen, pootje haken, e.d.)
☐ Leerlingen gebruiken grove taal tegen en over elkaar
☐ Leerlingen negeren school- of normale gedragsregels
☐ Leerlingen houden zich niet aan de spelregels van de spellen die zij op het schoolplein doen
☐ Leerlingen plagen andere leerlingen
☐ Leerlingen schelden elkaar uit of beledigen elkaar
☐ Leerlingen proberen uit waar de grenzen van de pleinwacht liggen
☐ Leerlingen hebben geen enkel respect voor de pleinwacht en zijn openlijk ongehoorzaam
☐ Leerlingen bedreigen andere leerlingen fysiek of in woorden
☐ Leerlingen overtreden verboden (hebben lucifers, sigaretten, vuurwerk, messen bij zich, enz.)
☐ Leerlingen vechten met elkaar
☐ Leerlingen pesten en intimideren andere leerlingen
☐ Leerlingen bedreigen de pleinwacht fysiek of in woorden
☐ De pleinwacht is bang voor sommige leerlingen
☐ Bepaalde activiteiten of spellen leiden tot misdragingen
☐ Leerlingen vechten met elkaar
☐ ……..
☐ ……..
☐ ……..

- Aan welk gedrag moet snel iets gedaan worden?

1. ……
…....
2. ……
……
3. ……
……

- Dit gedrag van kinderen vind ik prettig op het schoolplein
……
……

…….....

- Ik heb de volgende aanvulling/opmerking

……

……

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Vragenlijst voor alle collega's

Ik doe een onderzoek naar Positive Behavior Support (PBS) voor een master SEN opleiding.

Als leerkracht van het SBO ligt de keuze van dit onderzoek voor de hand. De afgelopen jaren ervoer ik al dat de gedragsproblematiek in het SBO verzwaart en niet alle problematiek meer op standaardwijze is op te lossen. Op een symposium in november 2010 werd ik getroffen door het enthousiasme van de sprekers over de succesvolle aanpak met PBS en de verbluffende resultaten van PBS. PBS is een aanpak met gedragsinterventies op positieve wijze voor de hele groep. Er zijn extra interventies bij leerlingen die uitvallen.

Ik wil de komende vier weken onderzoeken welke effecten de invoering van elementen van PBS in groep B3 zal hebben. Met deze voor Nederland nieuwe werkwijze hoop ik een positieve gedragsverandering in groep B3 bewerkstelligen.

Doel van het onderzoek is tevens om de effecten van PBS op mijn collega's te inventariseren. Het is voor het onderzoek interessant of zij een verandering gaan zien bij de leerlingen van groep B3, bijvoorbeeld in de pauzes of op de gangen. Een derde doel is het effect op de leerkrachten te meten.

Onderdeel van dit onderzoek is een vragenlijst voor collega's. De lijst is tot stand gekomen na bestudering van literatuur over Passend Onderwijs en PBS. Ik ga jullie vragen twee keer een vragenlijst in te vullen: één keer voor het onderzoek; één keer na het onderzoek. De uitkomsten van beide vragenlijsten ga ik vergelijken.

Invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 5 tot 10 minuten. Onder of naast elke vraag mag je extra informatie of commentaar geven.

De lijst mag anoniem worden ingevuld. De resultaten van alle gegevens worden anoniem in het onderzoek verwerkt. Er worden geen namen van leerlingen en/of medewerkers in genoemd. Ook de naam van de school zal niet worden genoemd.

Ik zou het bijzonder op prijs stellen als je deze vragenlijst wilt invullen.

Bij voorbaat dank,

Gerard Kruisdijk
leerkracht SBO

- Stel je er prijs op de resultaten van dit onderzoek per mail te ontvangen?

☐ Ja
☐ Nee

Mailadres: ……

- Wil je nadere informatie op je e-mailadres ontvangen over Positive Behavior Support?

☐ Ja
☐ Nee

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 en andere schoolverlaters. Zet een kruisje op de lijn:

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich in de gangen goed

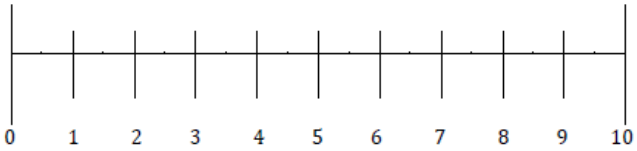

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich op het schoolplein goed

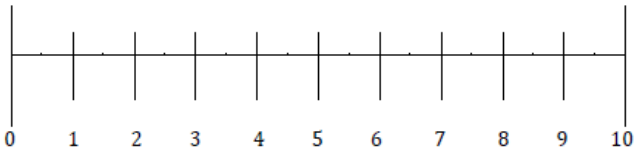

- Ik heb de indruk dat de leerlingen van B3 het leuk vinden op school

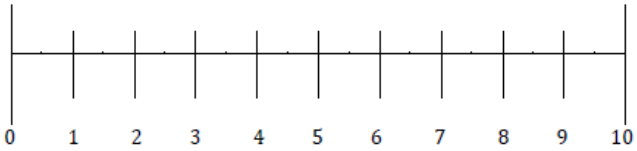

- Hoe aardig zijn leerlingen van B3 tegen mij?

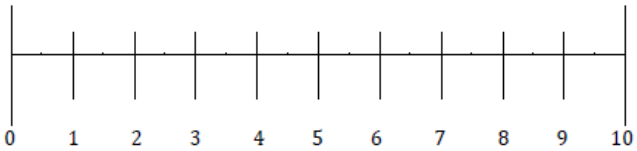

- De leerlingen van groep B3 kennen alle regels

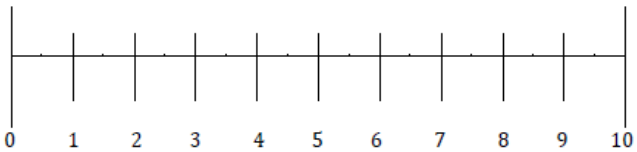

- De leerlingen van groep B3 houden zich aan alle regels

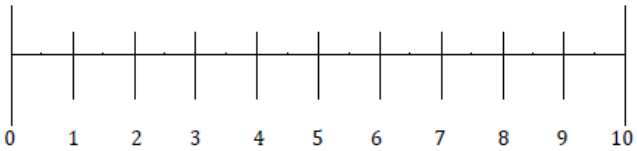

- De leerlingen van groep B3 voelen zich veilig op school

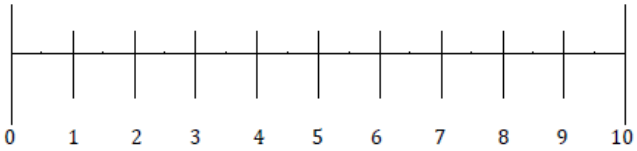

- De leerlingen van groep B3 vinden hun juf en hun meester leuk

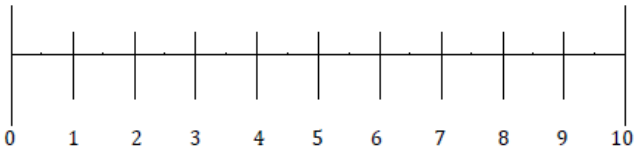

- Ik heb de indruk dat de leerkrachten het werken in groep B3 leuk vinden

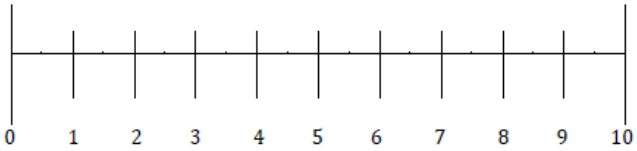

Met de volgende vragen wil ik in kaart brengen welke gedragingen storend of lastig te behandelen zijn. Hierop gaan wij de komende weken extra inzetten (middels gedraglessen).

- Ik heb (bijvoorbeeld tijdens mijn pleinwacht) last van het volgende gedrag van leerlingen van groep B3 (zet een kruisje):

☐ Ruzie tussen leerlingen
☐ Leerlingen zitten aan elkaar (vastpakken, aan elkaars jas zitten)
☐ Leerlingen doen alsof zij vechten
☐ Leerlingen doen ruwe spellen (elkaar duwen, pootje haken, e.d.)
☐ Leerlingen gebruiken grove taal tegen en over elkaar
☐ Leerlingen negeren school- of normale gedragsregels
☐ Leerlingen houden zich niet aan de spelregels van de spellen die zij op het schoolplein doen
☐ Leerlingen plagen andere leerlingen
☐ Leerlingen schelden elkaar uit of beledigen elkaar
☐ Leerlingen proberen uit waar de grenzen van de pleinwacht liggen
☐ Leerlingen hebben geen enkel respect voor de pleinwacht en zijn openlijk ongehoorzaam
☐ Leerlingen bedreigen andere leerlingen fysiek of in woorden
☐ Leerlingen overtreden verboden (hebben lucifers, sigaretten, vuurwerk, messen bij zich, enz.)
☐ Leerlingen vechten met elkaar
☐ Leerlingen pesten en intimideren andere leerlingen

- ☐ Leerlingen bedreigen de pleinwacht fysiek of in woorden
- ☐ De pleinwacht is bang voor sommige leerlingen
- ☐ Bepaalde activiteiten of spellen leiden tot misdragingen
- ☐ Leerlingen vechten met elkaar
- ☐ ……..
- ☐ ……..
- ☐ ……..

Tenslotte nog enkele vragen waarvan de antwoorden mij zouden kunnen helpen bij het uitvoeren van mijn onderzoek:

De kinderen van groep B3 krijgen de komende drie weken bij goed gedrag een kaartje. Deze kaartjes kunnen ze inruilen voor een beloning, bijvoorbeeld 10 minuten extra een spelletje doen.

Zou je de komende drie weken willen meewerken aan een proef met belonen van goed gedrag bij leerlingen van groep B3 middels het uitdelen van kaartjes aan kinderen die goed gedrag laten zien tijdens je les, tijdens je pleinwacht of tijdens een andere situatie? Je mag natuurlijk ook andere leerlingen er bij betrekken.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Voorbeeld van beloningskaartjes

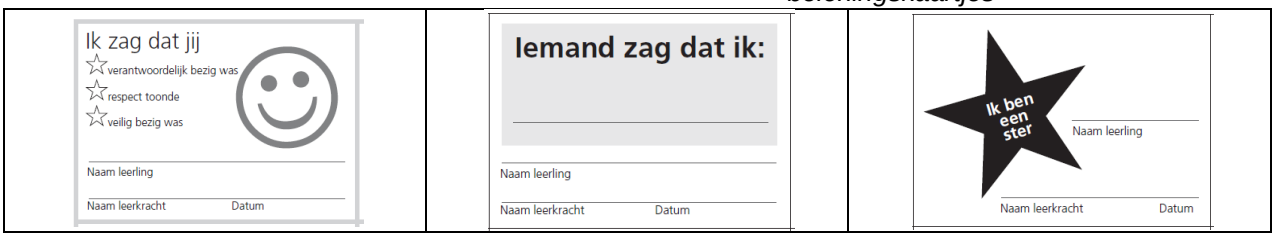

- ➢ Heb jij een succesvolle manier om een leerling of een groep te belonen die ik zou kunnen gebruiken bij deze proef met PBS?

  ……

  ……

  ……

- ➢ Ik heb de volgende aanvulling/opmerking

  ……

  ……

  ……

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Vragenlijst voor alle leerlingen van groep B3 Tweede enquête

Beste leerlingen van groep B3,

We werken nu 4 weken met het beloningssysteem.
We vragen jullie nog een keer deze vragenlijst in te vullen.

Alleen juf en ik zien je antwoorden. Antwoorden zijn altijd goed.
Je hoeft je naam niet boven de vragenlijst te zetten. Het mag wel.
Over antwoorden die vaak gegeven zijn gaan we in de groep praten.
Wil je iets verbeteren? Schuin streepje door het foute antwoord en opnieuw een kruisje zetten.
Onder elke vraag mag je zelf ook nog iets schrijven, als je dat wilt.

Het invullen duurt ongeveer 10 minuten.

Meester Gerard
leerkracht SBO

Hieronder eerst enkele vragen over jezelf:

(zet steeds een streepje of kruisje op de lijn)

- Ik voel mij … als ik 's morgens de klas binnenkom.

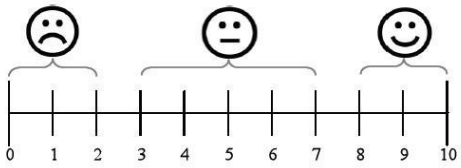

- Als ik op het schoolplein ben tussen alle andere kinderen voel ik mij …..

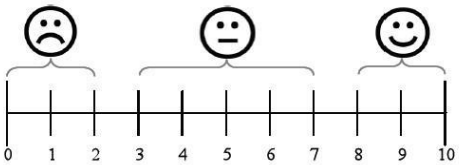

- Ik voel mij altijd veilig op school.
  - ☐ ja
  - ☐ nee

  Waar voel je je het veiligst?.....

Waar voel je je het minst veilig?.....

- Hoe veilig voel ik mij op school?

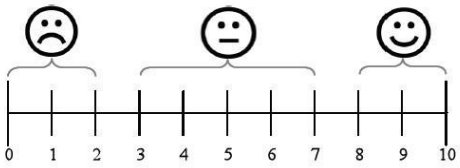

- Hoe goed ben ik meestal bezig met taal of rekenen of wereldoriëntatie?

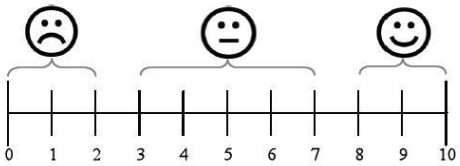

- Hoe goed luister ik altijd naar de uitleg van juf of meester?

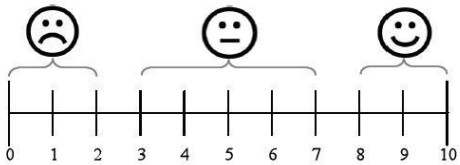

- Hoe aardig ben ik tegen andere leerlingen?.

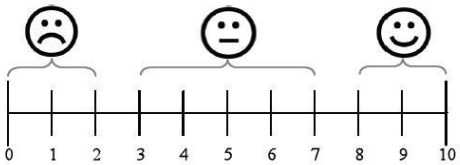

- Hoe aardig zijn de andere leerlingen tegen mij?

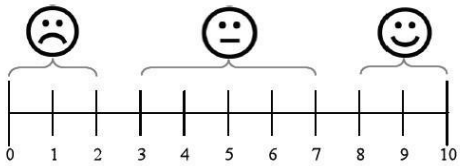

- Hoe aardig ben ik tegen de juf en de meester?

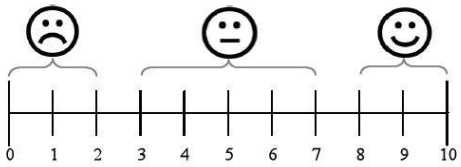

- Hoe aardig zijn de juf en de meester tegen mij?

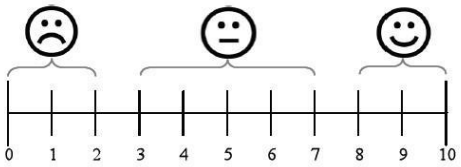

- Ga ik altijd gezellig om met de juf en de meester?

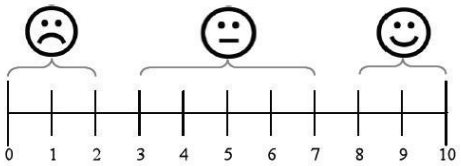

- Krijg ik weleens een complimentje of een beloning van meesters en juffen?

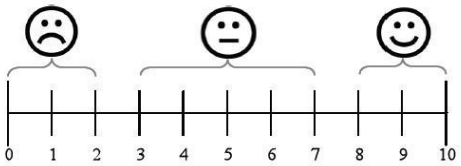

- Ik ken op school alle regels.

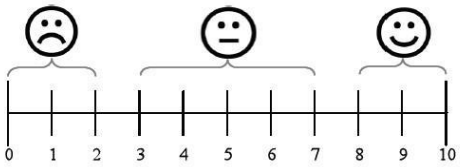

- Ik gedraag mij op school …..

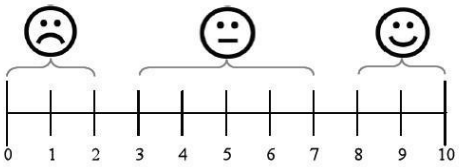

- Juf en meester vinden mijn gedrag….

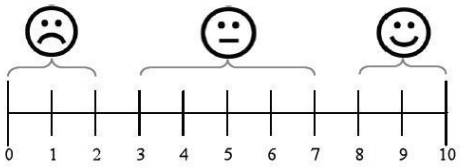

- Ik vind het leuk op school

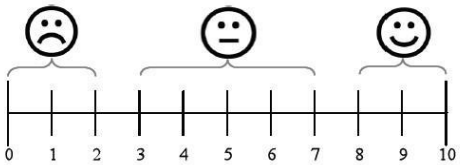

De volgende vragen gaan over andere leerlingen:

- Het gedrag van de andere leerlingen in de klas vind ik….

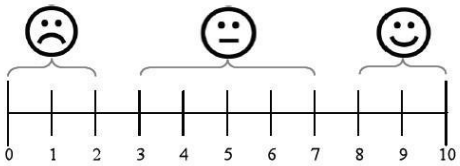

- Dit vind ik van het gedrag van de andere leerlingen op het schoolplein en in de gang.

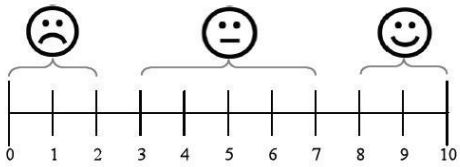

De volgende vragen gaan over het beloningssysteem:

- Ik vind het beloningssysteem leuk

  ☐ Ja
  ☐ Nee

- Ik vind dat het beloningssysteem mij helpt om mij beter te gedragen

  ☐ Ja
  ☐ Nee

- Ik vind dat de groep zich beter gaat gedragen door het beloningssysteem

  ☐ Ja
  ☐ Nee

- Ik vind het nu leuker in de groep dan 4 weken geleden
  ☐ Ja
  ☐ Nee

……..

- Ik heb de volgende aanvulling/opmerking

  ……
  ……
  …….....

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Vragenlijst groepsleerkracht B3 Tweede enquête

Beste collega,

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête enkele weken geleden.

Inmiddels heb ik 4 weken lang een proef gedaan met PBS in groep B3. Graag zou ik willen weten of je resultaten ziet bij de leerlingen en bij de leerkrachten.

Ik zou het bijzonder op prijs stellen als je nog één keer deze vragenlijst wilt invullen.

Bij voorbaat dank,

Gerard Kruisdijk
leerkracht SBO

Met PBS stimuleer je positief gedrag van alle kinderen in de groep. De basisprincipes zijn Verantwoordelijkheid, Veiligheid en Respect. Er is grote aandacht voor het duidelijk maken van regels. Consequenties van overtreden van regels zijn aan iedereen bekend. Echter: tegen 1 berisping staat 3 keer een compliment.

De volgende vragen gaan over jezelf. Zet een kruisje op de lijn:

- Ik voel mij …… als ik 's morgens de klas binnen kom

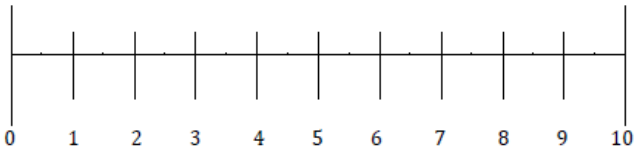

- Ik vind groep B3 een gemakkelijke groep

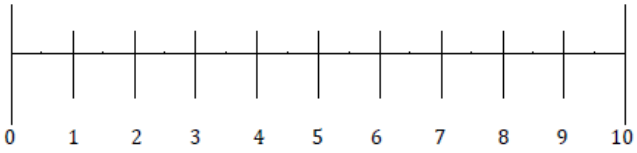

- Ik ben steeds in staat de lesstof over te brengen op de manier zoals ik die voor ogen had toen ik de les voorbereidde

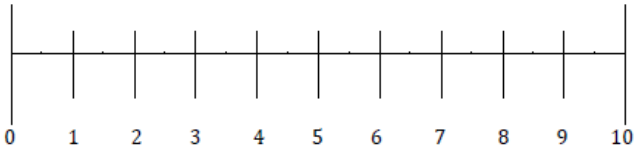

- Ik doe dit werk als groepsleerkracht schoolverlaters nog vele jaren met plezier

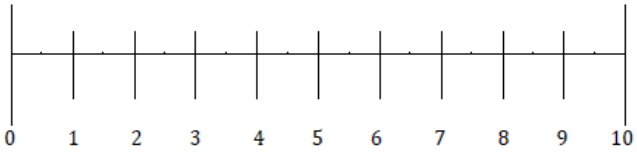

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 in het klaslokaal. Zet een kruisje op de lijn:

- De leerlingen van groep B3 luisteren goed naar mijn uitleg

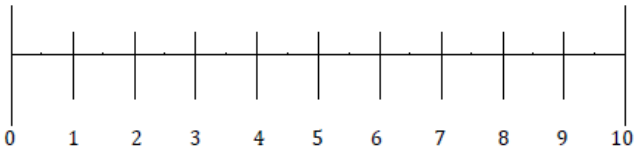

- De leerlingen van groep B3 luisteren steeds goed naar elkaar

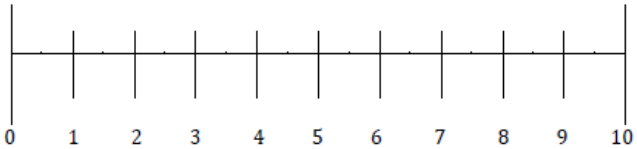

- De leerlingen van groep B3 houden zich binnen het lokaal over het algemeen aan de regels

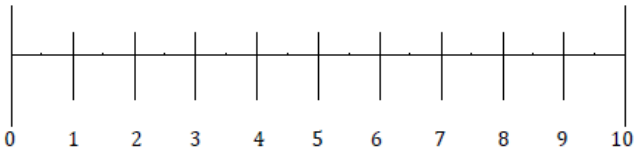

- De leerlingen van groep B3 blijven rustig zitten tijdens het werken

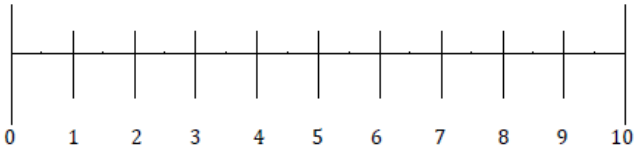

- De leerlingen van groep B3 storen elkaar niet tijdens de les

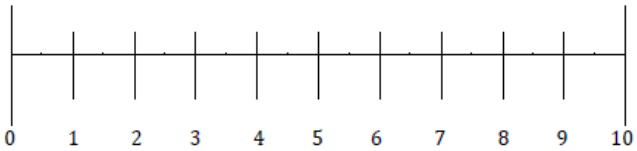

- De leerlingen van groep B3 zijn gemotiveerd voor schoolwerk

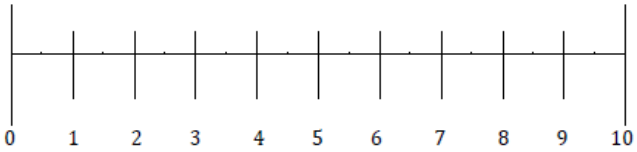

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich naar elkaar toe sociaal

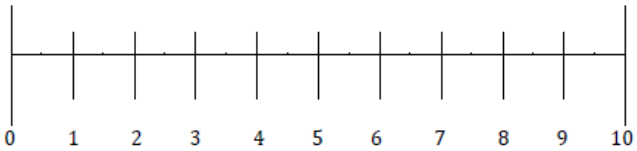

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 en andere schoolverlaters.

- Ik vind dat de leerlingen van groep B3 zich in de gangen goed gedragen.

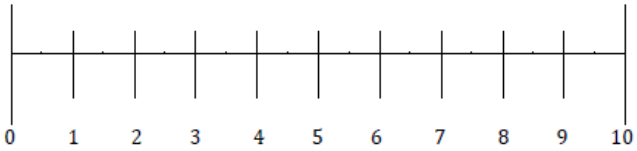

- Ik vind dat de leerlingen van groep B3 zich op het schoolplein goed gedragen.

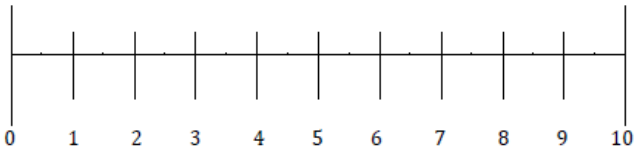

- Hoe aardig zijn leerlingen van B3 tegen mij?

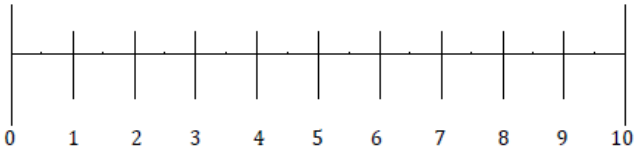

- De leerlingen van groep B3 kennen alle regels

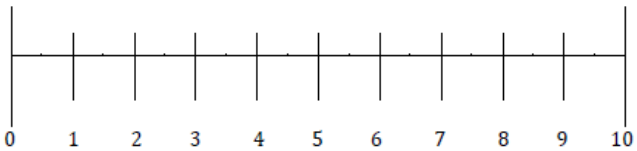

- De leerlingen van groep B3 houden zich aan alle regels

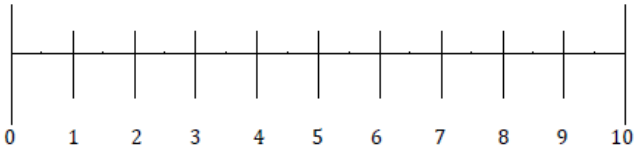

- De leerlingen van groep B3 voelen zich veilig op school

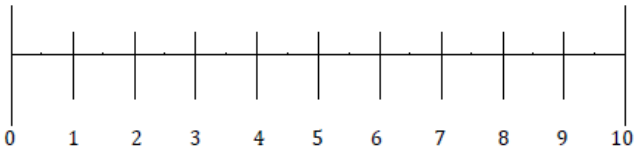

- De leerlingen van groep B3 vinden hun leerkrachten leuk

\

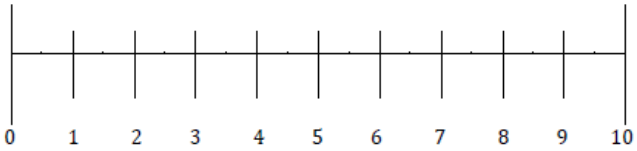

- De leerlingen van B3 vinden het leuk op school

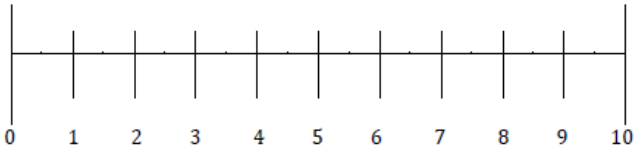

- Ik bespeur een verbetering in het gedrag van leerlingen van groep B3 vergeleken met 4 weken geleden.

  ☐ Ja
  ☐ Nee

Tenslotte nog enkele vragen over hoe je aan kijkt tegen PBS

- PBS lijkt mij wel wat voor mijn groep

  ☐ Ja
  ☐ Nee

  ……..

- PBS lijkt mij wel wat voor onze school

  ☐ Ja
  ☐ Nee

……..

- Ik heb de volgende aanvulling/opmerking

  ……
  ……

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Vragenlijst 2 voor alle collega's

Beste collega,

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête enkele weken geleden.

Inmiddels heb ik 4 weken lang een proef gedaan met PBS in groep B3. Graag zou ik willen weten of je resultaten ziet bij de leerlingen en bij de leerkrachten.

Ik zou het bijzonder op prijs stellen als je nog één keer deze vragenlijst wilt invullen.

Bij voorbaat dank,

Gerard Kruisdijk
leerkracht SBO

Met PBS stimuleer je positief gedrag van alle kinderen in de groep. De basisprincipes zijn Verantwoordelijkheid, Veiligheid en Respect. Er is grote aandacht voor het duidelijk maken van regels. Consequenties van overtreden van regels zijn aan iedereen bekend. Echter: tegen 1 berisping staat 3 keer een compliment.

De volgende vragen gaan over je ervaringen met gedrag van leerlingen van groep B3 en andere schoolverlaters. Zet een kruisje op de lijn:

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich in de gangen goed

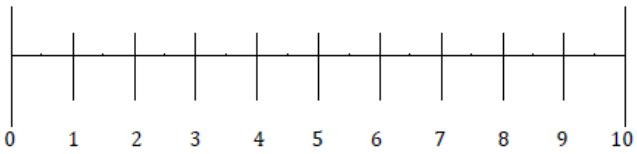

- De leerlingen van groep B3 gedragen zich op het schoolplein goed

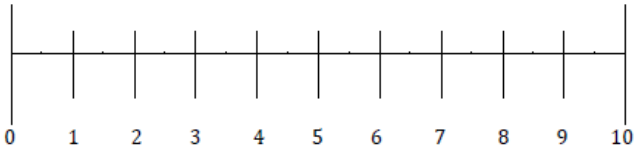

- Hoe aardig zijn leerlingen van B3 tegen mij?

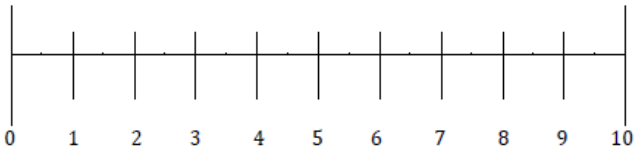

- De leerlingen van groep B3 kennen alle regels

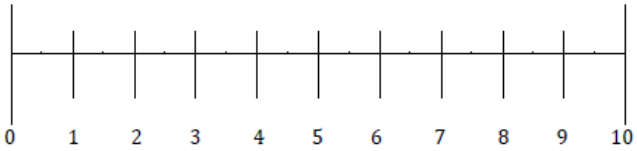

- De leerlingen van groep B3 houden zich aan alle regels

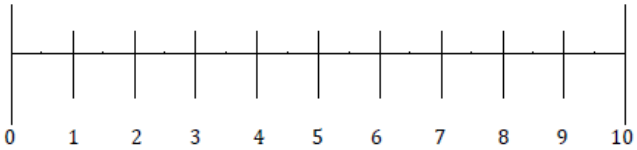

- De leerlingen van groep B3 voelen zich veilig op school

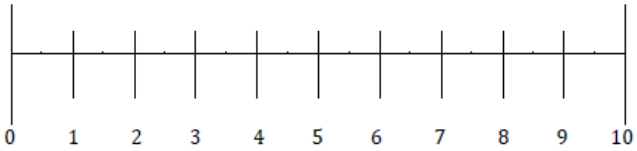

- De leerlingen van groep B3 vinden hun juf en hun meester leuk

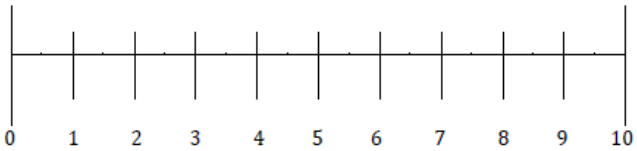

- Ik heb de indruk dat de leerkrachten het werken in groep B3 leuk vinden

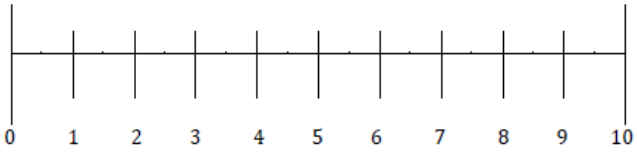

- De leerlingen van groep B3 vinden het leuk op school

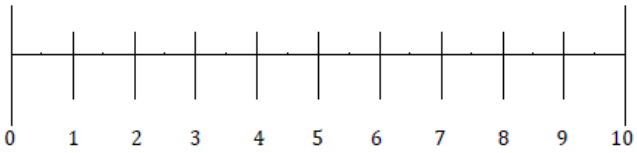

- Ik bespeur een verbetering in het gedrag van leerlingen van groep B3 vergeleken met 4 weken geleden.

  ☐ Ja
  ☐ Nee

Tenslotte nog enkele vragen over hoe je aan kijkt tegen PBS

- PBS lijkt mij wel wat voor mijn groep

  ☐ Ja
  ☐ Nee

  ……..

- PBS lijkt mij wel wat voor onze school

  ☐ Ja
  ☐ Nee

……...

- Ik heb de volgende aanvulling/opmerking

  ……
  ……
  ……

Enorm bedankt voor het invullen van deze vragenlijst!

Beoordelingsformulier voor het onderzoeksverslag

Naam: Gerard Kruisdijk

Beoordelingsitem:	**Opmerkingen:**
1. onderzoeksvraag	Duidelijke schrijfstijl en organisatie van het werkstuk. Goed Nederlands
2. theoretische onderbouwing	Bewijs van kritische evaluatie in een werkstuk waarbij ook theoretische kennis is gebruikt
3. onderzoeksmethodologie	Door middel van theoretische beschouwingen op de praktijk in algemene en specifieke zin gereflecteerd
4. datapresentatie en -analyse	Naast de verplichte literatuur is ook gebruik gemaakt van andere goede referenties
5. conclusies	Aanzet tot nieuwe inzichten, ter zake doende
6. koppeling aan de overige opleidingspeilers	Voldoet aan eisen van de opdracht
Aantal woorden (max 10000)	11.973 (boven 10%)
Ephorus	1% (with complements!)

Weging mbt criterium 5 van de HBO master criteria:

onvoldoende (**5**), voldoende (**6**), ruim voldoende (**7**) goed (**8**), zeer goed (**9**), uitstekend (**10**)

5: het onderzoeksverslag vertoont weinig tot geen interne consistentie. Onderzoeksvraag en vervolgstappen zijn niet logisch op elkaar afgestemd, keuzes worden onvoldoende onderbouwd en / of zijn incorrect

6: alle criteria zijn min of meer zichtbaar in het onderzoeksverslag

7: alle criteria zijn duidelijk zichtbaar in het onderzoeksverslag

8: als 7, met duidelijke bijdrage aan nieuwe theorievorming die toepasbaar is in de eigen praktijk

9: naast eisen voor 8 is er bewijs en wetenschappelijke onderbouwing voor nieuwe kennisconstructie. Er dienen de nodige aanpassing plaats te vinden voor een eventuele publicatie.

10: naast eisen voor 9 vertoont deze kennisconstructie een vernieuwende bijdrage aan de eigen beroepscontext of aan het beroepsveld. Met kleine aanpassingen is het stuk geschikt voor publicatie.

Beoordeling mbt de HBO master criteria:

Beoordelingitem	**Opmerkingen:**
1. Structuur, stijl en taalgebruik	**8**
2. gebruik van theorieën	**8**
3. relatie theorie – praktijk	**8**
4. gebruik van referenties	**8**
5. aansluiten op de criteria van de onderzoekslijn	**7**
6. bijdrage aan het eigen leerproces	**8**

Beoordeling (cijfer): 8 (zeer goed)

Datum: 6 juni 2011